

Zsoboki tanulmányok

Lektorálta

Gál Máté István
Káposzta József
Molnár János

Olvasószerkesztő

Kolta Dóra

A kötet szerzői

Buti Ágnes, egyetemi hallgató (SZIE-GTK)
Fábián Anna Marianna, egyetemi hallgató (ELTE-BGGYK)
Fábián Bertalan, igazgató (TIG)
Farkas Tibor, egyetemi docens (SZIE-GTK)
Göntér Ágnes, tanuló (TIG)
Hanzel Enikő, egyetemi hallgató (SZIE-GTK)
Kassai Zsuzsanna, egyetemi adjunktus (SZIE-GTK)
Pocol, Cristina, egyetemi docens (Kolozsvári Agrártudományi és Állatorvosi Egyetem)
Rátkay András, egyetemi hallgató (SZIE-GTK)
Ritter Krisztián egyetemi docens (SZIE-GTK)
Sándor Barnabás, egyetemi hallgató (SZIE-GTK)
Simon Orsolya, egyetemi hallgató (SZIE-GTK)
Somogyvári Edina, egyetemi hallgató (SZIE-GTK)
Szabó Ádám, egyetemi hallgató (SZIE-GTK)
Szentpáli Áron, PhD. hallgató (ELTE-TTK)

A falukutató tábort és a kötet megjelenését támogatta

Bethesda Gyermekotthon, Zsombok
Gödöllői Török Ignác Gimnázium
Pro Professione Alapítvány Budapest
Szent István Egyetem, Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar

Zsoboki tanulmányok

Farkas Tibor

Kassai Zsuzsanna

Szent István Egyetemi Kiadó
Gödöllő, 2014

Szerkesztés © Farkas Tibor – Kassai Zsuzsanna, 2014

© Szerzők, 2014

ISBN 978-963-269-432-0

Tartalomjegyzék

Előszó.....	7
A vidék fejlesztési lehetőségei az Észak-Nyugati régióban.....	11
Bevezetés	11
Az Észak-Nyugati régió vidéki jellege.....	12
A népesedési helyzet	14
A foglalkoztatottsági helyzet.....	18
Az életszínvonal.....	20
Az oktatás helyzete és az egészségügy.....	23
Az infrastruktúra.....	25
A gazdasági helyzet.....	28
Összegzés.....	31
Felhasznált szakirodalom	32
A helyi gazdaság állapota és szerkezete Zsombokon.....	33
Bevezetés	33
A foglalkoztatottsági helyzet.....	35
Ingázás, a környező települések szerepe	36
A mezőgazdaság szerepe Zsombokon	41
A gazdálkodás és a szociális gazdaság jövőbeni szerepe	48
Összegzés.....	49
Felhasznált irodalom	50
Zsombok népesedésének néhány jellegzetessége	53
Bevezetés	53
Zsombok népességének fejlődése	53
A népesség etnikai és vallási megoszlása.....	55
Születések és halálozások	56
A népesség korcsoportok szerinti megoszlása.....	59
Házasságkötések és családi állapot.....	60
A kalotaszegi egyke	64
Női és férfi szerepek alakulása Zsombokon.....	65
Összegzés.....	66
Felhasznált irodalom	67
A helyi társadalom vizsgálata Zsombokon	69
Bevezetés	69
Alkalmazott módszerek	71
A társadalmi tőke vizsgálata Zsombokon	72
A helyi társadalom lelkiállapotának vizsgálata Zsombokon	78
A helyi identitás, a társadalmi befogadás jellemzői Zsombokon.....	80
Összegzés.....	81
Felhasznált szakirodalom	83
A szubjektív életminőség vizsgálata Zsombokon.....	85
Bevezetés	85
Alkalmazott módszerek	86
Elégedettség Zsombokon	88
Boldogság Zsombokon	92
Összegzés.....	97

Felhasznált szakirodalom	98
Sorsfordítók és sorsfordítás Zsobokon	99
Bevezetés	99
A helyi fejlesztések lehetősége és szerepe	100
A zsoboki történet.....	101
Turizmus Zsobokon	107
A fenntarthatóság és a jövőkép	109
A fejlesztések értékelése	111
Összegzés.....	112
Felhasznált irodalom	113
Az árvaházban nevelkedő gyermekek jövőképe és személyiségfejlődése	115
Bevezető.....	115
Személyiségfejlődés és szocializáció	115
Neurotikus zavarok a gyermekkorban	116
A norma és a deviáns viselkedés	119
Az árvaházban nevelkedő gyermekek jövőképe, kutatásom eredményei	120
Összegzés.....	124
Felhasznált irodalom	125
Zsobok gimnazista szemmel	127
Zsobok élete fényképeken	131
Resume.....	169
Rezumát	171

Előszó

Egy évtizedes a kapcsolat a Gödöllői Török Ignác Gimnázium és a zsoboki Bethesda Gyermekotthon és Szórványiskola-központ között. Az érdeklődésünket egy televíziós riportfilm keltette föl, amelyben Molnár Irma református lelkész és férje, Molnár János a kolozsvári teológia professzora beszélt zsoboki szolgálatukról. Az iskolánk diákjaiban elsősorban a szolidaritás érzése ébredt föl, hol és hogyan tudnának segíteni. Első utunkra két pedagógus és hét diák vállalkozott, akik a riport alapján úgy érezték, hogy nekünk is lehet tennivalónk Zsobokon.

Két személygépkocsival és némi ajándékkal indultunk útnak. Pünkösdi hétvége lévén három naposra terveztük az utazást. Zsobok szinte láthatatlanul pici falu. Kevesebb, mint háromszáz lélek lakja, s csöndesen húzódik meg egy hegyektől körülölelt völgyben, hét kilométerre a Nagyvárad-Kolozsvár főúttól.

Vacsoraidőben érkeztünk, hát terített asztallal vártak. Ugyanott ültünk le, ahol a kollégiumban lakó diákok étkeztek. Az egyszerű vacsora elfogyasztása után – akkor még nem tudtuk, hogy minden a saját gazdaságból került az asztalra – hosszúra nyúlt az esti beszélgetés. Molnár Irma és János előbb a faluról, a környék néprajzáról, életmódjáról mesélt, majd elősorjázta a bentlakó gyerekek élettörténetei. Már megérkezésünk idején találkoztunk velük, de fényképeik is ott voltak az ebédlő falán születésnapjaik rendje szerint.

A beszélgetés alatt fogalmazódott meg a hét diákban, hogy a törökösöknek lesz még feladatuk Zsobokon. 16-18 éves fiatalok őszinte lelkesedésével folytatták az élmények értelmezését lefekvés előtt ki-ki szobatársával. A következő nap tovább erősítette az elhatározást. Megismerkedtünk a falu nevezetességeivel, a templommal, a kalotaszegi cifra szobával, az új iskola és az új gyermekotthon épületével és nem utolsósorban a bentlakó gyermekekkel. Az ilyen kollégiumokban élő árva, félárva gyermekek másképp viszonyulnak a hozzájuk érkezőkhöz, mint könnyebb sorsú kortársaik.

Náluk néhány perc elég, hogy bizalmukba fogadjanak jószándékkal közeledő idegeneket. Főleg, ha azok gyerekek, diákok. Rövid időn belül a gödöllői diákok köré csoportosultak a zsobokiak és együtt játszottak, beszélgettek, jöttek-mentek a kollégium udvarán és a faluban.

A másnapi ünnepi istentisztelet az egész falu előtt nyilvánvalóvá tette, hogy új kapcsolat építése kezdődhet. Ez a helybelieknek nem volt meglepetés, hiszen német, holland és svájci segítséget már eddig is kaptak.

Magyarországon is voltak már ismerősök, segítő közösségek. Mi magunk még nem tudtuk, hogy mi bontakozhat ki ebből az első találkozásból, de a megtisztelést, megbecsülést, a kedves fogadtatást a befogadás szándékát éreztük.

A következő években egy támogató, érdeklődő kapcsolatrendszer alakult ki közöttünk. Rendszeresen szerveztek a Török Ignác Gimnázium tanulói gyűjtéseket (könyvtárfejlesztés, cipősdoboz-akció, ajándékküldemény, pénzadomány), és szinte minden évben megfordultak

gödöllőiek Zsobokon. Hol nyári turistaút keretében, hol osztálykirándulás formájában, hol a Bethlen Gábor Alapítvány pályázatának segítségével a falu március 15-i ünnepségén.

Egyre több diák jelezte, hogy szívesen elmenne újra Zsobokra, szeretne találkozni az ottani diákokkal ismét. Az utazások során azt is tapasztaltuk, hogy mások is fölfedezték ezt a kicsi települést, sokan megfordulnak ott. A fejlődés is szemmel látható volt, hiszen a kollégium és az iskola mellett az egész település élettel telt meg. Föllendült a gazdálkodás, csökkent a munkanélküliség. A fiatalok egy része otthon talált munkát és megjelentek az első nagyvárosi kitelepülők.

Hogy mi történt Zsobokon az elmúlt 25 évben azt a 2013 nyarán szervezett falukutató tábor volt hivatott kideríteni. A gödöllői Szent István Egyetem és a Török Ignác Gimnázium tanárai és diákjai egyhetes tábort szerveztek. Az előkészületek során Molnár Irma tiszteletes asszony és Ruzsa Erzsébet gazdasági vezető segítségével alakítottuk ki a tábor kereteit.

Az egyetem tanárai már évek óta foglalkoznak falukutató munkával, de középiskolás diákokat még eddig nem vontak be a tevékenységükbe. A szociológiai és gazdasági elemzés módszertana rendelkezésre állt ebben az esetben is, de azt nem lehetett kiszámítani, hogy a falu lakossága hogyan fogadja az adatgyűjtőket. Ezelőtt is sokan megfordultak már Zsobokon, de azok a vendégek nem kopogtak be minden ház kapuján, nem érdeklődtek a háziállatok számáról, a feleség vagy férj születési helyéről, az iskolai végzettségről, esetleg megvalósításra váró álmaikról.

Szerencsésen alakultak a dolgok. A tábor ideje alatt az egyetemista és a középiskolás diákok viselkedésükkel, segítőkészségükkel elnyerték a lakosság bizalmát. Szinte minden házból kitöltött kérdőívekkel érkeztek vissza a szálláshelyükre, s a harmadik napra már az is körvonalazódott, hogy kik lesznek azok a tekintélyes emberek, tapasztalt vezetők, akikhez érdemes visszatérni egy-egy interjú elkészítésére.

Az adott időszakban Zsobok is mozgalmas napokat élt. A holland diákok látogatása után néhány nappal német csoport érkezett a faluba. Régi támogatói a közösségnek, jár nekik a szép fogadtatás. Közben a Kolozsvári Magyar Napok kísérőrendezvénye is lezajlott, majd a községi központban, Váralmásan vettek részt a zsobokiak a helyi fesztiválon.

Mi lassan beilleszkedtünk az élet rendjébe és úgy vettünk részt ezeken a rendezvényeken, mintha helybeliek volnánk. Így, szinte együtt éltünk a falu lakóival. Egyre több fontos és bizalmas információhoz jutottunk.

A tábor zárásaként meghívtuk vendéglátóinkat egy délutáni beszélgetésre, ahol beszámoltunk kutatásaink addigi eredményeiről, tapasztalatainkról. Azért jöttünk Zsobokra, hogy megértsük ennek a kis közösségnek az életszemléletét, a megmaradási ösztöneit, a település vezetőinek gondolkodását, az élethez és a világhoz való viszonyulását.

Megtanultuk, hogy Zsobok egy életre ítélt falu. Nem a történelme, nem a gazdasági ereje és nem a nagysága predesztinálja erre. Csak az itt élő embereknek köszönheti fennmaradását. A hetvenes-nyolcvanas években a Jakab pedagógus házaspár irányította a falut. Jó

összeköttetéseknek köszönhetően a kistelepülés országos rangot vívott ki a „Megéneklünk Románia” kulturális versenyben, ami védelmet jelentett a falu számára.

A rendszerváltás után, a kilencvenes évek elejétől Molnár Irma tiszteletes asszony Molnár János tiszteletes úr hathatós támogatásával előbb lelkileg, aztán fizikai értelemben is talpra állította a munka nélkül maradt, elnéptelenedésnek indult Zsobokot.

Két évtizedes munkásságuk megerősítette a közösséget, az árvaház építése megmentette az iskolát, új munkahelyeket teremtett. A gazdasági élet újjászervezése – földművelés, tehenészet, kertészet, malom, pékség, tejüzem – igényelte a fiatal vezetőket, akik a helyiek közül kerültek ki.

Zsobok lélekben megerősödve, gazdaságilag önállóan a lakosságra támaszkodva, önként vállalt feladatát – az árvák mentését – magas színvonalon teljesítve lépett a XXI. századba. A '89 karácsonya óta eltelt negyed századot erőn felüli energiákat mozgósítva teljesítette Zsobok.

Most új tervekre, ötletekre, új felemelkedésre vár a falu. Meg kell találni azokat a lehetőségeket, amelyek tovább éltetik ezt a közösséget. Az elmúlt negyed század példája világos. Szellemi és lelki kiegyensúlyozottság nélkül nincs gazdasági teljesítmény. Új, fiatal generációnak kell felnővekedni a feladathoz, figyelve az előttük járók intelmeire, fölhasználva azok eredményeit. Az idősek – tapasztalatokkal megerősített – látásait és a fiatalok álmait élehető valósággá kell formálni. Mert ahol a lélek és a szellem harmóniában van a testtel, ott ez lehetséges.

Végül szeretném megköszönni a tábor résztvevői nevében is a támogatóink segítségét és a falubeliek vendéglátását és barátságosságát.

Fábián Bertalan

A vidék fejlesztési lehetőségei az Észak-Nyugati régióban

Cristina Pocol

Bevezetés

Egy régió társadalmi-gazdasági elemzésére azért van szükség, hogy megértsük és felmérjük a különböző vidékfejlesztési politikák hatását egy adott területen. Ezen politikák célja a társadalmi és gazdasági jólét növelése a régiók keretén belül és a köztük levő különbségek kiküszöbölése.

1998-ban Romániában a vidékfejlesztési törvény alapján nyolc fejlesztési régió jött létre. Az Eurostat nomenklatúrájának megfelelően (Eurostat Regional Yearbook, 2012) ezek a NUTS II. kategóriába tartoznak. (Népességük 800 ezer és 3 millió fő között van.) Az Észak-Nyugati régió (Észak-Erdély) magába foglalja Kolozs, Bihar, Beszterce-Naszód, Máramaros, Szatmár és Szilágy megyéket (lásd 1. ábra). A régióban 42 város, 403 község és 1800 falu található¹.

1. ábra: Az Észak-Nyugati régió elhelyezkedése

Forrás: http://en.wikipedia.org/wiki/Nord-Vest_%28development_region%29

Földrajzi fekvésének köszönhetően az Észak-Nyugati régiót kiváló adottságú területnek lehet tekinteni, hiszen egyik oldalán Magyarország, másik oldalán pedig Ukrajna található.

¹ A magyarországi rendszertől eltérően Romániában az egyes falvaknak általában nincs joga saját önkormányzat fenntartásához. Önkormányzattal a falvak kisebb-nagyobb csoportja, a község rendelkezik. A közigazgatás alapvető egységei a községek (*comună*), a városok (*oraș*) és a megyei jogú városok vagy municípiumok (*municipiu*).

Nyugaton a Dél-Alföld és az Észak-Alföld régiókkal, délen Románia Nyugati régiójával, délkeleten a Központi régióval, míg keleten az Észak-Keleti régióval határos. Magyarország és Ukrajna szomszédsága lehetőséget nyújt a határon túli együttműködési programok kidolgozására, amelyek fő célja a vidék közös és tartós fejlesztése valamint a társadalmi és gazdasági kohézió megerősítése a határok mentén.

Az Észak-Nyugati régió tájképe nagyon változatos, magába foglal hegyeket (Érc-hegység, Meszes, Gutin, Cibles, Borgói-hg., Radnai- és Kelemen-havasok), dombokat és fennsíkokat (Szamos-fennsík) valamint mezőséget (Nyugati-Alföld és Mezőség, az Erdélyi-medencében). A legfontosabb folyóvizek a Szamos, a Kőrösök és a Tisza. Az Észak-Nyugati régió területe 34.159 km², amely 14,3 százaléka Románia területének, népessége 2,7 millió fő, az ország népességének 12,7 százaléka a 2012 évi adatok alapján (www.insse.ro).

A régió multikulturális jellege abból fakad, hogy ezen a területen több nemzetiség él együtt. A román többség mellett a legnagyobb etnikai kisebbséget a magyarok képviselik. Észak-Erdélynek különleges kulturális öröksége és egyedülálló kulturális identitása is van.

A régió fejlesztési stratégiája az elsődleges fontosságú ágazatok azonosításán alapszik, a rendelkezésre álló természetes erőforrások szerint, a helybeli gazdasági struktúra és a meglévő munkaerő függvényében. Ennek megfelelően a mezőgazdaság és vidékfejlesztés tekinthető a legfontosabb szektoroknak, de figyelemre méltó a turizmus, élelmiszeripar, gép- és műszeripar, az infokommunikációs ipar, a felsőfokú oktatás és kutatás is.

Az Európai Unió vidékfejlesztési politikájának egyik fontos célkitűzése a falvak verseny- és önfenntartó képességének növelése. Mindezekből kiindulva ebben a fejezetben az Észak-Nyugati régió vidékfejlesztéséhez kapcsolódó kutatási eredményeket fogjuk bemutatni. Az elemzés kiterjed a gazdasági és társadalmi viszonyok elemzésére is. A kutatáshoz az adatokat Romániai Nemzeti Statisztikai Intézet Tempo online adatbázisa szolgáltatta. Az alkalmazott módszer leíró és elemző kutatás, amely a népesség és a demográfiai szerkezet, a munkaerő, az életszínvonal, az oktatás, az egészségügy, az infrastruktúra és a gazdasági fejlődés területeit öleli fel.

Az Észak-Nyugati régió vidéki jellege

A vidék lehatárolása nehéz feladat a szociológusok és a közgazdászok számára is annak fizikai-földrajzi, társadalmi, gazdasági, intézményi és környezeti sokszínűsége miatt. Románia Nemzeti Statisztikai Intézetének meghatározása szerint a község egy *„olyan közigazgatási-területi egység, amely egy vagy több falut foglal magába és a gazdasági, társadalmi, kulturális és földrajzi feltételeknek megfelelően van megszervezve”*. A közigazgatási-területi alapegységet a falu képviseli, a vezető szerepet

pedig az a falu kapja, amelyikben a községház található. Az Észak-Nyugati régió 403 községet és 1800 falut foglal magába (lásd 1. táblázat).

1. táblázat: Községek és falvak száma Romániában, az Észak-Nyugati régióban és ennek megyéiben, 2012

Ország/Régió/Megye	Községek száma	Falvak száma
Románia	2 861	12 957
Észak-Nyugati régió	403	1 800
Bihar	91	430
Beszterce-Naszód	58	235
Kolozs	75	420
Máramaros	63	214
Szatmár	59	220
Szilágy	57	281

Forrás: A romániai Nemzeti Statisztikai Intézet adatai alapján készült saját feldolgozás, 2013

A vidékiség kritériumait általában a népesedés és település, a táj, a foglalkoztatottság és az elérhetőség alapján vizsgáljuk. A hivatalos meghatározásokat európai szinten az Európai Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (GEFSZ), az Európa Tanács és az Európai Bizottság állapítja meg (Jonard et al., 2009). A GEFSZ meghatározása a népsűrűsége alapszik, vidéknek számítva azt a területet, amelyen a népsűrűség kisebb mint 150 fő/km². Ennek megfelelően az Észak-Nyugati régióban a lakosság 53%-a vidéken él (www.nord-vest.ro). A település esetén a nagyvárosoktól való távolság és a település összefüggő volta lehet fontos szempont. E szerint a vidéki népesség 68 százaléka található 50 000 fős városoktól 30 km-es körzeten belül (Vincze, 2009). A tájat illetőleg az Észak-Nyugati régió nagy részét termőföldek és erdők alkotják (lásd 2. táblázat). Ezek megfelelő hasznosítása a vidék fenntartható fejlődését befolyásolhatja.

A táj vonzereje fontos tényező a vidék funkcióinak meghatározásában (lakóhely-, turisztikai funkciók). A lakóhelyfunkciók egyre fontosabb szerepet töltenek be a nagyobb városok agglomerációs zónájában (Kolozsvár, Nagyvárad, Nagybánya). A regionális fejlődés központjának tekinthető Kolozsvárott a helyi tanács egy integrált területfejlesztési tervet dolgozott ki, amely kiterjedt a környező vidéki településekre is. Ezek közül van olyan település, amelyik olyan fejlődési pályát írt le, amelynek során lényegében Kolozsvár külvárosává vált. 1990 és 2012 között pl. Apahida község lakossága 45,9%-al, a bácsi lakosok száma 32,9%-al, míg a szászfenesieké 196,5%-al nőtt (Pocol, 2013). Ezen vidéki települések rohamos fejlődésének vannak pozitív és negatív hatásai is. Pozitívnak tekinthető, hogy változatos gazdasági tevékenységek és magasabb arányú foglalkoztatás jött létre, negatívnak pedig, hogy a szabályozatlan építkezések miatt a települések képe sokat romlott.

2. táblázat: A földterületek megoszlása az Észak-Nyugati régióban, 2012

Használati mód	Terület (ha)
Földterület összesen, melyből:	3 416 046
Termőföld, melyből:	2 069 800
Szántóföld	1 023 878
Legelő	614 539
Kaszáló	385 920
Szőlő	9 574
Gyümölcsös	35 889
Nem termőföld, melyből:	1 346 246
Erdő és más erdei növényzet	1 032 477
Egyéb területek	313 769

Forrás: A romániai Nemzeti Statisztikai Intézet adatai alapján készült saját feldolgozás, 2013

A területi tényezők mellett a vidék lehatárolásának más fontos tényezői is vannak: a demográfia, a foglalkoztatási helyzet, a gazdasági tevékenységek aránya a primer ágazatokban, a jövedelem, a szegénység, az életkörülmények, a hagyományok és szokások. A vidéki települések aránya az Észak-Nyugati régióban 85 százalék, (www.nord-vest.ro, 2013), ami hasonló az országos arányhoz (87,1%).

Egy adott település vidékhez való sorolása lehetővé teszi annak célzott támogatását. Egy friss elemzés szerint, amelyet az Észak-Nyugati Regionális Fejlesztési Hivatal végzett, az 1800 faluból 48 már külvárosnak számít, és ezért már nem juthatnak hozzá a Nemzeti Vidékfejlesztési Program alapjaihoz (www.nord-vest.ro).

A népesedési helyzet

A népesedési helyzet vizsgálata a vidék lehatárolásában fontos tényező. A lakosság több szempontból elemezhető: mennyiségileg, szerkezetileg és a dinamikája szerint. 2012-ben az Észak-Nyugati régió 2 712 188 fős népességének 53,2%-a városi, 46,8%-a pedig vidéki lakos volt (lásd 3. táblázat).

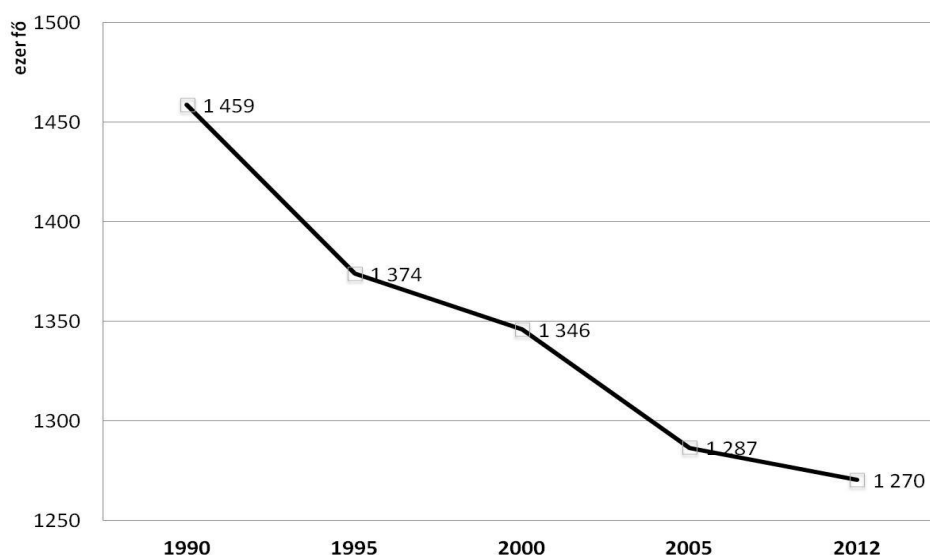
3. táblázat: Városi és vidéki lakosság, 2012

Ország/Régió/Megye	Összes	Városi		Vidéki	
		Fő	%	Fő	%
Románia	21 355 849	11 737 460	54,96	9 618 389	45,04
Észak-Nyugati régió	2 712 188	1 441 835	53,16	1 270 353	46,84
Bihar	592 046	296 382	50,06	295 664	49,94
Beszterce-Naszód	316 480	119 243	37,68	197 237	62,32
Kolozs	692 819	457 032	65,97	235 787	34,03
Máramaros	508 773	299 199	58,81	209 574	41,19
Szatmár	362 536	170 840	47,12	191 696	52,88
Szilágys	239 534	99 139	41,39	140 395	58,61

Forrás: A romániai Nemzeti Statisztikai Intézet adatai alapján készült saját feldolgozás, 2013

A vidéki lakosság aránya az Észak-Nyugati régióban hasonló az országos szinthez (45,04%). A régió keretén belül legtöbb vidéki lakos Beszterce-Naszód megyében (62,32%) és Szilágys megyében (58,61%) található, míg a legkevesebb Kolozs megyében (34,03%). Elemezvén a vidéki lakosok számát 1990 és 2012 között, folyamatos csökkenés figyelhető meg, amelyet természetes szaporodás visszaesése és az ifjúság elvándorlása okoz (lásd 2. ábra).

2. ábra: A népesség változása az Észak-Nyugati régióban 1990-2012 között

Forrás: A romániai Nemzeti Statisztikai Intézet adatai alapján készült saját feldolgozás, 2013

A nyers születési arányszám 2011-ben az Észak-Nyugati régióban 9,7 ezrelék volt, magasabb, mint az országos átlag (lásd 4. táblázat). Az utolsó húsz évben a természetes szaporodás általános tendenciája is csökkenő volt. Összehasonlítva a két településtípus népesedését, a vidéki születési arány mindig magasabb volt, mint a városi, ahol a családok többsége egy vagy legfeljebb két gyermeket vállal. Ezt a különbséget befolyásolja a lakosság korstruktúrája, iskolai végzettsége, a hagyományok, a nők otthoni munkavégzése és a migrációs hullámok is (www.insse.ro, 2012). A nyers halálozási arányszám 2011-ben az Észak-Nyugati régió vidéki, ill. városi népességében 13,7 ill. 9,5 ezrelék volt. A különbséget elsősorban a vidéki népesség előregedése magyarázza.

4. táblázat: A születési arányszámok változása (ezrelék)

		Év	
		1990	2011
Városi népesség	Románia	12,9	9,1
	Észak-Nyugati régió	14,1	9,6
Vidéki népesség	Románia	14,3	9,3
	Észak-Nyugati régió	14,4	9,7

Forrás: A romániai Nemzeti Statisztikai Intézet adatai alapján készült saját feldolgozás, 2013

A nők számának aránya a teljes népességhez viszonyítva 50,3%, alig magasabb, mint a férfiaké. Ugyanez az arány áll fenn országos szinten és a régióhoz tartozó megyékben is, kivéve Máramaros és Beszterce-Naszód megyét (lásd 5. táblázat).

5. táblázat: A vidéki népesség nemek szerinti megoszlása, 2012

Ország/Régió/Megye	Összesen	Férfiak		Nők	
		Fő	%	Fő	%
Románia	9 618 389	4 800 420	49,9	4 817 969	50,1
Észak-Nyugati régió	1 270 353	631 906	49,7	638 447	50,3
Bihar	295 664	146 990	49,7	148 674	50,3
Beszterce-Naszód	197 237	99 114	50,3	98 123	49,8
Kolozs	235 787	116 991	49,6	118 796	50,4
Máramaros	209 574	105 017	50,1	104 557	49,9
Szatmár	191 696	94 850	49,5	96 846	50,5
Szilágy	140 395	68 944	49,1	71 451	50,9

Forrás: A romániai Nemzeti Statisztikai Intézet adatai alapján készült saját feldolgozás, 2013

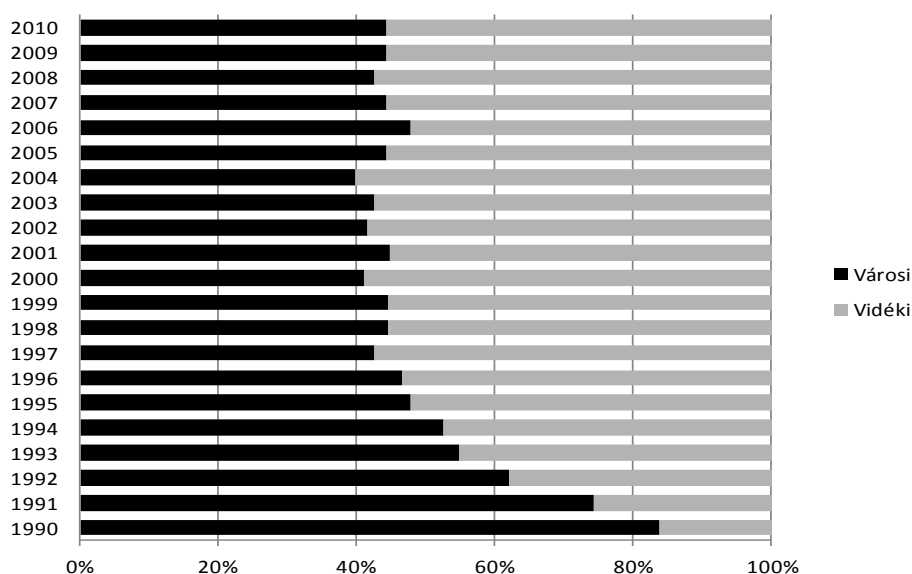
A születéskor várható átlagos élettartam az iskolai végzettség és a jövedelem mellett a társadalom fejlettségét mutatja. A mutató értéke jelentősen nőtt 1990 és 2010 között, országos

szinten 69,6 évről 73,5 évre. Különbségeket lehet észrevenni a régiók, a nemek és településtípusok vizsgálatánál. Az Észak-Nyugati régióban 2010-ben 73 év volt az átlagos élettartam, a vidéki lakosság esetében 1,65 évvel alacsonyabb, mint a városiaknál. Ennek magyarázata lehet az egészségtelen táplálkozás (nagy mennyiségű zsíros és fűszeres ételek fogyasztása), valamint az ólom és más nehézfémek okozta környezetszennyezés Nagybánya környékén.

A vidéki népesség csökkenését a vándorlás is befolyásolja. A belső vándorlás megnövekedett 1990 után bizonyos jogszabályi változások következtében, amelyek megengedték a személyek szabad mozgását és a letelepedés szabadságát. Országos szinten ez a vándorlás különböző irányú volt, 1990-1996 között vidékről a város irányába, ezután pedig ellenkező irányba történt (Suditu et al., 2013). Természetesen különbségek vannak a különböző régiók között. A Romániai Európa Intézet által végzett friss felmérés szerint a vidéki területek jelentős mezőgazdasági potenciálja miatt a vándorolni szándékozók közül a vidékre költözni vágyók aránya megközelítőleg 55 százalék volt 2010-ben.

3. ábra: Az Észak-Nyugati régióba történő bevándorlás megoszlása településtípus szerint

Forrás: A Romániai Európa Intézet adatai alapján készült saját feldolgozás, 2013

Az Észak-Nyugati régióban növekszik a vidéki népesség aránya. A városba költözők aránya jelenleg körülbelül 45 százalék, ami alacsonyabb mértékű, mint néhány másik régióban (Suditu et al., 2013). A vándorlási szokások tehát megváltoztak 1990 után a vidék vándorlási egyenlege negatív volt, 1997 után pedig pozitívvá vált.

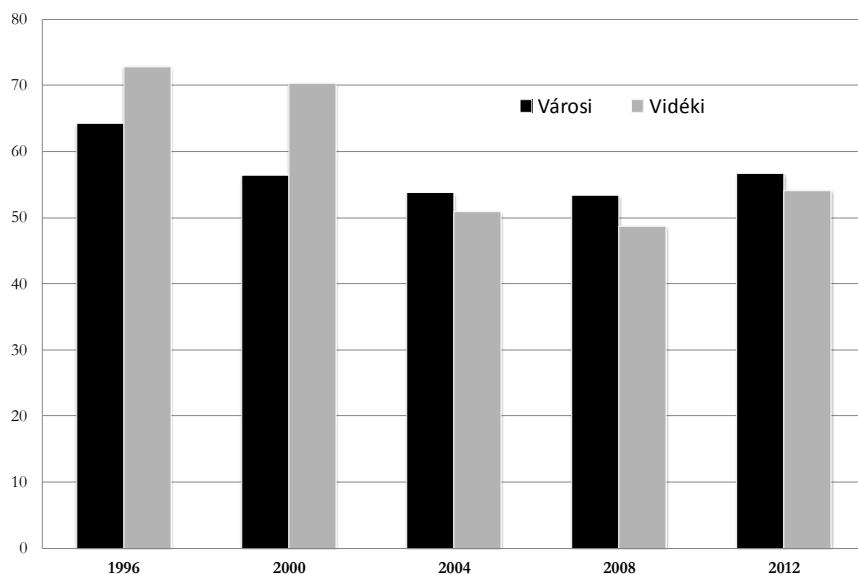
A külföldre való kivándorlás is megnövekedett 1989 után, az Észak-Nyugati régióból 1990-2010 között a romániai kivándorlók 14,3 százaléka távozott (legnagyobb arányban Kolozs

megyéből). A Központi és a nyugati régiókból volt a kivándorlás a legerőteljesebb. Habár jelenleg nem rendelkezünk olyan adatokkal, amelyek a vidéki lakosok emigrációját jól bemutatnák, tudható, hogy a kivándorlók olasz, spanyol, német és angol munkaerőpiacon dolgoznak. Ami a bevándorlókra illeti, ezeknek csak 9 százaléka telepedett le az Észak-Nyugati régióban 1990 és 2010 között, nagy részük a főváros környékén koncentrálódott. Habár a régióba bevándorlók aránya elég alacsony, Kolozs megyében viszonylag nagy számban telepedtek le: 65 személy 1991-ben, 425 személy 2000-ben és 228 személy 2010-ben. Ezek az adatok Kolozs megyét az ötödik helyre sorolják országos szinten (Suditu et al., 2013).

A foglalkoztatottsági helyzet

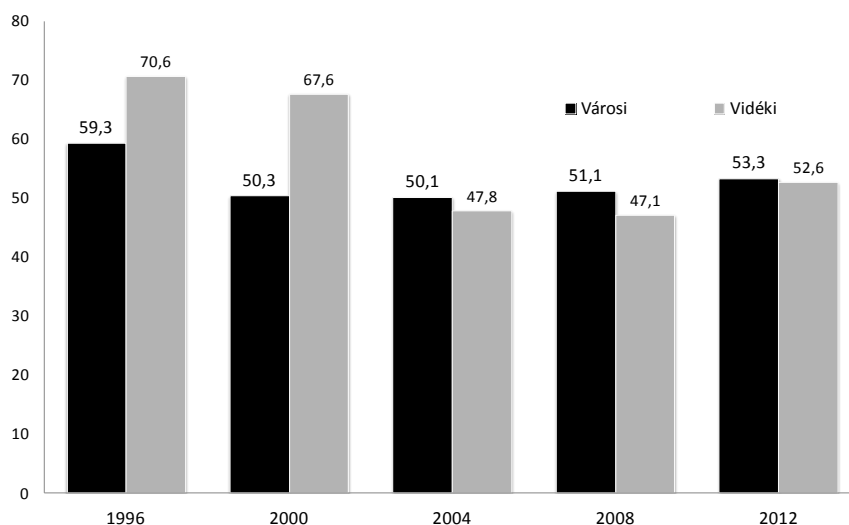
A munkaerőpiac sajátosságait az aktivitási és a foglalkoztatási rátával, valamint a munkanélküliek arányával mérjük. Az aktivitási rátát az aktív népesség és a teljes lakosság aránya fejezi ki. Ennek az indikátornak az értéke 1996-2012 között vidéken és a városokban is csökkent. Míg a tanulmányozott periódus elején az aktivitási ráta magasabb volt vidéken, 2004 óta megfordult a helyzet. Ennek a magyarázata a vidéki lakosság előregedésében és az elvándorlásában rejlik (lásd 4. ábra).

4. ábra: Az aktivitási ráta dinamikája (%) az Észak-Nyugati régióban, településtípus szerint, 1996-2012

Forrás: A romániai Nemzeti Statisztikai Intézet adatai alapján készült saját feldolgozás, 2013

5. ábra: A foglalkoztatási ráta dinamikája (%) az Észak-Nyugati régióban, településtípus szerint, 1996-2012

Forrás: A romániai Nemzeti Statisztikai Intézet adatai alapján készült saját feldolgozás, 2013

A foglalkoztatási rátát a foglalkoztatottak és a teljes lakosság aránya mutatja. Másfél évtizeddel ezelőtt a foglalkoztatottak száma jóval magasabb volt vidéken, mint a városokban. Jelenleg ez a különbség mérséklődött, sőt az arányok meg is fordultak (lásd 5. ábra). Sajnos vidéken és a városokban a fiatal (15 és 24 év között) munkaerő-piaci aktivitása alacsony (lásd 6. táblázat). Ennek az az oka, hogy a munkaerő-piaci igények és a szakmai képzettség között eltérések tapasztalhatóak.

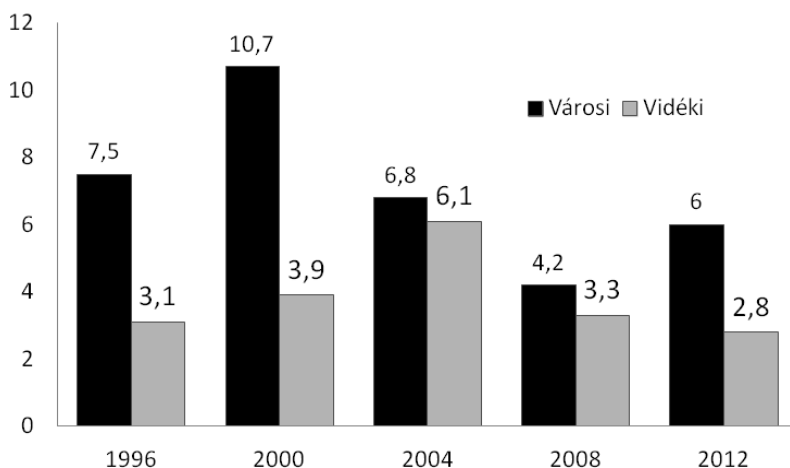
6. táblázat: Foglalkoztatási ráta az Észak-Nyugati régióban az egyes korcsoportokon belül, 2012

Korcsoport	Településtípus	Foglalkoztatási ráta (%)
15 - 24 évesek	Városi	15,2
	Vidéki	29,7
25 - 34 évesek	Városi	82,4
	Vidéki	74,7
35 - 54 évesek	Városi	81,1
	Vidéki	76,1
25 - 54 évesek	Városi	81,5
	Vidéki	75,6
55 - 64 évesek	Városi	32,8
	Vidéki	49,7

Forrás: A romániai Nemzeti Statisztikai Intézet adatai alapján készült saját feldolgozás, 2013

A munkanélküliség a harmadik indikátor, amely meghatározza a munkaerő helyzetét. A mutatót a munkanélküliek és az aktív lakosság aránya alapján számoljuk ki a 16-64 év közötti népesség körében. Meglepő módon, országos szinten és az Észak-Nyugati régióban is megfigyelhető a vidéki népesség alacsonyabb munkanélküliségi szintje (lásd 6. ábra).

6. ábra: A munkanélküliség aránya (%) az Észak-Nyugati régióban, településtípus szerint, 1996-2012

Forrás: Románia Nemzeti Statisztikai Intézete adatai alapján saját feldolgozás, 2013

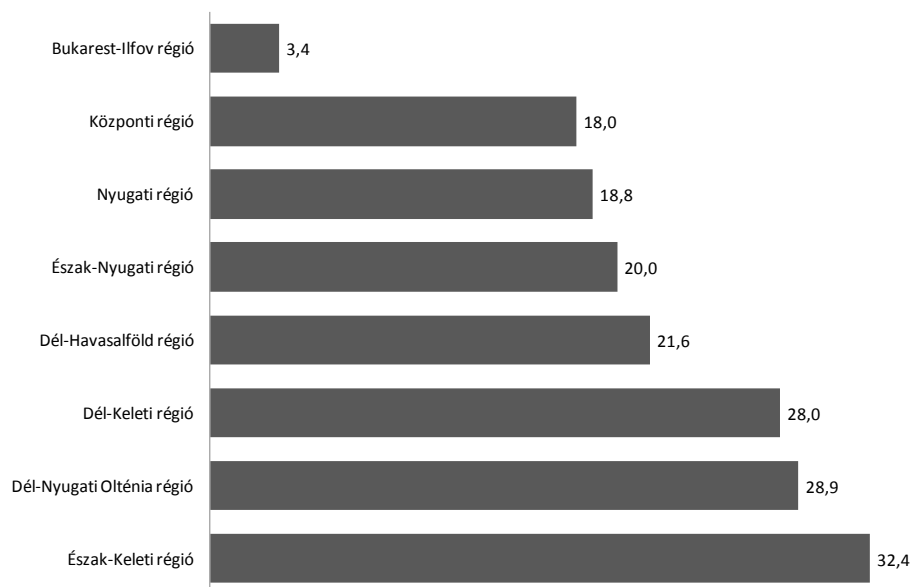
Ennek az lehet a magyarázata, hogy a vidéki lakosok nagy része, aki magát foglalkoztatottnak vallotta, valójában egyéni gazdálkodó, akiknek nincs állandó jövedelme (www.insse.ro). Noha az adatok azt mutatják, hogy a munkanélküliség alacsonyabb vidéken, az ott élők az alacsony iskolai végzettség és a mezőgazdasági munkához való kötődés miatt sokkal nehezebben tudnak munkához jutni, mint a városiak.

Az életszínvonal

Az életszínvonalat szintén több indikátor segítségével lehet elemezni. Ilyenek például a szegénység, a családtagok száma, a jövedelem, a fogyasztás, az információs és kommunikációs technológiákhoz való hozzáférés mutatói. A szegény népesség aránya a gazdasági fejlettség különböző mértéke miatt különbözik az egyes régiókban. Az Észak-Nyugati régióban a szegények aránya 20%-ot tesz ki. Ezzel az értékkel a régiók rangsorában felülről a negyedik helyet foglalja el (lásd 7. ábra). A szegénység nagyobb mértékű a vidéki lakosok között, mivel ezek nagy része a saját gazdaságában végez mezőgazdasági munkát, más része pedig munkanélküli vagy háziasszony

(Merce – Pocol, 2009). A napi megélhetéssel nehezen megbirkózó háztartások száma is magasabb falun, mint a városokban.

7. ábra: A szegények aránya (%) Románia fejlődési régióiban 2011-ben

Forrás: A romániai Nemzeti Statisztikai Intézet adatai alapján készült saját feldolgozás, 2013

A lakások felszereltsége ugyancsak indikátora az életszínvonalnak. Nincsenek tökéletes felmérések ezen a területen a különböző régiókban, azonban országos szinten nagy eltérés van a vidéki és városi lakások berendezésében. Például 2011-ben a vidéki lakásoknak csak 25 százaléka rendelkezett belső WC-vel, míg a városi lakásoknak 89,6 százaléka. A belső fürdőszobával rendelkező lakások aránya, a Tempo adatbázis alapján, vidéken 28,1 százalék, míg a városokban 90,1 százalék (www.insse.ro, 2013). Ami a szobák számát illeti – ugyanazon adatbázis szerint – a három szobás lakások száma jóval magasabb a városokban, mint falun.

A lakosság jövedelmi viszonyai (a háztartások önálló bevételei) szorosan összefüggenek az életszínvonallal. A 7. táblázat bemutatja, hogy az Észak-Nyugati régióban a mezőgazdasági dolgozók jövedelme rendkívül alacsony. A bevételekben a saját fogyasztásra megtermelt javak értéke nem szerepel.

7. táblázat: Az egy főre jutó havi átlagjövedelem az Észak-Nyugati régióban, 2012

Foglalkozás szerinti kategóriák	Lej/fő
alkalmazottak	1026,8
gazdálkodók	609,2
munkanélküliek	462,5
nyugdíjasok	858,8

Forrás: A romániai Nemzeti Statisztikai Intézet adatai alapján készült saját feldolgozás, 2013

A népesség életszínvonalát erősen meghatározzák a családok pénzjellegű vagy természetben kapott bevételei. Amint a fenti táblázatban is megfigyelhetjük, az Észak-Nyugati régió gazdálkodóinak a bevétele rendkívül alacsony. A bevételek között a természetbeni bevételek dominálnak. Ám nem csak a bevételei, hanem az egy főre jutó átlagkiadása is jóval alacsonyabb a térség gazdálkodóinak, mint az alkalmazottaké (lásd 8. táblázat). Ez a tény is megerősíti azt, hogy a régió gazdálkodói nagyrészt önfenntartó gazdálkodást folytatnak.

8. táblázat: Az egy főre jutó havi átlagkiadás az Észak-Nyugati régióban, 2012-ben

Foglalkozás szerinti kategóriák	Lej/fő
alkalmazottak	936,6
gazdálkodók	577,0
munkanélküliek	500,1
nyugdíjasok	777,1

Forrás: A romániai Nemzeti Statisztikai Intézet adatai alapján készült saját feldolgozás, 2013

Az élelmiszer-biztonságot három tényező jellemzi: rendelkezésre álló élelmiszer-források, az élelmiszer-ellátás biztonsága és az elérhetőség. Ha a családok által vásárolt élelmiszerek mennyiségét a két településtípus szerint vizsgáljuk, megfigyelhetjük, hogy vidéken jóval kevesebbet költenek élelmiszerre (kivéve a kenyeret és sütőipari termékeket). Ennek a különbségnek az a magyarázata, hogy az élelmiszerek nagy részét vidéken otthon termelik meg (lásd 9. táblázat).

9. táblázat: Egy főre jutó havi átlagos élelmiszerfogyasztás (2012)

Élelmiszerek	Településtípus	Mennyiség
Kenyer és péksütemény	Város	7,6 kg
	Vidék	7,8 kg
Friss hentesáru	Város	2,7 kg
	Vidék	1,4 kg
Tej	Város	4,8 l
	Vidék	2,9 l
Sajtfélék és tejföl	Város	1,1 kg
	Vidék	0,6 kg

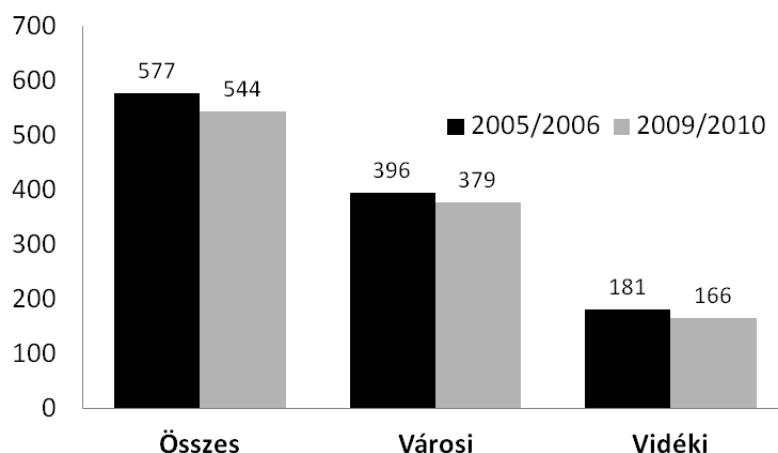
Forrás: A romániai Nemzeti Statisztikai Intézet adatai alapján készült saját feldolgozás, 2013

Az információs és kommunikációs technológiákhoz való hozzáférés szintén fontos meghatározója az életszínvonalnak. Egy friss felmérés szerint 2011-ben az Észak-Nyugati régióban lakó családok 45 százaléka rendelkezett számítógéppel, de közülük csak minden negyedik volt vidéki lakos (www.nord-vest.ro, 2013).

Az oktatás helyzete és az egészségügy

Az iskolába járó diákok száma jelentősen csökkent 2005 és 2010 között (lásd 8. ábra). Míg a városokban 4,3 százalékkal kevesebb volt a tanulók száma az elemzett periódusban, vidéken a diákok száma 8,5 százalékkal csökkent. Az Észak-Nyugati régió megyéinek tanulói nagymértékben Kolozs megyében koncentrálódnak, a nagyszámú egyetemi hallgatónak köszönhetően.

8. ábra: A tanulók száma (településtípus szerint) az Észak-Nyugati régióban (100 főben)

Forrás: A romániai Nemzeti Statisztikai Intézet adatai alapján készült saját feldolgozás, 2013

A 10. táblázatban látható az Észak-Nyugati régióban tanuló diákok megoszlása oktatási szintek szerint. Az Eurostat adatai szerint 2005 és 2012 között a korai iskolaelhagyók száma csökkent az Európai Unió szintjén. Hasonló tendencia észlelhető az elemzett régióban is, a 2005-ben készült felmérések szerint 16,5 százalékról 2012-re 14,9 százalékra csökkent a számuk (www.nord-vest.ro, 2013).

10. táblázat: Az Észak-Nyugati régióban tanuló diákok száma oktatási szintek és településtípusok függvényében, 2012

	Összes	Városi	Vidéki
Óvoda	94 486	49 893	44 593
Elemi iskola (1-4)	109 027	53 593	55 434
Általános iskola (1-8)	112 467	59 320	53 147
Gyógypedagógia	2 791	2 457	334
Líceum	113 933	104 282	9 651
Szakiskola	15 874	13 356	2 518
Tehnikum	8 453	8 134	319
Felsőfokú oktatás	89 454	*	*

* hiányzó adatok

Forrás: A romániai Nemzeti Statisztikai Intézet adatai alapján készült saját feldolgozás, 2013

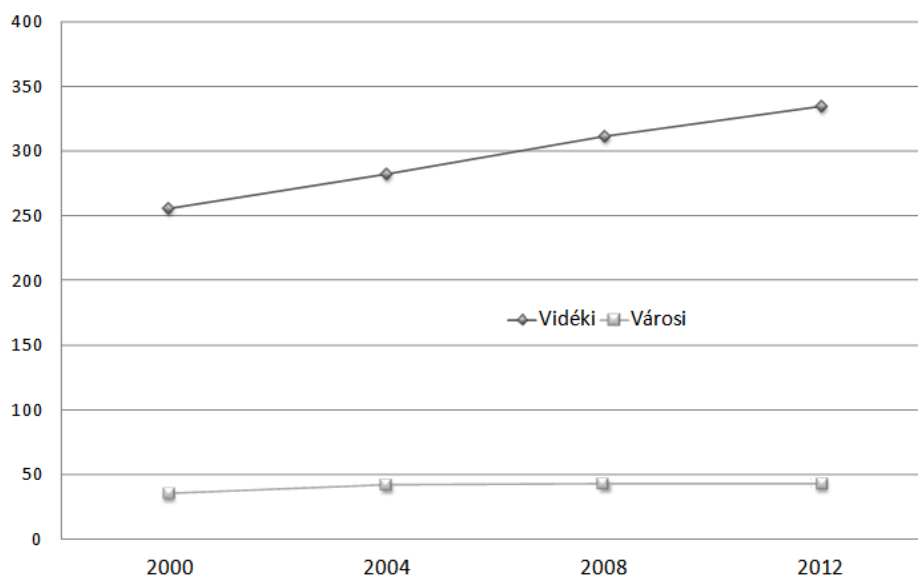
Az egészségügyet illetően meg kell jegyeznünk, hogy a régióban 71 kórház működik, ez 14%-a az országban létező kórházaknak, nagyrészüket (27 db) Kolozs megyében találhatók, mivel Kolozsvár elismert orvosi egyetemi központ. Ezt követi Bihar megye 16 kórházzal és Máramaros megye 11 kórházzal. Sajnos, az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférés vidéken sokkal nehezebb, mint a városokban. Egyes elszigetelt falvakban az idősek egészségügyi ellátása egyre nehezebben megoldható. Ez a probléma általános jellegű; az egész ország területén a vidéki népesség kétötödének nincs közvetlen hozzáférése az alapszintű egészségügyi ellátáshoz.

Az infrastruktúra

Az infrastruktúra fejlesztése jelentős feltétele a települések gazdasági és szociális fejlődésének. Az infrastrukturális beruházások pozitív eredményei a következők: a befektetések vonzása, hozzáférés az oktatáshoz és az egészségügyi szolgáltatásokhoz, a mezőgazdasági és nem mezőgazdasági termékek jobb értékesítése, a vidéki és városi kapcsolatok növekedése. Az infrastruktúra fejlődési fokát több tényező határozza meg: a közutak hossza, az ivóvízhálózattal, a közcserővel, valamint a földgázzal ellátott helységek száma. Az Észak-Nyugati régióban 2011-ben a közutak hossza 12 459 km volt, valamivel fejlődött az előző évekhez képest, de a jelenlegi forgalom megfelelő hatékonyságú lebonyolításához elégtelen.

A vízvezetékekkel ellátott helységek számában növekedés észlelhető 2000 és 2012 között, különösen ami a vidéki lakásokat illeti (lásd 9. ábra). A legnagyobb haladás e téren Bihar megyében észlelhető (míg 2000-ben 54 településnek volt vízvezetéke, 2012-ben 77 falu került a hálózatba), valamint Beszterce-Naszód megyében (18-ról 40-re nőtt 2000 és 2012 között a vízvezetékekkel ellátott falvak száma).

9. ábra: A vízvezetékekkel ellátott helységek száma, településtípus szerint az Észak-Nyugati régióban, 2000-2012

Forrás: A romániai Nemzeti Statisztikai Intézet adatai alapján készült saját feldolgozás, 2013

A csatornázás bevezetése nagymértékben megnöveli az életminőséget vidéken. Az Észak-Nyugati régióban a csatornahálózat teljes hossza 3.916,7 km. Jelenleg 95 faluban működik a csatornahálózat, nagyrészüket (37 db) Kolozs megyében találhatók (lásd 11. táblázat). Habár 2000 és 2012 között nagy hangsúlyt fektettek a csatornák építésére, a régió szintjén a vidéki településeknek csak 23,6 százaléka rendelkezik vele. Mindez kihat a népesség egészségügyi állapotára és a környezet minőségére is.

2012-ben a 31 város és 110 vidéki település rendelkezett csak gáz-hálózattal (lásd 12. táblázat). Az elemzett periódusban a vezetékes földgázzal ellátott települések száma a vidéki területeken szinte duplájára emelkedett (58 település 2000-ben, 110 település 2012-ben). Ebben az esetben is élen jár Kolozs megye, ahol 35 helységben fűtenek földgázzal.

A lakosság földgázfogyasztása az Észak-Nyugati régióban jelentősen csökkent, 690 482 ezer m³-ról (2000-ben) 392 736 ezer m³-re (2012-ben). Ugyanez a tendencia észrevehető országos szinten is. Ezt az adott időszakban a földgáz többszörös áremelkedése okozta. Számos vidéki háztartásban visszatértek a fával való fűtésre.

11. táblázat: A csatornahálózattal rendelkező helységek száma, településtípus szerint az Észak-Nyugati régióban, 2000-2012

	Település típus	2000	2004	2008	2012
Észak-Nyugati régió	Városi	35	39	41	42
	Vidéki	64	61	69	95
Bihar	Városi	9	9	10	10
	Vidéki	12	12	14	16
Beszterce-Naszód	Városi	4	4	4	4
	Vidéki	6	8	8	11
Kolozs	Városi	6	6	6	6
	Vidéki	23	23	26	37
Máramaros	Városi	8	11	11	12
	Vidéki	15	12	16	19
Szatmár	Városi	4	5	6	6
	Vidéki	6	4	4	8
Szilágy	Városi	4	4	4	4
	Vidéki	2	2	1	4

Forrás: A romániai Nemzeti Statisztikai Intézet adatai alapján készült saját feldolgozás, 2013

12. táblázat: Földgázzal ellátott települések száma az Észak-Nyugati régióban, településtípus szerint, 2000-2012

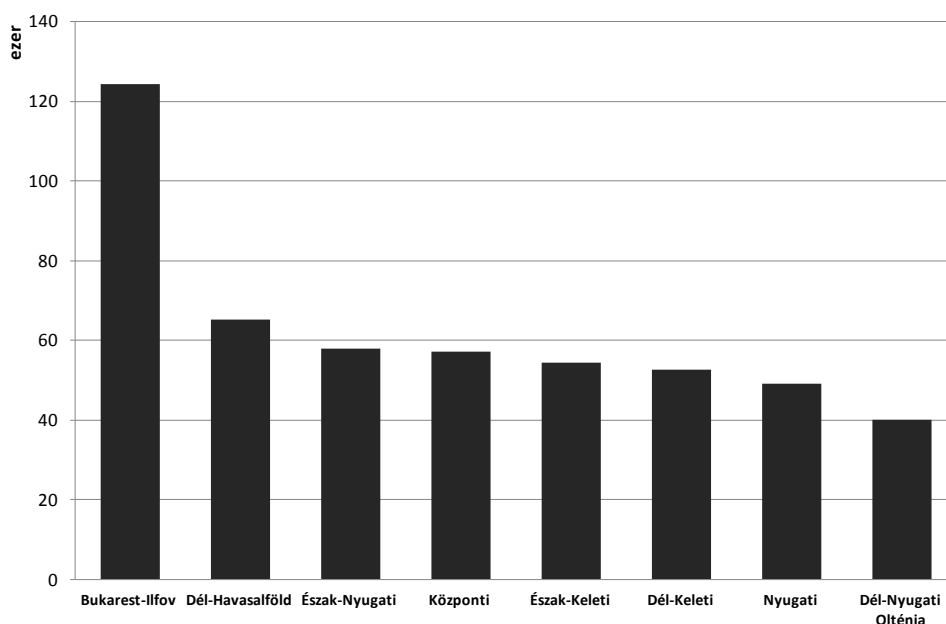
	Településtípus	2000	2004	2008	2012
Észak-Nyugati régió	Városi	20	25	30	31
	Vidéki	58	78	89	110
Bihar	Városi	4	5	5	5
	Vidéki	4	7	12	13
Beszterce-Naszód	Városi	2	2	3	3
	Vidéki	9	12	13	15
Kolozs	Városi	5	5	5	5
	Vidéki	20	23	23	35
Máramaros	Városi	5	8	9	9
	Vidéki	13	17	18	17
Szatmár	Városi	2	3	4	5
	Vidéki	8	14	15	18
Szilágy	Városi	2	2	4	4
	Vidéki	4	5	8	12

Forrás: A romániai Nemzeti Statisztikai Intézet adatai alapján készült saját feldolgozás, 2013

A gazdasági helyzet

A fő makrogazdasági jellemző, amely a gazdasági fejlődés mértékét jelzi, a bruttó hazai termék (GDP). Az Észak-Nyugati régió gazdasági szempontból a Románia többi régiójához képest fejlettebb. A GDP összértéke 57 900 millió lej volt 2009-ben. Az egy lakosra számított GDP értéke relatíve magas, a régió a negyedik helyet foglalja el országos szinten a Bukarest-Ilfov, a Nyugati és a Központi régiók után. A főbb gazdasági ágazatok, amelyek hozzájárulnak a GDP alakulásához, jelentőségük szerint a következők: szolgáltatások, ipar, építőipar és mezőgazdaság. Ez utóbbi körülbelül 9 százalékkal járul hozzá a GDP-hez.

10. ábra: A bruttó hazai termék (GDP) értéke Románia régióiban, 2009-ben (millió Lei)

Forrás: A romániai Nemzeti Statisztikai Intézet adatai alapján készült saját feldolgozás, 2013

Az Észak-Nyugati régió jelentős mezőgazdasági erőforrásokkal rendelkezik. A földalap 60,6 százalékát a következő művelési ágak szerint művelik: szántóföldek, legelők, kaszálók, szőlő, gyümölcsösök és faiskolák (lásd 13. táblázat). A mezőgazdaság gépparkjához 31 694 traktor és más mezőgazdasági gép tartozik. Ez az ország gépállományának 17,6 százaléka, de ennek ellenére az egységnyi földterületre jutó traktorok száma nagyon csekély.

13. táblázat: Mezőgazdasági földalap (ha) az Észak-Nyugati régióban szolgáltatási kategóriák szerint, 2012

Régió/Megye	Termőföldek, melyből:	Szántóföld	Legelő	Kaszáló	Szőlő	Gyümölcsös
Észak-Nyugati régió	2 069 800	1 023 878	614 539	385 920	9 574	35 889
Bihar	487 324	308 679	130 964	41 245	2 334	4 102
Beszterce-Naszód	293 152	101 566	108 265	74 513	437	8 371
Kolozs	426 177	182 140	153 617	85 635	247	4 538
Máramaros	305 528	81 657	96 888	120 528	243	6 212
Szatmár	318 745	229 308	50 286	27 393	3 780	7 978
Szilággy	238 874	120 528	74 519	36 606	2 533	4 688

Forrás: A romániai Nemzeti Statisztikai Intézet adatai alapján készült saját feldolgozás, 2013

A legtöbb termőfölddel rendelkező megyék Bihar és Szatmár, e két megyében kedvezőek a gabona és zöldségtermelés feltételei. Kolozs megyének nagy kiterjedésű legelői vannak, itt legnagyobb mértékben állattenyésztéssel foglalkoznak a falusiak. A legjobb szőlőtermő vidékek Szatmár, Szilággy és Bihar megyében vannak, míg a gyümölcstermesztésre Beszterce-Naszód és Máramaros megyék a legalkalmasabbak (lásd 13. táblázat).

14. táblázat: A legfontosabb termények termőterületei az Észak-Nyugati régióban (ha), 2010

Régió/Megye	Gabona	Hüvelyesek	Burgonya	Cukorrépa	Napraforgó	Zöldség
Észak-Nyugati régió	459 056	1 683	47 496	4 922	41 025	23 651
Bihar	174 360	381	9 775	969	24 476	6 473
Beszterce-Naszód	35 252	54	9 305	10	600	2 394
Kolozs	60 595	962	5 575	616	1 233	5 345
Máramaros	26 470	74	12 349	-	833	1 910
Szatmár	124 560	209	3 594	3 327	11 855	4 098
Szilággy	37 819	3	6 898	-	2 028	3 431

Forrás: A romániai Nemzeti Statisztikai Intézet adatai alapján készült saját feldolgozás, 2013

Az Észak-Nyugati régióban nem csak a kukorica, a cukorrépa, a hagyma és az egyes hüvelyesek (bab, borsó, szója) hoznak jó termést (lásd 14. táblázat), hanem emellett az eper, az őszibarack, a dió, a szilva és az alma termesztési lehetőségei is kitűnőek (www.nord-vest.ro, 2013).

Az Nemzeti Statisztikai Intézet adatai szerint az Észak-Nyugati régióban elterjedt a baromfi, sertés és szarvasmarha tartása (lásd 15. táblázat). A méhészet is fellendült a Nemzeti Méhészeti Programnak és a Nemzeti Vidékfejlesztési Programnak köszönhetően.

15. táblázat: Állatállomány az Észak-Nyugati régióban, 2010

Régió/ megye	Szarvas- marha	Sertés	Juh	Kecske	Ló	Baromfi	Méh- családok
Észak-Nyugati régió	348 075	687 357	1 335 270	92 603	74 101	9 456 441	170 269
Bihar	69 626	192 777	234 965	17 520	16 401	2 230 997	38 162
Beszterce-Naszód	65 836	80 232	256 662	20 147	16 562	642 964	25 754
Kolozs	53 663	100 932	353 536	17 760	13 683	1 858 940	24 175
Máramaros	82 227	98 616	155 662	16 372	11 488	1 010 061	24 396
Szatmár	48 618	137 871	147 017	9 764	9 685	2 877 634	17 738
Szilág	28 105	76 929	187 428	11 040	6 282	835 845	40 044

Forrás: A romániai Nemzeti Statisztikai Intézet adatai alapján készült saját feldolgozás, 2013

Az Észak-Nyugati Vidékfejlesztési Hivatal legutóbbi adatai szerint 2005 és 2011 között az állatállományon belül a szarvasmarhák, sertések, lovak, baromfik és nyulak száma csökkent, ellenben megnőtt a juhok, kecskék és méhek száma. Ennek következtében csökkent a tehén- és bivalytej valamint a tojás termelése, és fellendült a juh- és kecsketej, a gyapjú és a méztermelés (www.nord-vest.ro, 2013).

A vidéki települések gazdasági helyzetét a turizmus fejlesztésével is lehet befolyásolni. A tájkép változatossága a havasoktól a mezőségig, a népi hagyományok, a több száz éve megőrzött régi épületek (faházak és templomok) mind hozzájárulhatnak a falusi turizmus fellendüléséhez. 2000 és 2012 között az európai uniós forrásoknak köszönhetően a régióban a vidéki panziók száma 14-szeresére nőtt (lásd 16. táblázat).

16. táblázat: A vidéki panziók számának alakulása az Észak-Nyugati régióban, 2000-2012

Év	2000	2004	2008	2012
Vidéki panziók száma	308	1 042	2 305	4 326

Forrás: A romániai Nemzeti Statisztikai Intézet adatai alapján készült saját feldolgozás, 2013

Összehasonlítva a panziókban megszállt turisták számát 2010 és 2013 augusztusa között, jelentős növekedés észlelhető. 5033-ról 9207-re nőtt az elszállásolt hazai vendégek száma, a külföldieké pedig 536-ról 1274-re.

Összegzés

Az Észak-Nyugati régiót a földrajzi fekvésének, gazdag természeti erőforrásainak, valamint értékes kulturális örökségének köszönhetően különleges fejlesztési lehetőségekkel rendelkező területnek lehet tekinteni. A vidéki területek aránya magas a régióban. A vidéki települések és városok között nem mindenhol megfelelő az összeköttetés, a települések megközelíthetősége nem egyformán jó.

11. ábra: Népi építészet Zsobokon

Farkas Tibor felvételei

Ami a demográfiát illeti, 1990 után csökkenés észlelhető a népesség számában. A csökkenés oka az alacsony születésszám és az elvándorlás. A régióban a népesség 45%-a vidéki. Ez megközelíti az országos átlagot, de jóval meghaladja az európai országok átlagát. A nemek

megoszlása a vidéki lakosság körében kiegyensúlyozott, a nők aránya valamivel magasabb, mint a férfiaké. A születéskor várható átlagos élettartam nőtt a vizsgált időszakban, 2012-ben elérte a 73 évet.

A foglalkoztatottság mutatóit elemezve megfigyelhető, hogy az aktivitási ráta csökkent vidéken. Az aktív népesség számának csökkenése miatt a foglalkoztatási ráta is eléggé alacsony, főleg a fiatalok körében. A vidéki emberek nehezen találnak munkát az alacsony iskolázottságuk és a munkalehetőségek hiánya miatt.

Az Észak-Nyugati régió vidéki térségében az infrastruktúra javult, de további beruházásokra van még szükség ahhoz, hogy az életszínvonal érezhetően emelkedjen.

A gazdaságilag viszonylag fejlettnak mondható régióban a vidék gazdasága elsősorban a földművelésen alapul. A mezőgazdaság legnagyobb teljesítményű ágazatai a zöldség- és gyümölcsstermesztés, valamint az állattenyésztés. A falusi turizmusnak is fontos szerepe van a vidék gazdasági fejlődésében; a panziók száma jelentősen megnövekedett az utóbbi időben, annak ellenére is, hogy más, turizmushoz kapcsolódó szolgáltatások hiányosak a térségben.

Annak érdekében, hogy az Észak-Nyugati régió vidéki területei tovább fejlődjenek, szükség van a gazdasági tevékenységek diverzifikálására és a helyi társadalom támogatására a különböző vidékfejlesztési források elérése és eredményes felhasználása érdekében.

Felhasznált szakirodalom

Jonard, F., – Lambotte, M. – Ramos, F. – Terres, J.M. – Bamps, C. (2009): Delimitations of rural areas in Europe using criteria of population density, remoteness and land cover, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, pp. 3-4.

Vincze, M. (2009): Aspects of rural employment in Romania. Case study: the North-West Region, Rural Jobs Dissemination Event, Cluj-Napoca. Downloaded: 06.03.2009. At: www.ruraljobs.org

Pocol C.B. – Jitea, I. M. (2013): The residential function of the countryside and the development of the peri-urban area of Cluj Napoca, The 12th International Symposium Prospects for the 3rd millennium agriculture, 26th -28th of September 2013, Cluj-Napoca, Romania.

Suditu, B. A. – Prelipcean, G. – Vîrdol, D. C. – Stângăciu, O. A (2013): Perspectivele politicii de migrație în contextul demografic actual din România, Institutul European din România. Downloaded: 06.03.2013. At: www.iier.ro

Merce E. – Pocol, C.B. (2009): Economie rurală. Editura AcademicPres, Cluj Napoca, Romania.

Eurostat Regional Yearbook, 2012. At: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

Institutul National de Statistică, 2013. Baza de date tempo - serii de timp. At: www.insse.ro

Institutul National de Statistică, 2013. Anuarul statistic al României 2011. At: www.insse.ro

Agentia de Dezvoltare Regională Nord Vest, 2013. Extras din Analiza situației existente: elemente din profilul socio-economic al Regiunii Nord-Vest. At: www.nord-vest.ro

A helyi gazdaság állapota és szerkezete Zsobokon

Ritter Krisztián – Rátkay András – Sándor Barnabás – Szabó Ádám

Bevezetés

Zsobok gazdasági helyzetének és a mezőgazdaság helyi szerepének bemutatása előtt fontosnak tartjuk röviden kitérni azokra a folyamatokra, amelyek Európa vidéki térségeit, mezőgazdaságát alapvetően jellemzik. A globalizálódó világgazdaság és az azt kísérő folyamatok, a gazdaság alapvető tényezőinek és folyamatainak megváltozása nem hagyta érintetlenül a vidéki területeket sem. Minden vidéki térségnek a helyi érdekek előre nem jelezhető mértékű és folyamatos átszerveződésével, még soha nem tapasztalt versenyhelyzettel kell megbirkóznia, ami a különböző gazdasági ágazatok és szereplők új szövetkezését és együttműködését kívánja meg. A vidéki térségek számára a globalizáció egyszerre jelent lehetőségeket és fenyegetést. Egyrészt új lehetőségeket kínál a helyi vállalkozóknak azáltal, hogy új piacokat teremt, valamint lehetővé teszi az egyedi helyi termékek és szolgáltatások piacra jutását anélkül, hogy az izoláció vagy a távolságok miatt kellene aggódni (pl. interneten keresztüli forgalmazás). Másrészt viszont a globalizáció nemcsak a lehetőségeket, de a versenyhelyzetet is növeli, mivel a nemzetközi konkurencia betör a helyi piacokra (Swinburn et al., 2004). Így elsősorban a földrajzi, törvényi, identitás-alapú közösségi határokat, melyek eddig védték a vidéki területek termékeit, helyi mezőgazdaságát, iparát és kulturális tradícióit.

Fontos tényező azonban a globalizációhoz kapcsolódó lokalizáció, amely a vidéki területek felértékelődéséhez és a lehetőségek kiszélesedéséhez vezetett, mivel a helyi értékek és a belső erőforrások szerepe került előtérbe. A világgazdaság folyamatainak hatására, elsősorban a fejlettebb piacgazdasággal rendelkező országokban világosan körvonalazódnak a vidék szerepének és funkcióinak változásai², és azok a folyamatok, amelyek Kelet- és Közép-Európa országaiban jóval később kezdődtek, vagy most erősödnek fel. Clout (1993) szerint a vidéki gazdaság már jóval összetettebb és sokrétűbb, mint akár fél évszázada, és a fejlett országok rurális területein megjelentek a modern iparágak és a szolgáltató szektor is. Ebben jelentős szerepe van annak, hogy a globalizáció és a technológiai fejlődés által jelentős mértékben érintett, erősen intenzifikálódó agrárium már jóval kevesebb embert foglalkoztat, és elveszíti korábbi, a vidék társadalma számára meghatározó hagyományos funkcióit.

A mezőgazdaság foglalkoztatási szerepének a visszaesése következtében a vidéki térségek összességében a többi térséghez képest jelentős (társadalmi-gazdasági) lemaradást mutatnak,

---

² A vidéknek nem csupán az alapanyag-előállítás a fő funkciója, hanem például az élelmiszer-ellátás

amelynek megjelenési formája többek közt a nagyarányú munkanélküliség, az elvándorlás, az elöregedés, az alacsony képzettség, az infrastruktúra kiépítetlensége, a szolgáltatások alacsony szintje (ld. OECD 2006, EC 2012).

A termelő ágazatok háttérbe szorulásával, a terciér szektor erősödésével a mezőgazdaság helyzete, helye a nemzetgazdaságokban (foglalkoztatás, GDP-hez való hozzájárulás) világviszonylatban is egyre gyengül (ld. OECD 2006). A negatív hatások az alapvetően mezőgazdasági hagyományokkal rendelkező, képzetlenebb és kedvezőtlenebb körstruktúrájú humán-erőforrással rendelkező, városhiányos vidéki területeket jobban sújtják.

12. ábra: A faluközpont Egerlő felől

Farkas Tibor felvétele

Az agrárium szerepének csökkenését kísérő egyik legjellemzőbb jelenség a korábbi mezőgazdasági munkaerő kiszorulása a munkaerőpiacról, illetve ennek a munkaerőnek a gazdaság más ágazataiba történő átáramlási nehézségei. Ezt a munkaerőpiacon megjelenő réteget ugyanis nem mindig képes vagy hajlandó felszívni a gazdaság többi ága. Magyarországi kutatásaink alapján (ld. Ritter, 2009) a mezőgazdasági eredetű tartós munkanélküliség (agrárfoglalkoztatási válság) jelentős összefüggést mutat a területi egyenlőtlenségek alakulásával, és ez komoly problémát okoz az érintett területek fejlesztési terveinek kidolgozásánál, végrehajtásánál.

Fontos megemlíteni, hogy Közép- és Kelet Európában a mezőgazdasági foglalkoztatottság átalakulása 1990 után jóval drasztikusabb volt, elsősorban a politikai és piacgazdasági átmenetnek következtében. Magyarországon, a Cseh Köztársaságban, Szlovákiában és Észtországban az 1990-es évek első felében jelentős zuhanás következett be az agrár-foglalkoztatásban. A 2007-ben csatlakozó tagállamok tekintetében a csökkenés ugyan kisebb mértékű volt, de Románia vidéki térségeiben (NUTS 3. szinten) is 2000-2004 között több mint 25, 2004-2008 között pedig közel 10 százalékos volt a mezőgazdasági foglalkozásúak számának csökkenése. Ugyanakkor 2007 és 2012 között Románia alapvetően vidéki térségeinek foglalkoztatásában 3,1 százalékos növekedés volt tapasztalható (EC, 2012 és EC, 2013).

A zsoboki gazdaság állapotát és szerkezetét elsősorban a kérdőíves felmérés során nyert adatok, valamint a szóbeli interjúk során kapott kép segítségével vázoljuk fel. Ebben a fejezetben három fő témára koncentrálnunk: a helyi lakosság gazdasági aktivitására és foglalkoztatottsági helyzetére, a környező nagyobb településekkel fennálló kapcsolat erősségére és minőségére, valamint a település életében korábban meghatározó, és jelenleg ismét egyre nagyobb jelentőséggel bíró mezőgazdaság szerepére. Ez utóbbit nem csak az egyéni gazdálkodás szempontjából, hanem a szociális gazdaság fogalomköréből kiindulva, közösségi szempontból is körbejárjuk.

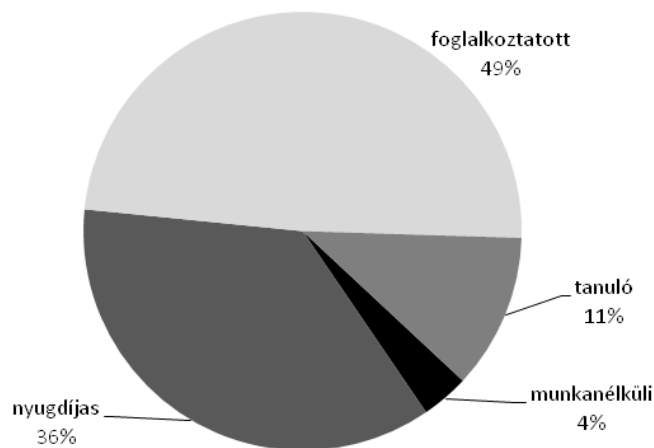
A foglalkoztatottsági helyzet

A foglalkoztatás és a települések társadalmi-gazdasági fejlettsége közötti összefüggés általában igen szoros. Zsobok történelmét, demográfiai adatait vizsgálva is megállapítható, hogy a pozitívnak tekinthető tendenciák egyértelmű összefüggésben vannak a helyi, illetve közeli munkakínálat alakulásával. A település kedvező foglalkoztatottsági helyzete a XIX. század második felétől az 1930-as évekig tartott. A vasútépítéshez kötődő munkahelyeken a település férfi lakossága nagy számban tudott elhelyezkedni, munkát vállalni. A vasúti munka megszűnésével, a kollektivizálással a helyi munkalehetőségek beszűkültek, és ez a falu lakosságának elvándorlásához, népességének jelentős csökkenéséhez vezetett. A helyi munkalehetőségek újabb növekedése és ennek következtében bekövetkező pozitív demográfiai változások (illetve a negatív tendenciák csökkenése) egyértelműen összeköthetők a Molnár tiszteletes házaspár által elindított sorsfordítással, amelyről a további fejezetekben még bőven lesz szó. A gyermekotthon megépítése, az iskola újraindítása majd bővülése, az óvoda, az idősek otthona, a beinduló mezőgazdasági tevékenység, az ehhez kapcsolódó beruházások (malom, pékség, tehenészet, tejfeldolgozó, kertészet) mind hozzájárultak a helyi foglalkoztatás bővüléséhez. Az úthálózat fejlesztése pedig a környéken található munkahelyekre történő ingázást könnyítette meg.

A foglalkoztatottság jelenlegi helyzetét tekintve Zsobok jelentősen jobb helyzetben van, mint akár a magyarországi, akár a romániai aprófalvak többsége. Bár a népesség több mint felét a

nyugdíjas korúak (39%) és a tanulók (11%) képezik, a gazdaságilag aktív népesség (47%) szinte teljes egészében rendelkezik munkahellyel, és csupán a lakosság 4%-a munkanélküli (lásd 13. ábra).

13. ábra: A zsoboki népesség megoszlása gazdasági aktivitás szerint, 2013 (%)

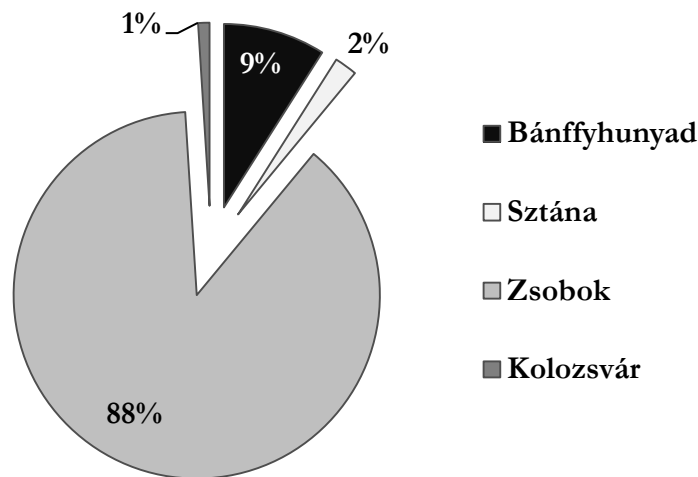
Forrás: A falukutató tábor kérdőíves felmérése, 2013

A munkanélküliség jelenleg nem tekinthető kiemelt problémának, különösen azt figyelembe véve, hogy a hivatalos munkahellyel nem rendelkezők számára lehetőséget jelentenek az alkalmi munkák, illetve az érintetteket eltartja, segíti a családjuk. A faluban inkább a szakképzett munkaerő hiányáról lehet beszélni. Ez a további fejlesztéseknek gátja is lehet.

Ingázás, a környező települések szerepe

A helyi foglalkoztatás gerincét tehát a gyermekotthon és a köré szerveződő munkalehetőségek adják. Zsobokon 56 fő vállal helyben munkát (a gyermekotthonban 26-an, a malomban ill. a pékségben 18-an, az iskolában pedig 12-en), az aktív lakosság csupán 12 százaléka kényszerül ingázásra a közeli települések irányába. Ez a vidéki aprófalvak általános helyzetét tekintve igen kedvező érték (lásd 14. ábra).

14. ábra: A zsobokiak munkahelyei települési megoszlásban, 2013 (%)

Forrás: A falukutató tábor kérdőíves felmérése, 2013

Ugyanakkor az ingázás, a környező települések vonzása, a centrum-periféria viszonyok alakulása fontos szempont, különösen, hogy a területi folyamatokkal foglalkozó nemzetközi és hazai szakirodalom figyelme is egyre inkább a városok és vonzáskörzetük felé orientálódik. Ez döntően abból következik, hogy a helyi gazdaságfejlesztés alapját is az ingázási övezetek képezik. Fontos azt is kiemelni, hogy a lokális szint olyan munkaerő-vonzáskörzetet jelent, amelyet nemcsak a munkaerő, hanem a háztartások tagjainak napi térpályái is meghatároznak, amely a térségeken belül a munkahelyek mellett az oktatási, kereskedelmi, egészségügyi stb. intézmények szolgáltatásai gyorsan elérhetők (Mészáros, 1994).

Vonzáskörzetek a központi funkciókkal rendelkező települések körül formálódnak, ahol a város és falu között létrejövő kapcsolatok, valamint a lakosság térbeli mozgásai településhálózatot hoznak létre. Arról megoszlanak a vélemények, hogy milyen funkciókat lehet központinak tekinteni, és ezek köre idővel változhat is. A leginkább egyszerűsítő definíció a centrumtelepüléssel tényszerűen bizonyítható kapcsolatban lévő területet sorolja annak vonzáskörzetéhez (Bodor-Pénzes, 2012). Hogart (2005) szerint Európában a vonzáskörzet-vizsgálatok központi kérdését eleve a vidék-város kapcsolatok adják. Nemes Nagy (2005) szerint ennek a függőségnek három alapvető formáját (ezekből elsősorban az első kettőre koncentráltunk) különböztetjük meg:

- a fekvésből (elhelyezkedésből) adódó függőség,
- a gazdasági potenciálból adódó függőség,
- a hatalmi erőviszonyokból adódó függőség³.

³ A hatalmi erőviszonyokból adódó függőséget az államszocializmusban a rendszer központosítása teremtette meg.

A fekvésből (elhelyezkedésből) adódó függőségre jó példát kínál a településrendszer kiépülése. A településrendszer alapvető két eleme a falu és a város. E két településkategória között az egyik alapvető különbség az, hogy a város ún. központi szerepkörökkel felruházott település, azaz benne intézményesen olyan ellátó-, szolgáltató- és irányító működések koncentrálódnak (bankok, iskolák, közigazgatási intézmények, stb.), amelyek nem csupán a város közigazgatási határán belül élők számára biztosítanak ellátást, szolgáltatást, hanem a környéken élőknek is. Ezzel a város mint központi funkciókkal rendelkező település vonzásteret épít ki maga köré. A vonzásterbe tartozó települések sorsát és jövőjét alapvetően meghatározza a vonzáster-központ fejlődése.

Az EU a jelenlegi programozási periódusban a város-vidék kapcsolatok helyreállítását hangsúlyozza. Zsobok helyzetének elemzésekor is fontosnak tartottuk megvizsgálni, hogy a falu, mely környező nagyobb település, települések vonzáskörzetében helyezkedik el, illetve ez a kapcsolat milyen jellegű és milyen erős. Kérdőívünkben rákérdeztünk arra, hogy ki melyik települést keresi fel rendszeresen, milyen gyakran, milyen céllal, milyen közlekedési eszközzel, és az út (oda-vissza) mennyi időt vesz igénybe.

A centrum-periféria viszonyt nagyban befolyásolják a közlekedési lehetőségek. A falu tekintetében a földrajzi értelemben vett periférikus helyzet kialakulásában nagy szerepe van a közlekedésnek, a közlekedés-földrajzi helyzetnek. Zsoboktól három kilométerre található a vasútállomás, ahová gyalog, biciklivel és kocsival lehet eljutni. Régebben ez az út földút, vagy inkább csak egy mezsgye volt, leaszfaltozása sokat segített a bejárókon, bár így is 20-30 percet vesz igénybe a gyalogos kijutás.⁴ A vonatjáratok száma elfogadhatónak mondható, 11-11 alkalommal megy a vonat például Kolozsvárra és vissza.

A településen buszközlekedés nincs, csak átmenő forgalom figyelhető meg. Autóval az 1-es főútról és egyik kivezető útról, a 103N mellékútról lehet megközelíteni. A mellékút a Kolozs megye határát alkotó vasúti vonalig nincs leaszfaltozva, a Szilágy megyei része viszont szilárd burkolatú. A belső periférikus állapot kialakulásáért felelős a távolság is. A település és a megyeközpont, Zilah között 55 km, míg Kolozsvár és Zsobok között 51 km a távolság. Bánffyhunyardra 10 km-es út vezet.

A zsoboki ingázók legtöbbször Bánffyhunyardot (54) majd Kolozsvárt (29) és Zilahot (13) keresik fel. A következőkben bemutatjuk, hogy az egyes településeket milyen céllal keresik fel a zsobokiak, mindhárom település esetében csak a három leggyakrabban említett utazási célt ábrázolva.

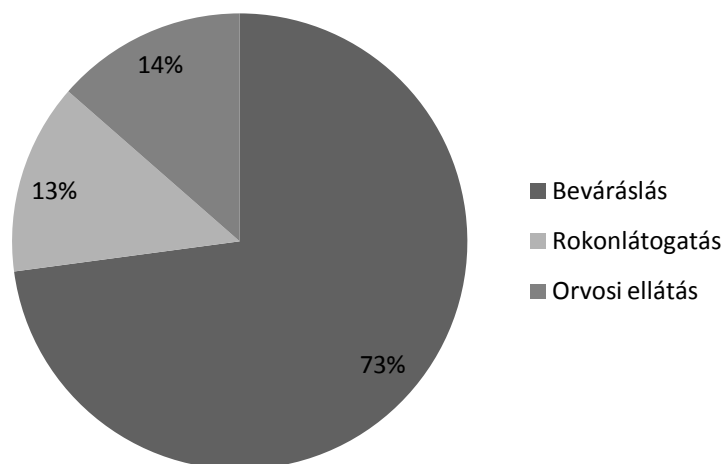
Bánffyhunyardot az utazók közel 75 százaléka bevásárlás céljából keresi fel (lásd 15. ábra). A vásárlás mellett sokan különböző terményeket, termékeket (gabonát, kézimunkát, régebben álatokat is) adnak el. Van, aki a középiskolát is Hunyadon járja. A rokonlátogatás és az orvosi

---

⁴ A jelenlegi köves utat a Zsoboki Református Egyházközség építette 1993-ban. A munkát a Murr, Erdmanhausen és Freiberg németországi települések önkormányzata támogatta, a zsobokiak családonként 18 napot közmunkáztak.

ellátás hasonló arányban szerepel. Zsobokhoz legközelebb Bánffyahunyadon van orvosi rendelő, így érthető, hogy a lakosság túlnyomó többsége ide jár. Ezen kívül még megemlíthető, hogy néhány munkahelyet is biztosít a település a zsobokiak számára.

15. ábra: A zsobokiak fő ingázási okai Bánffyahunyadra, 2013

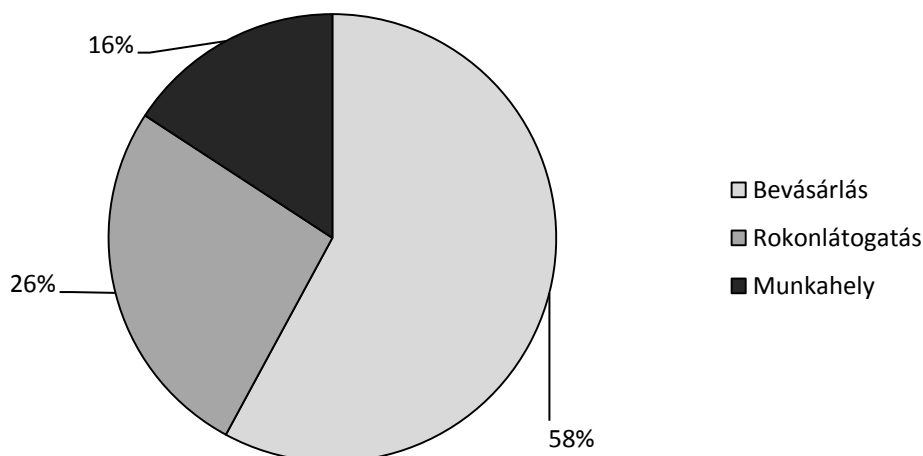
Forrás: A falukutató tábor kérdőíves felmérése, 2013

Bánffyahunyadra az emberek eltérő időközönként járnak. Van, aki naponta vásárlás miatt, van, aki hetente, van, aki havonta rokonlátogatás végett, de olyan is akad, aki csupán évi egy-két alkalommal. Az utazás két jellemző közlekedési eszközzel történik, kocsival és vonattal. A kocsival történő utazás körülbelül 20-30 percet, míg a vonattal történő utazás átlagosan 40-45 percet vesz igénybe.

Bánffyahunyadtól eltérően, Kolozsvár esetében már megosztottabbak az utazási célok (lásd 16. ábra). A Kolozsvárra utazók több mint fele bevásárlás céljából utazik a városba. A második leggyakrabban említett cél a rokonlátogatás, a harmadik pedig a munkavállalás, de a kórházi ellátás és az iskolalátogatás is fontos cél.

Kolozsvárra elsősorban kocsival és vonattal utaznak. A kérdőívezés során eltérő válaszokat adtak meg utazási időtartamban, így átlagosan az autóval történő utazás 1,5-2 óra, míg vonattal 2,5 félóra átlagosan oda-vissza. A legtöbben néhány hetente járnak Kolozsvárra, de akad olyan, aki munkahely miatt naponta, és olyan is, aki havonta rokonlátogatás végett (lásd 16. ábra).

16. ábra: A zsobokiak fő ingázási okai Kolozsvárra, 2013

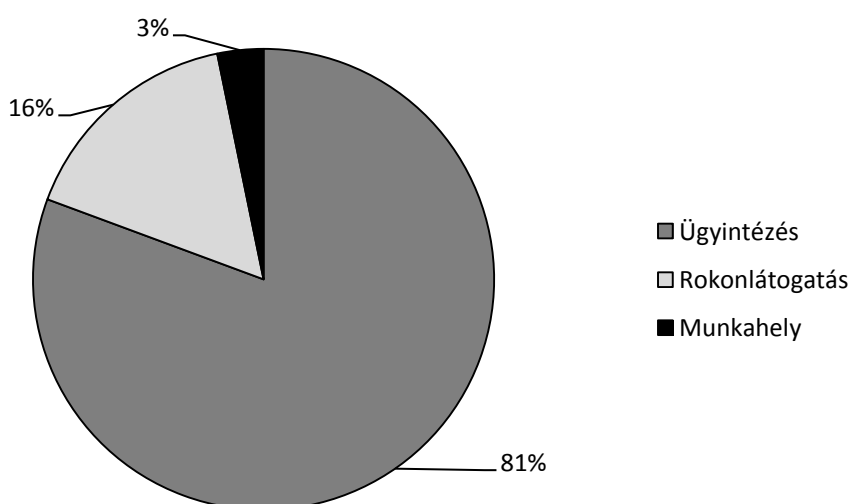

Forrás: A falukutató tábor kérdőíves felmérése, 2013

Akik Zilahra utaznak, azok leginkább az ügyintézés végett teszik ezt (lásd 17. ábra). Érthető, hiszen Zilah a megyeközpont. A megkérdezettek említették még a rokonlátogatást, valamint elenyésző számban a munkahelyet is.

Zilahra egyértelműen kocsival járnak az emberek, a megkérdezettek nagy része szerint két órába telik az út oda-vissza. Gyakorlatilag ennek a településnek a megközelítése a legnehezebb és a leghosszabb időt igénylő (lásd 17. táblázat). Az utazás gyakorisága általában néhány hetente, havonta történik.

17. ábra: A zsobokiak fő ingázási okai Zilahra, 2013

Forrás: A falukutató tábor kérdőíves felmérése, 2013

Összességében Zsobokra három nagyobb település van hatással. A legnagyobb méretű centrum-település Kolozsvár, a fiatalság itt tudja elvégezni közép-, és felsőfokú tanulmányait, szórakozási lehetőségeket nyújt számukra, illetve munkahelyet biztosít néhány gazdaságilag aktív korú lakosnak. Ugyanakkor Kolozsvár a mérete ellenére nem tud minden központi funkciót ellátni, melynek oka a távolság. Túláságosan messze van ahhoz, hogy Zsobok kihasználhassa a Kolozsvár nyújtotta lehetőségeket.

17. táblázat: Az utazás időtartama Zsobok és a közeli centrumok közt (oda-vissza, perc)

	Vonattal	Autóval
Bánffyhunyard	60-80	30-40
Kolozsvár	180-240	150-180
Zilah	-	120

Forrás: A falukutató tábor kérdőíves felmérése, 2013

Zilah Szilágy megye megyeközpontja, ezért legfőképp az ügyintézés végett fontos Zsobok számára. A kérdőívekből kitűnik, hogy kevesen utaznak ide vásárlási céllal, és nem ide járnak orvoshoz és dolgozni sem. Az ok ebben az esetben is a távolságban, illetve a közlekedés korlátozott lehetőségeiben keresendő.

A kérdőívekből kiderült, hogy utazási célok esetében Bánffyhunyard található az első helyen. Oka a kisebb távolság, a viszonylagos megközelíthetőség, illetve a Bánffyhunyardon található szolgáltatások megfelelő száma. Az emberek mindennapjainak szerves részévé vált a várossal történő kapcsolattartás. A hazai és nemzetközi tapasztalatok alapján Bánffyhunyard lehetne a közeljövőben az a település, amelynek esetleges fejlődéséhez csatlakozhatna Zsobok, és amely képes lehetne a periférikus helyzetből eredő problémákat csökkenteni. Ehhez természetesen az kell, hogy magában a városban is fejlesztések induljanak meg, illetve a településeket összekötő bekötőút teljes leaszfaltozásával a közlekedési lehetőségek is tovább javuljanak.

A mezőgazdaság szerepe Zsobokon

Zsobok életében a mezőgazdaság a II. világháborút megelőzően a vidéki településekre jellemző módon igen meghatározó volt. A szántóföldi növénytermesztés mellett az állattartás

(szarvasmarha, bivaly, ló, sertés, kecske, juh, baromfi) is jelentős volt⁵. Az 1930-as évek vasútépítési munkálatai következtében sokan – elsősorban a férfiak – felhagytak a mezőgazdasági munkával és a háztáji gazdálkodással, így az elsősorban a nők feladata maradt.

A kollektivizálás⁶ nem segítette a mezőgazdaság fejlődését. A földek rossz minősége, az akkori gépkezelők képzetlensége, a beszolgáltatás kényszere, illetve ezek mellett a környező települések és az ipar által nyújtott munkalehetőségek is hozzájárultak ahhoz, hogy a mezőgazdaság jelentősége folyamatosan csökkent.

A rendszerváltás után gyakorlatilag mindent a nulláról kellett kezdeni. A földek visszaigénylését segítette ugyan, hogy Erdélyben valamikor telekkönyvezték azokat, ám így is évekig tartott, amíg visszakerültek az eredeti tulajdonosokhoz. A gépállomány kezdetben a kollektív gépeiből került ki, később vásároltak újabb gépeket.⁷

A falu határában lévő kevésbé termékeny talajtípusok, illetve az éghajlati adottságok miatt a növénytermesztés alapvetően a létfenntartást, a saját felhasználást biztosítja, kevés jut eladásra. Az egyéni gazdálkodás egyre kevésbé volt fontos a kollektivizálás megszűnése után. Manapság leginkább önellátásra termelnek, az esetleges felesleget egymás között, illetve Bánffyhunyadon értékesítik.

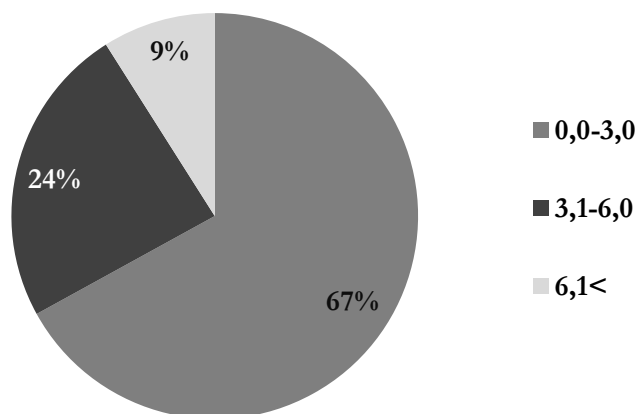
⁵ A Kalotaszegen Zsobok volt a legnagyobb kecskeállományt tartó falu. Minden háznál volt 2-4 kecske. A zsobokiak csúfneve is a kecske. A régi falutáblára ki volt írva kézzel a Jebucu helységnév alá, hogy Kecskemét (Molnár János személyes közlése alapján).

⁶ A gépészek, traktoristák és az állattenyésztők mellett a TSZ-ben dolgozott minden zsoboki asszony is. Ők kapálták a TSZ földjeit. A rendszerváltás után minden zsoboki TSZ-tag nyugdíj jogosult lett, ha elérte a nyugdíjkorhatárt. A zsoboki asszonyok zöme TSZ-nyugdíjas (Molnár János személyes közlése alapján).

⁷ A törvény szerint, ha a tagok mezőgazdasági társulást hoztak létre, a társulás átvehette a TSZ teljes vagyonát ingyen, bérmentesen (gépeket, épületeket). Ekkor jött létre Zsobokon is a Galilea nevű zsoboki mezőgazdasági társulás, s a gépek üzemeltetésére ekkor hozta létre az egyház a Bethesda Kft-ét. Mindez szinte tíz éven keresztül életképesen működött. Bódis János mérnök korai halála után Russz Dezső agrármérnök vette át a szakmai vezetéskét. Az új traktor és cséplőgép Felét Matthias Albrecht németországi adományozó, másik felét pedig a zsoboki asszonyok kézimunkája fedezte. A Galilea és a Bethesda jogilag két dologért szűnt meg. Az első ok az volt, hogy akkor már nyíltan beszéltek róla a sajtóban, hogy az állam készül bevezetni a mezőgazdasági társulások számára is a jövedelmi adót. A Galilea annyi búzát, kukoricát, krumplit termesztett, amennyit a tagok igényeltek. A kapálást mindenki maga oldotta meg. Aki 10 ár kukoricát kért, az annyit kapált. Aki egy hektárt, hát annyit kellett megkapálnia. A termést viszont mindenki hazavitte. Tehát a társasnak tulajdonképpen csak az a jövedelme volt, amit a tagok a munkálatokért befizettek. Az adót a társas vállalkozásnak kellett volna kifizetnie a termény után, ami azt jelentette volna, hogy a tagok annyival kevesebb gabonát visznek haza, vagy külön pénzben visszafizetik az államnak az adót. Ezt a zsobokiak így nem vállalták. A másik ok, amiért végül a társas megszűnt az volt, hogy pl. amikor a géppark elvetett egy táblában 50 hektár kukoricát és a kapálnivalót kiosztotta a tagok között, voltak egyesek, akik a saját parcellájukat kérték mondván, hogy az a földrész, ahova neki kimérték pl. a kukoricát az gyenge föld, az övé 100 méterrel odébb meg jó föld, de azt épp a harmadik szomszéd kapta, akinek mindig csak köves földje volt. Így végül jobbnak látták, ha mindenki a saját parcelláját kapja vissza és megszűnik a közös gazdálkodás. Végül az Egyházközség vette át a gépparkot és az alkalmazottakat. Így a zsobokiak mentesülnek a termény utáni adó fizetésétől (Molnár János személyes közlése alapján).

Az egyéni gazdaságok által művelt földterület átlagos mérete 2,7 ha. A háztartások 67 százaléka rendelkezik három hektárnál kisebb földterülettel (lásd 18. ábra), nem ritka a 0,15-0,20 ha nagyságú föld sem, amit szintén művelnek. Hat hektár fölötti területtel a háztartások 9 százaléka rendelkezik, de ezek is szétszórva találhatók a határban, ezért a megmunkálásuk igen nehéz.

18. ábra: A háztartások által megművelt területek nagysága és megoszlása Zsobokon, 2013 (ha, %)

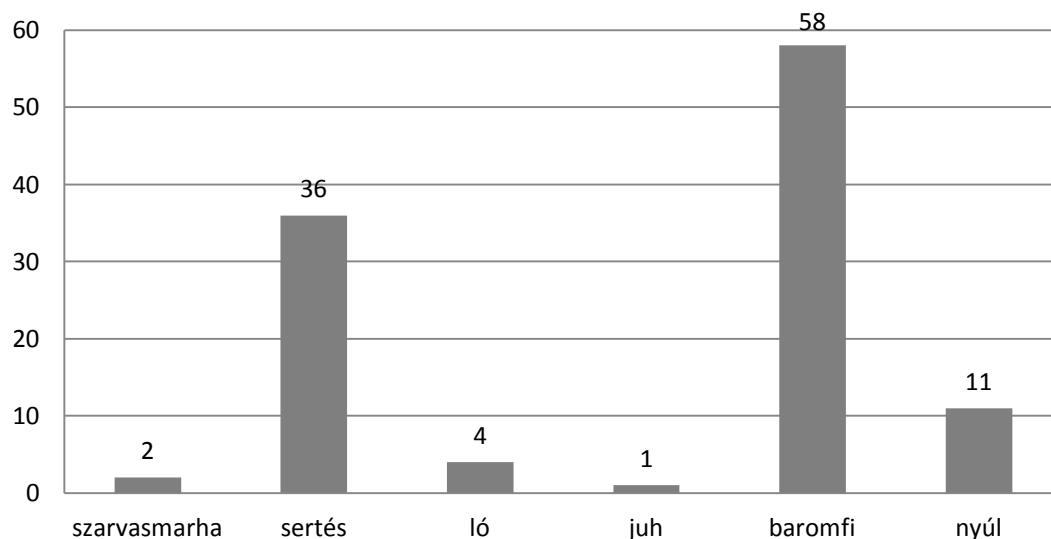

Forrás: A falukutató tábor kérdőíves felmérése, 2013

A háztartásokban leginkább szarvasmarhát, baromfit, lovat, juhot, sertést és nyulat tartanak (lásd 19. ábra). A leggyakoribb a baromfi (felmérésünk szerint legalább 1400-1500 db baromfi van a településen, 58 háztartásban tartják, átlagosan 24 darabot) saját felhasználásra a húzáért, illetve friss tojáért. Sertésből legalább 100 db-ot tartanak a Zsobokiak. Nyulat csak néhány háztartásban találtunk. A sertést és a nyulat is leginkább saját fogyasztásra tartják, ebből az értékesített mennyiség elenyésző csupán. Kettő háztartás tart tehenet is a településen, ők az így keletkezett házi tejet leginkább a falu lakói között értékesítik, de a tehenek legeltetése, tartása együtt történik az egyházi tulajdonban lévő tehenészet állományával. Juhot egyetlen háztartásban tartanak, viszont ott 16 db van belőlük. A zsoboki egyház 32 szarvasmarhával, 24 sertéssel és körülbelül 200 darab juhval rendelkezik. E mellett az alkalmazott juhászuk kb. ezer darab juhot tart. Ezekért viszont ő fizet legeltetési díjat a zsobokiaknak. Az állatállomány a kollektivizálás megszűnése után jelentősen csökkent, a jelenlegi nagysága nagyjából stabil.

Felmérésünk alapján a lakosság tulajdonában megközelítőleg 200 ha termőföld van, de ennek kb. a felét vagy parlagon hagyják vagy bérbe adják. Két-három gazda művel meg nagyobb területet a faluban (5-10 ha körül), ők saját állatállománnyal, illetve traktorral, egyéb gépekkel rendelkeznek. Egy-két személy bérel földet a faluban, az egyénileg bérbe vett termőföld nagysága összesen megközelítőleg 20 ha.

19. ábra: Az adott állatfajta tartó háztartások száma (db), 2013

Forrás: A falukutató tábor kérdőíves felmérése, 2013

A jelenlegi gépkör a zsobokiak saját földterületein is végez munkálatokat. Ezeket a gazdák rendelik meg a géppark irodájában, s mindenki maga fizeti ki. A terményt mindenki maga viszi haza, s ha többlete van, ő maga értékesíti. A zsobokiak saját maguk részére összesen 80 hektárt művelnek meg. Az más kérdés, hogy vannak olyan gazdák, akik pontosan minden munkálat elvégzése után jönnek és az irodában kifizetik a pénztárnál a munkálatot, s vannak olyanok, akik csak fizetgetnek, s az idén még a tavalyról elmaradt adósságot törlesztik. A gépkör a saját bérelt földjein is végez munkákat. A géppark (vagy gépkör) a gazdától bérli a földet. Ebben az esetben a termény természetesen a gépparké, azaz a malom-pékségé. A géppark viszont bérleti díjat fizet a gazdának. Ez általában a gazda kérésére terményben történik. Minden hektár bérbe adott föld után a gazda 400-500 kg búzát kap. Ám lehetősége van a gazdának választani: vagy terményt kér, vagy a földje után járó uniós támogatást, amit a földhivatal folyósít. A gyermekotthonnak is van saját gépparkja és 30 hektáron gazdálkodik. Ezek egyházi földek három nagy parcellában (Molnár János személyes közlése alapján).

A gépkör által összefogott mezőgazdasági termelést az egyéni gazdálkodás visszaszorulása mellett egyértelmű bővülés és további potenciál jellemzi. Igyekeznek egyre több gépet beszerezni⁸, és ahogy gyarapszik a gépállomány, úgy vonnak művelésbe egyre több területet. Évről évre látszik a fejlődés, amihez a földalapú támogatások is hozzájárulnak. A bérelt földterület nagysága évről évre nő, és a mostani közel 200 ha-on túl, a becslések alapján még közel 100-150 ha – jelenleg leginkább parlagon lévő – földet lehetne bérelni a zsobokiaktól, illetve a környező településektől. Vetésforgót alkalmaznak, leginkább kalászos növényeket termelnek, főleg a kukoricát, illetve az állatok takarmányozására szolgáló lucernát, lóherét, vetett fűvet. Értékesítés elsősorban a közeli

⁸ Ennek forrása kizárólag a németországi támogatás. EU-s támogatást, pályázatot nem vesznek igénybe, többek között az egyházi irányításból adódó gazdálkodási forma végett.

juhászatnak, illetve a térségben történik. Emellett a helyiek vagy a szomszéd falvak gazdálkodói vásárolják meg tőlük a terményt.

A gépkör szolgáltatásait igénybe vevő gazdák megtervezik, hogy mit szeretnének a saját földterületükön termesztetni, majd kifizetik a művelési költségeket⁹. A gépkör mindig meghitelezi a tulajdonosoknak a művelés közben felmerülő kiadásokat, csak a betakarítás után kell a földtulajdonosoknak kifizetniük a költségeket. A gépkör és a tagok közötti együttműködés, bár nem jelenik meg konkrét szervezet formájában, a szövetkezetek alapelveit és működését hordozza magában, erősen építve az összetartó közösségeket jellemző bizalmi kapcsolatokra.

A mezőgazdasági tevékenység kezdetben nem volt problémamentes, a gazdálkodás majdnem megszűnt. A gyermekotthon és a köré szerveződő beruházások azonban táptalajt jelentettek a további fejlődésnek, és sokat segített az is, hogy a falu akkori fiataljai – a mostani közösség mozgatórugói – a külföldi támogatóknál gazdálkodási gyakorlatot és modern körülményeknek megfelelő tapasztalatot szerezhettek. Ezzel párhuzamosan – ismét csak a külföldi segítségnek köszönhetően – disznóhízlalda, asztalosműhely, malom, majd pékség épült a faluban, illetve tehenészet és ehhez kapcsolódó tejfeldolgozó létesült. Itt kell megemlíteni a szintén a gyermekotthonhoz tartozó kertészet és mintagazdaság kialakítását is, ami szintén az önellátást, valamint az otthonban lévő gyermekek gyakorlatát szolgálja.

A malom és a pékség, amelynek vezetését a Németországban gyakorlatot szerzett Gál Jankó Csaba vette át, már piaci alapú tevékenységet végez, de ezen egységek létrehozásakor sem a profitszerzés, hanem a helyi foglalkoztatás-bővítésen, a helyi termék-előállításán, a helyiek saját termékekkel, szolgáltatásokkal való ellátásán keresztül a falu életben tartása volt a cél. A támogatásokkal, a közösség összefogásával sikerült több földet szerezni az ágazatnak, és a géppark működtetése sem okozott már problémát. A különböző tevékenységek egymást erősítve váltak a helyi gazdaság mozgatórugójává, és a gépkör már a környező falvak számára is élelmiszert és takarmányt termel. Ezen túlmenően a tevékenység során keletkező profitot visszaforgatják a gépkör működésének bővítésébe, illetve a helyi problémák orvoslására, a helyi fejlesztések finanszírozására (pl. úthálózat fejlesztése, idősek segítése, közösségfejlesztés, helyi szolgáltatások megteremtése és működtetése), azaz olyan feladatok ellátásába, amelyek más településeken az önkormányzat hatáskörébe és finanszírozásába tartoznak.

---

⁹ A gépkör átvállalja a munkálatok nagy részét. Bizonyos kultúrákat a gazda csak akkor látja, mikor zsákban megkapja, vagy esetleg a betakarításkor (pl: burgonya).

20. ábra: Gépszerelés a gazdaságban

Forrás: A Gyermekotthon archívuma

A tejfeldolgozó üzemben 18 fejőstehén található, az általuk biztosított tejet helyben feldolgozzák, sajt, joghurt és tejföl készül belőle. Az így elkészített tejtermékeket a gyermekotthonban használják fel, értékesítésre nem kerül sor. A helybeliek a malomba beadott búzájuk vagy lisztjük árát le tudják vonni a kenyér üzleti árából. Így pénzben csak a sütési árat kell kifizetniük. A pékség Zsobokon kívül 20 helységbe szállít pékárut naponta, s ez összesen 30 üzletet jelent.

A malomban átveszik a helyben megtermelt búzát, és miután a pékségben feldolgozzák, a falubeliek kedvezményes áron juthatnak hozzá a mindennapi kenyérhez. A szomszédos falvakból is már sokan Zsobokon őrletnek búzát, sőt a péktermékeket nemcsak a helyiek fogyasztják, több faluból érkezik a rendelés. A pékárú kiszállítását (amelyet egy Németországból kapott kisbusszal oldanak meg) gyakran összekötik idősek vagy gyermekek szállításával, gyógyszer-beszerzéssel, ügyintézással, egyéb közösségi célokkal. A tehenészet két főnek ad megélhetést, a disznóhizlalda egy főnek, a malom, a pékség és a mezőgazdasági csoportosulás pedig 18 főnek biztosít munkahelyet.

A gyermekotthon, a köré szerveződő gazdasági egységek, a szociális célokat szolgáló mezőgazdasági együttműködés, a helyi igények és célok kiszolgálása, valamint az ezt működtető és fenntartó rendkívül szoros és erős lokális társadalom kohéziója gyakorlatilag a szociális gazdaság egy jól működő példáját tárta elénk. Bár a szakirodalom¹⁰ többféleképpen közelíti meg a témát, de általánosságban „*a szociális gazdaság (vagy nonprofit szektor, harmadik szektor) olyan szektor, amely köztes helyet foglal el az állam és a piac között; gazdasági és szociális küldetést egyaránt teljesít; közérdeket szolgál és célja nem a profit elosztása, hanem újrahasznosítása a nonprofit szervezetek tevékenységében*” (Frey, 2007, 19. o.).

A szociális gazdaság alapértéke, hogy tevékenységét nem az egyén, hanem a közösség javáért végzi, igyekszik elősegíteni a területi alapon vagy közös érdekek mentén szerveződő közösségek kiépülését. A szociális gazdaságban dolgozó emberek együttműködnek a közös haszon érdekében, a szervezetek működésével, irányításával kapcsolatos döntés joga a lehető legalacsonyabb szintet illeti meg, a szervezet irányításában résztvevők szavazati joga egyenlő. A szociális gazdaság integrálja a gazdasági, szociális, kulturális és környezeti összetevőket. A társadalom jelenlegi és jövőbeni jóléte érdekében a szociális gazdaság tiszteli és igyekszik megőrizni a humán és ökológiai diverzitást, tevékenysége végzése során igyekszik védeni és megőrizni az erőforrásokat a jövő generációi számára. A szociális gazdaság szervezetei szociális szempontból hasznos munkát végeznek, ezáltal javítják a közösség életkörülményeit, a munkában részt vevőknek megfelelő munkakörülményeket és elfogadható javadalmazást biztosítanak.

Az emberek igényeinek és szükségleteinek kielégítése elsődlegességet élvez a tőke megtérülésével szemben, a szociális gazdaság eredményessége az egyénekre és a társadalomra gyakorolt hatásban mérhető le. A szociális gazdaság előnyei elsősorban a hagyományos, szociális szolgáltatást nyújtó szervezetekkel szemben nyilvánulnak meg. Mivel szorosabban kapcsolódik egy adott közösséghez, annál jobban ismeri a potenciális felhasználók és az alkalmazottak szükségleteit. Innovatívabb, kreatívabb és rugalmasabb, mint a merevebb, hierarchikus felépítésű, szolgáltatásokat nyújtó szervezetek. A szociális gazdaság szervezetei által nyújtott szolgáltatások ki tudják elégíteni egy heterogén közösség igényeit, amire a standardizált, az átlagra szabott szolgáltatásokat nyújtók nem képesek.

A szakirodalom szerint jelentős előnynek számít az önkéntes, ingyenes munka alkalmazása, hiszen ez nemcsak csökkenti a költségeket és növeli a termelékenységet, hanem, mert az önkéntesek a munkájukat egyfajta küldetésnek is tekintik, így kellő kontrollt gyakorolnak a szervezet működése felett. Mind a vezetők, mind az alkalmazottak elkötelezettek, és képesek azonosulni a szervezet céljaival, még ha kevesebbet is keresnek, mintha a verseny- vagy közszférában dolgoznának (G. Fekete - Solymári, 2004).

Ebben a megközelítésben Zsobok működése egyfajta szociális gazdálkodásnak tekinthető, hiszen egyértelműen a közösség érdekét tartja szem előtt, közösségi szolgáltatásokat végez, nem

---

¹⁰ Lásd pl. G. Fekete, 2011; Westlund - Westerdahl, 1997.

profitorientált, illetve a keletkezett profitot visszaforgatja a közösségi célok elérésére. Munkahelyet is teremt helyben és helyieknek, valamint a helyi közösség és szereplők szoros együttműködésén alapszik.

A gazdálkodás és a szociális gazdaság jövőbeni szerepe

Zsobok jelenlegi foglalkoztatási helyzete és szerkezete kimagaslóan jónak mondható. Ugyanakkor már körvonalazódnak azok a problémák, amelyek a sorsfordítás következtében csak csökkentek, de nem szűntek meg, és várhatóan újból fokozódni fognak. Zsobokon a munkanélküliség elenyésző, viszont a jelenlegi fiatal generáció helyben tartásához, a falu elöregedésének csökkentéséhez, további betelepüléshez vagy gyermekvállaláshoz helyben vagy elérhető közelségben további munkahelyekre van szükség. A közeli városokban, településeken bekövetkező munkahelybővítésre Zsoboknak igen csekély mértékű befolyása lehet. Ugyanakkor a mezőgazdasággal, élelmiszer-feldolgozással kapcsolatos lehetőségek nyújthatnak – ha nem is teljes, de részleges – megoldást a fenti problémákra.

A kutatásunk idején már körvonalazódó tervek az eljövendő generációt hivatottak fölkarolni új munkahelyek teremtésével. Eszerint a következő években a mezőgazdaság és a géppark bővítése a fő cél, újabb munkahelyek teremtése érdekében. Lehetséges beruházásként merült fel egy búzatároló építése, gyümölcs-feldolgozó létesítése (esetleges gyümölcsstelepítéssel), pálinkafőző megvalósítása. Gyakorlatilag kész van az asztalosműhely, és megvannak a legfontosabb gépek a vágóhíd és húsfeldolgozó létrehozásához is. Egyszerűen jelen pillanatban nincs kit bevonni Zsobokon ezekbe az újabb projektekbe, mert mindenki, aki értelmes és számít, no meg ér valamit, már dolgozik valamelyik egységben. Haltenyésztésben is lehet gondolkodni. Farnason a pisztrángos egyik részvénytulajdonosa 3 millió eurót érő uniós pályázatot nyert egy halkonzervgyár felépítésére. Ezek során természetesen továbbra is cél marad a helyi lakosság helyi termékekkel való ellátása. A településen, az egyház tulajdonában lévő területen található egy fafeldolgozó, amellyel kapcsolatban voltak korábban próbálkozások, jelenleg azonban nem működik. Helyben élő vállalkozóval közösen szeretnének együtt dolgozni, esetleg bérbe adni egy külső vállalkozónak, de a tevékenység semmiképp nem mehet a helyiek rovására.

A fejlesztési tervekkel kapcsolatosan nagyon fontosnak tartjuk a leginkább érintettek, a jelenlegi fiatal generáció igényeinek és elképzeléseinek a bevonását is, hiszen ez nagymértékben befolyásolja azok, és összességében a falu hosszú távú fenntarthatóságát is. A fiatalok véleményének megismerése és a fejlesztési tervekbe történő beépítése a jövőbeni kutatások egyik kiemelt feladata lehet.

Összegzés

Zsobok különleges földrajzi, etnikai, vallási elszigeteltsége segített megvédeni a falu belső értékeit, összetartani és erősíteni a helyi közösséget, és kívül tartani azokat az elsősorban negatív társadalmi hatásokat, amelyek a vidéki térségeket az utóbbi évtizedekben általában jellemzik. Ugyanakkor a közösségen belüli együttműködést a gyermekotthon megjelenése, majd az annak hatására kialakuló és megerősödő helyi önszerveződés indukálja.

Vizsgálataink megerősítették, hogy a foglalkoztatottságot tekintve Zsobok rendkívül kedvező helyzetben van, ami egyrészt megnyilvánul az igen csekély mértékű és látens munkanélküliségben, másrészt pedig a falu lakosságszámához mért nagyon kedvező helyben való foglalkoztatással. Ez a kedvező helyzet teljes mértékben összeköthető a gyermekotthon létrejöttével és a hozzákapcsolódó szociális rendszerrel. A keletkező munkahelyek visszavonzották a korábban elvándorolt falusiakat, illetve a biztosabb háttérnek köszönhetően növekvő gyermekvállalás lelassította a korábbi kedvezőtlen demográfiai folyamatokat.

A foglalkoztatás, a szolgáltatások és az ügyintézés szempontjából is fontosnak tartottuk megvizsgálni a környező nagyobb települések szerepét és elérhetőségét Zsobok szempontjából. Ezeket a viszonyokat a közlekedési lehetőségek, az infrastruktúra állapota befolyásolják, de az utóbbi évek helyi és térségi fejlesztései pozitív irányban változtatták. A falu életében három közeli nagyobb település a meghatározó: Bánffyhunyard, Kolozsvár és Zilah. Bánffyhunyard a legtöbbször felkeresett település, a legközelebbi város. Az általában napi vagy heti rendszerességgel történő utazás célja leggyakrabban a vásárlás és az alapvető szolgáltatások (kiemelten az egészségügy) igénybevétele, a rokonlátogatás és a munkavállalás. Kolozsvár szerepe hasonló (bár itt már megemlíthető az oktatás is), de a távolságánál fogva ritkábban keresik fel. Zilah szerepe egyértelműen a hivatali ügyek intézésével köthető össze. Összességében – a felsőfokú oktatás kivételével – Bánffyhunyard szerepe emelhető ki, ez a legfontosabb központi funkciókkal rendelkező település, amelynek fejlődése, fejlesztése nagyban befolyásolhatja Zsobok jövőjének az alakulását.

A mezőgazdaság súlya az 1930-as évektől csökkenő tendenciát mutat az egyéni gazdálkodás oldaláról vizsgálva. Mind az állatállomány, mind pedig a háztartások által művelt terület visszaszorult. Ugyanakkor a kollektivizálást és a rendszerváltást követően, valamint ismét szoros összefüggésben a gyermekotthonnal és a külföldi támogatásokkal, a mezőgazdaság és a ráépülő feldolgozás jelentős mértékben hozzájárul a település életéhez, mind a munkahelyek, mind pedig a helyi ellátás, valamint a közösségi szolgáltatások tekintetében. Vizsgálataink alapján úgy látjuk, hogy a szociális gazdaság oldaláról közösségi gazdálkodásként is felfogható agrártevékenységben további potenciál van, bár a település fő problémájának megoldására kizárólagosan nem tűnik alkalmasnak.

Összességében a helyi gazdaság jelenlegi állapotát nagyon kedvezőnek, kiemelkedőnek tartjuk, ám véleményünk szerint az utóbbi húsz év eredményeinek stabilizálásához és erősítéséhez,

a fiatal korosztály megtartásához nagyon lényeges a további munkahelyteremtés. Ennek lehetősége – bár korlátozottan, de az agrárágazaton keresztül – helyben, illetve a környező települések, elsősorban Bánffyhunrad fejlesztésén keresztül lehet biztosítani. Ez természetesen nagymértékben függ olyan, a település által nem, vagy nehezen kontrolált tényezőktől, amelyek alakítása nem a zsobokiak feladata.

Felhasznált irodalom

Bodor, N. – Péntes, J. (2012): Eger komplex vonzáskörzetének dinamikai vizsgálata. In: Tér és Társadalom, 26 (3) pp. 30-47.

CIRIEC (1999): Third System Enterprises: A New Strategy for Employment: Research Results. Liege, MIMEO.

Clout, H. (1993): European Experience of Rural Development. Report for the Rural Development Commission. Strategy Review: Topic Paper No. 5. London, Department of Geography, University College London.

EC (2012): A view on employment, growth and innovation in rural areas. SWD (2012) 44 final. Commission staff working document. Brussels, European Commission.

EC (2013): Rural Development in the European Union. Statistical and Economic Information Report. Luxembourg, European Commission, Directorate General for Agriculture and Rural Development.

European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions (1999): Participation in Rural Development. Luxembourg, Office for Official Publications of the European Communities.

Frey, M. (2007): Szociális gazdaság kézikönyv. Budapest, OFK.

Futó, P. – Hanthy, K. – Lányi, P. – Mihály, A. – Soltész, A. (2005): A szociális gazdaság helyzete Magyarországon, nemzetközi tapasztalatai és felnőttképzési igényei. Budapest, Nemzeti Felnőttképzési Intézet.

G. Fekete É. – Solymári G. (2004): A szociális gazdaság kiépítésének esélye és feltételei az Észak-magyarországi régióban. In: Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek, 1 (2) pp. 32-78.

G. Fekete É. (2011): A szolidáris és szociális gazdaság elemei a magyarországi helyi gazdaságfejlesztésben. In: Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek, 8 (2) pp. 38-56.

Hoggart, K. (2005): Convergence and Divergence in European City Hinterlands: A Cross-National Comparison. In: Hoggart, K. (ed.): The City's Hinterland: Dynamism and Divergence in Europe's Peri-Urban Territories. Aldershot, Ashgate Publishing, pp. 155-170.

Kanalas, I. – Kiss, A. (2006): Helyzeti centrum-periféria viszony. In: Kanalas, I. – Kiss, A. (szerk.): A perifériaképződés típusai és megjelenési formái Magyarországon. Kecskemét, MTA-RKK-AKI, pp. 27-54.

Kiss, D. (2005): Erdélyi falvak a 21. században. In: Magyar Kisebbség, 9 (3-4) pp. 60-77.

Köllő, J. (2006): A napi ingázás feltételei és a helyi munkanélküliség Magyarországon: Újabb számítások és számpéldák. Budapest, MTA KTI.

Madarász, I. (2004): A vidék funkciói az Európai Unióban. In: A Falu, 19 (4) pp. 35-43.

Mészáros, R. (1994): A település térbelisége. Szeged, JATEPress.

Nemes Nagy J. (2005). Fordulatra várva - a regionális egyenlőtlenségek hullámai. In: Dövényi. Z. - Schweizer F. (szerk.): A földrajz dimenziói. Budapest, MTA FKI, pp. 141-158.

OECD (2006): The New Rural Paradigm. Policies and Governance. Paris, OECD.

Peti, L. (2005): Agrárszerkezeti változások az erdélyi falvakban. Hozzászólás Kiss Dénes Erdélyi falvak a 21. században című dolgozatához. In: Magyar Kisebbség, 9 (3-4), pp. 108-116.

Ritter, K. (2009): Társadalmi - gazdasági fejlettség és agrárfoglalkoztatási válság Magyarországon. In: Gazdaság és Társadalom, 1 (1), pp. 112-140.

SERA (2006): Study on Employment in Rural Areas, Final Deliverable. Luxembourg, European Commission, Directorate General for Agriculture.

Swinburn, G. – Goga, S. – Murphy, F. (2004): A helyi gazdaságfejlesztés kézikönyve. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung; London, UK DFID; Washington D.C., The World Bank.

Westlund, H. – Westerdahl, S. (1997): The Community Based Economy and Employment at Local Level, SCI/SISE, Stockholm.

Zsobok népesedésének néhány jellegzetessége¹¹

Buti Ágnes – Farkas Tibor

Bevezetés

A következő fejezetben Zsobok népesedési helyzetét vizsgáljuk meg néhány szempontból. Képet kapunk a település népességszámának alakulásáról, etnikai és felekezeti összetételéről, korcsoportos eloszlásáról és arról, hogy hogyan alakult a születések és halálozások száma az elmúlt évtizedekben. Arra is keressük a választ, hogy az egykezés mennyire volt jellemző a faluban, milyenek a házassági szokások és a férfiak és nők közötti kapcsolatok jellege.

Kutatásunk első fázisát a szakirodalom és a statisztikák tanulmányozása jelentette. Eddig nem sokan végeztek társadalmi jellegű kutatásokat Zsobokon, így nem is találtunk sok olyan szakirodalmat, ami igazán a kutatásunk hasznára vált volna. Romániában 2011-ben végezték el az utolsó népszámlálást, de ennek feldolgozása lassú, megbízhatóságát többen is megkérdőjelezték, és a közvélemény számára nehezen hozzáférhető mind a mai napig. A romániai Nemzeti Statisztikai Hivatal adatait csak község szinten tudtuk megszerezni. Zsobokkal kapcsolatban ezért elsősorban a településen végzett saját kutatásainkra támaszkodtunk az elemzés elkészítése során.

A településszintű adatok egyrészt az általunk végrehajtott kérdőíves felmérésből származnak. A kérdőívet 80 háztartás töltötte ki, adatokat összesen 216 főről szereztünk. Az etnikai és felekezeti adatokat a Varga E. Árpád által készített adatbankból gyűjtöttük össze. Ezen kívül pedig a református lelkészi hivatal születési, halálozási és házasságkötési anyakönyveiből gyűjtöttük ki az adatokat. Ezek az adatok fontos, az elemzésünk számára nélkülözhetetlen információkat nyújtottak Zsobok település népesedési helyzetének bemutatásához.

Zsobok népességének fejlődése

A 21. ábra Zsobok népességének változását mutatja 1850 és 2012 között. A település legnagyobb népességszámát 1869-ben, majd enyhe csökkenés után 1930-ban érte el. Az 1860-as években induló vasútépítési munkálatok hosszabb időszakban is munkalehetőséget nyújtottak a település férfijai számára és emiatt több család költözött ide. További vonzó tényező volt a betelepülők számára az, hogy általános iskola is működött a településen.

1940 után a vasútépítés befejezése és a II. világháború következményeként csökkent a népesség (lásd 21. ábra). Az erőltetett urbanizáció és a 60-as években történő kollektivizálás a falu

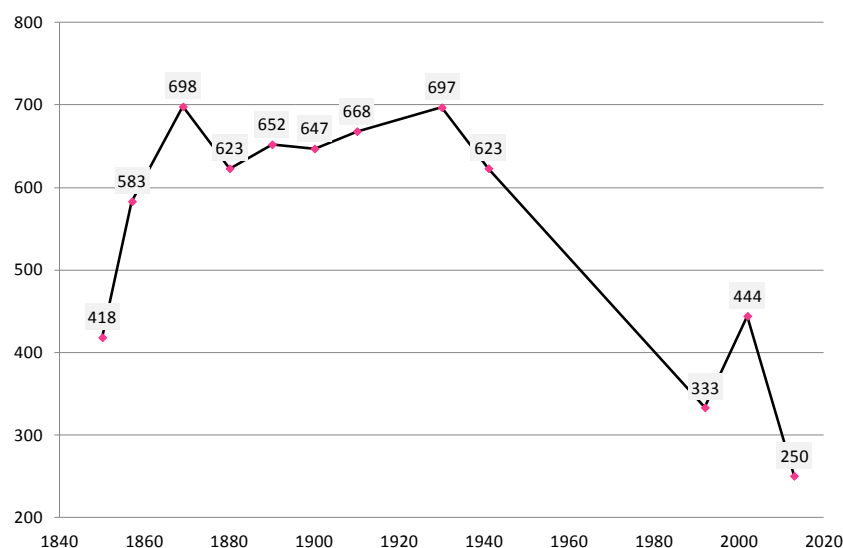
---

¹¹ Külön köszönjük Biczó Dénesnek a térképek szerkesztésében nyújtott segítségét.

elhagyására kényszerítette az embereket. Az iskolás gyermekek száma annyira lecsökkent, hogy egy időre be kellett zárni az iskolát. Ezt követően már azok a családok is menni kényszerültek, akiknek iskoláskorú gyermekeik voltak.

A termékenység csökkenése az 1956 és 1965 közötti időszakban általános jelenség volt Romániában. A termékenység szintje 1961-ben az egyszerű reprodukciós szint alá csökkent. Ennek többféle oka is volt. Egyrészt megkezdődött a paraszti gazdaságok felszámolása, amelyek hagyományosan nagyobb gyermekszámokkal biztosították a gazdaságok működtetését. Másrészt a falusi családok stratégiát is váltottak: a falusi keretek közül való kilépést csak kevesebb gyermek számára tudták biztosítani. Valamint fontos tényező volt a nők tömeges munkába állása is, ami a társadalmi nemek addigi rendszerét (gender regime) megváltoztatta (Kiss, 2007).

21. ábra: Zsobok népesedése 1850 és 2013 között

Forrás: <http://varga.adatbank.transindex.ro>

A folyamatos negatív vándorlási egyenleg következményeként 1992-re Zsobok népessége kevesebb mint felére csökkent¹². 1992-2002 között viszont a népesség növekedését figyelhetjük meg, s ez a növekedés egybeesik Molnár lelkész-házaspár megjelenésével a faluban. A felújítási munkálatok elindulásával, az iskola újbóli megnyitásával egyidőben sokan visszaköltöztek a településre, és a fiatal házaspárok is itt maradtak. Annak, hogy a fiatalok nem vándoroltak el, két fő oka volt. Az egyik, hogy munkahelyek teremtődtek a településen, a másik pedig az, hogy a városban nehéz volt lakáshoz jutni. Szokássá lett, hogy a zsoboki szülők átadták a friss házaspároknak a család nagyobb házát, ők pedig leköltöztek az alsóházba vagy a hátsó házba¹³. A

¹² Ebben az időszakban a természetes fogyás nem volt jellemző, 1941-1992 között a természetes szaporodást tekintve mindössze 10 fővel csökkent volna a népességszám.

¹³ Ha a ház és a telek olyan fekvésű, hogy pincelakást lehet építeni, azaz alsó házat, akkor a szülők ide költöznek, ha a legény asszonyt hoz a házhoz, vagy a leány vót. Ha vízszintes a telek, akkor a nagy

településen végbement újításoknak köszönhetően az elvándorlás lelassult, de nem állt meg. Az elmúlt 5-8 évben ismét felgyorsult az apadás, a lelkeszi hivatal nyilvántartása szerint ma már csak 250-en lakják a települést.

A népesség etnikai és vallási megoszlása

Zsobok etnikailag homogén településnek tekinthető, a faluban kizárólag magyar nemzetiségűek és református vallásúak laknak. Furcsa, hogy az 1956-os népszámlálás nem tüntette fel a nemzetiségi hovatartozást. Váralmás község etnikailag jóval megosztottabb, a község népességének a többsége (55%) román, egyharmada magyar (32,4%) nemzetiségű, 10 %-a pedig a cigány etnikumhoz tartozónak vallotta magát a 2011-es népszámlálás szerint.

18. táblázat: Zsobok etnikai (anyanyelvi/nemzetiségi) adatai (1985-2002)¹⁴

	Román	Magyar	Cigány	Ukrán	Szlovák	Összesen
1850	2	416		*	*	418
1880	14	608	*			623
1890	9	637	*			252
1900	6	640	*			647
1910	8	660	*			668
1920		604	*	*	*	604
1930	10	687				697
1941	4	618			1	623
1956	*	*	*	*	*	641
1966	12	577				589
1977	7	528		1		536
1992	3	330				333
2002		443	1			444

* = nincs adat

Forrás: <http://varga.adatbank.transindex.ro>

Zsobok vallási tekintetben is homogénnek mondható, ezt tanúsítja a következő táblázat is. A település minden lakója református. 2002 óta nem történt változás a felekezeti összetételben. Az előző évszázadban viszont ennél sokszínűbb volt a település, több görög- és római katolikus,

---

házhoz építenek maguknak lakást, s ez a hátsó ház. A szülők ide költöznek ki (Molnár János személyes közlése).

¹⁴ A román nemzetiségűekre vonatkozó adat nagy valószínűséggel téves, hiszen a faluban román nemzetiségűek soha nem laktak. Ugyanez igaz a felekezeti adatokra is; a faluban csak református vallásúak találhatók. A népességszámra vonatkozó adatok sem pontosak. 1992-ben Zsobok lakossága 355 fő, 2002-ben 333 fő, 2013-ban pedig 263 fő volt.

ill. ortodox és izraelita vallású is lakott a településen. Váralmás községben az ortodox vallásúak vannak többségben (61%), a reformátusok pedig a község népességének harmadát teszik ki az utolsó népszámlálás adatai alapján.

19. táblázat: Zsobok vallási adatai (1985-2002)

	Népes- ségszám	Ortodox	Görög katoli- kus	Római kato- likus	Reformá- tus	Evan- gélikus	Unitá- rius	Izraelita	Egyéb összesen
1850	418		2		416				
1857	583		5		578				
1869	698	5	21	20	645	3	1	3	
1880	623	3	12	3	601			4	
1890	652		6	4	635			7	
1900	647	1	5	6	621			14	
1910	668	5	7	2	646			8	
1930	697	2	9	13	673				
1941	623		6	12	604				1
1992	333	3		1	328				1
2002	444				436		2		

Forrás: <http://varga.adatbank.transindex.ro>

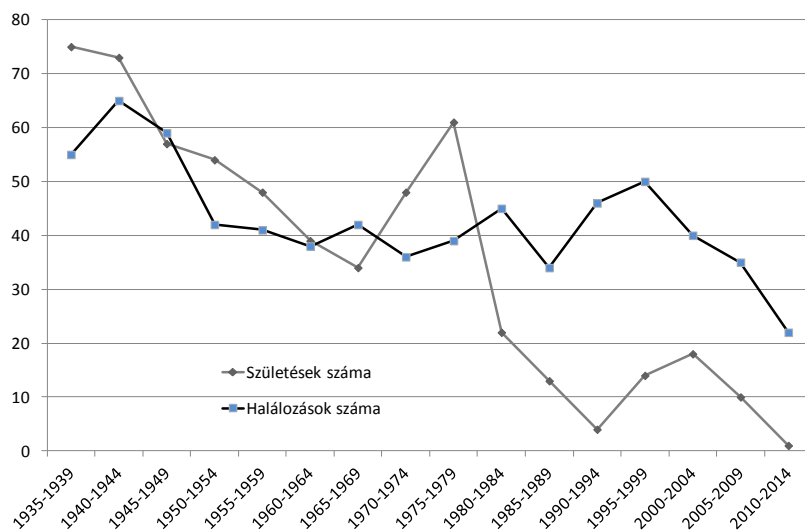
Születések és halálozások

Kisebbségi népességszámmal rendelkező településeken a demográfiai adatok nagyobb változékonyságot mutatnak. Ezt a jelenséget láthatjuk a következő diagramon is, ahol a halálozások és a születések számait ábrázoltuk. Az 1970-es évekig mind a születések, mind a halálozások száma kismértékben csökkent. A hetvenes években a Ceausescu-féle abortusztilalom következtében a gyermekszám megugrik, majd a 80-as években mélyrepülésbe kezd. Ugyanakkor a halálozások száma is növekedik és ennek következtében a természetes szaporodás erősen lecsökken, a népesség fogyni kezd.

Romániában az abortusznak igen lényeges szerepe volt. Sokáig a születésszabályozás szinte kizárólagos eszköze. 1964-ben 278 ezer élveszületésre 1 112 000 művi abortusz jutott. Ezen a helyzeten változtatott az 1966-os abortuszrendelet, mely lényegében betiltotta az abortuszt. Az állam az emberek magánéletét érintő családi események felett is ellenőrzést gyakorolt. Az abortusz betiltásának a gyerekszámot növelő hatása viszont csak a hetvenes évek elejéig jelentkezett. Ezt követően a termékenységi arányszámok szinte az abortuszrendelet előtti alacsony szintre estek vissza (Kiss, 2007). Zsobok születési számai azt mutatják, hogy az abortuszrendelet hatása erőteljesen, de késve jelentkezik (lásd 22. ábra).

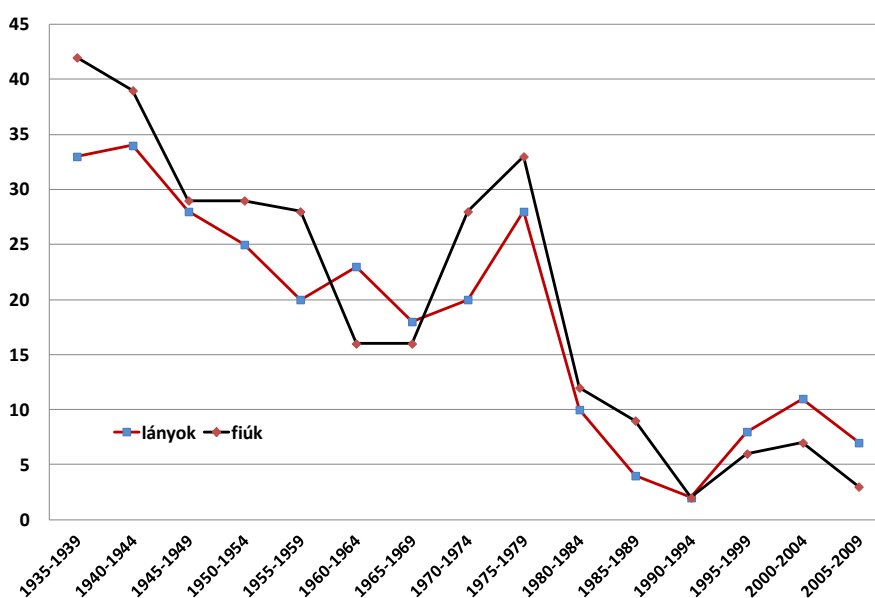
22. ábra: Születések és halálozások alakulása Zsombokon (fő) 1935-2013

Forrás: A zsomboki református lelkészij hivatal anyakönyvei

A születések nemek közötti megoszlását vizsgálva lényeges különbségeket nem találunk (lásd 23. ábra). A kisebb ingadozások az alacsony esetszám miatt tapasztalhatóak. A születési születések száma a legutóbbi években újra drasztikusan lecsökkent.

23. ábra: Születések száma nemek szerinti megoszlásban (fő) 1935-2009

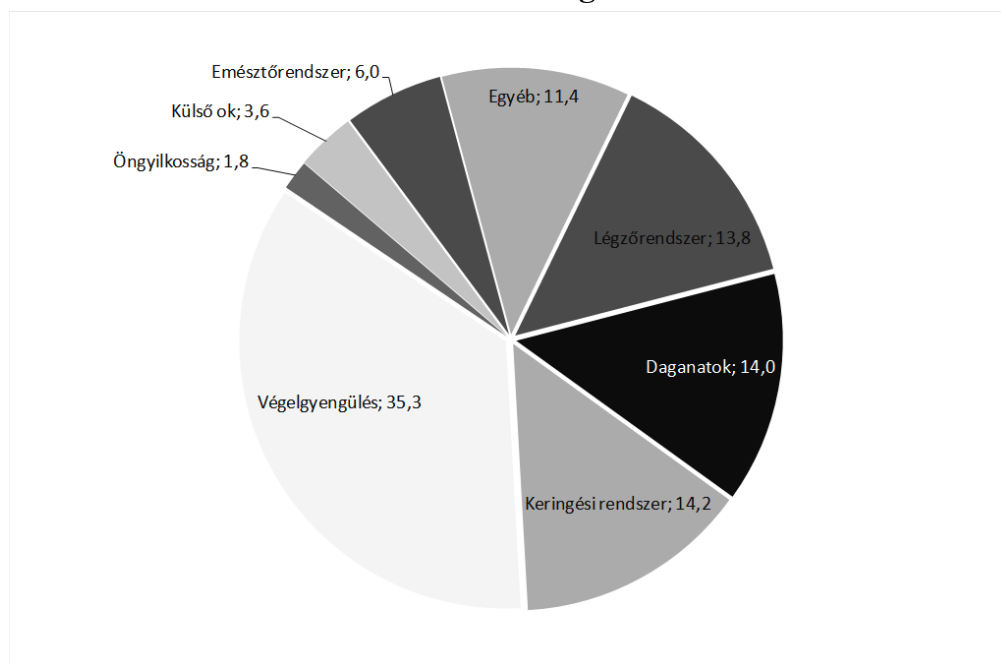

Forrás: A zsomboki református lelkészij hivatal anyakönyvei

1935 és 2013 között a halotti anyakönyvek alapján elemeztük a falu halandósági viszonyait¹⁵. A következő diagramon látható, hogyan oszlanak meg a halálozások (mindösszesen 689) a különböző halálokok szerint. 1982-1991 között sajnos nem írták be az anyakönyvbe a halálokokat, így ezt az időszakot nem tudtuk elemezni. Ez a halálozások 16 százalékát érinti. Időskori végelgyengülésben hunytak el a legtöbben (35%). A harmadik legtöbbet előforduló halálok az agyi és idegrendszeri (agyvérzés, agyhártyagyulladás, idegbetegség), a légzőszervi (tüdőgyulladás, TBC), szív és érrendszeri (szívinfarktus, érelmeszesedés) és daganatos megbetegedésekből adódó halálozás.

A halálokok elemzését az is nehezíti, hogy viszonylag sok esetben csak végelgyengülést vagy egyéb halálokokat írtak be az anyakönyvbe. Annyi azonban megállapítható, hogy a légzőszervi megbetegedések aránya meglehetősen magas, míg a daganatos megbetegedések aránya viszonylag alacsonynak tűnik a megszokott haláloki arányokhoz képest. A daganatos megbetegedések között viszont a gyomor és máj daganatos megbetegedései a leggyakoribbak (17%-17%). Az öngyilkosok aránya valamivel kisebb a magyarországi értékeknél (lásd 24. ábra).

24. ábra: A halálozások halálokok szerinti megoszlása

Forrás: A zsoloboki református lelkész hivatal anyakönyvei

2010-óta az alacsony születési arányszámok és magas halandóság a népesség további fogyását vetíti előre. A népesség fogyása pedig a népesség további elöregedéséhez vezet.

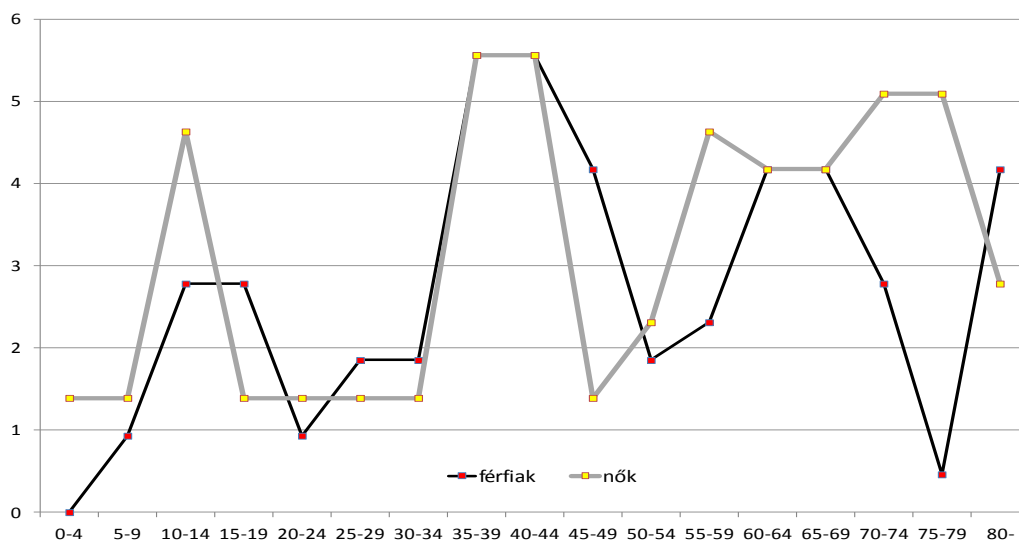
¹⁵ Az egyik legszerencsétlenebb halálokot is itt találtuk: „Pallójuokról – amint a futó babokat nézegette – a patakba esett oly szerencsétlenül, hogy bélrepedése keletkezett. Csak másnap vitték orvoshoz. Az operáció már nem menthette meg” (Muzsi István lelkész bejegyzése, 1939).

A népesség korcsoportok szerinti megoszlása

A zsobokiak korszerkezetét a kérdőív adatai alapján vizsgáltuk. A megkérdezettek között a nők és férfiak aránya közel egyenlő volt. A település legidősebb férfinak idén volt 94 éves. Legnagyobb számban a 70-79 év közötti nők vannak, ők a település népességének 10 százalékát teszik ki. A 30-49 év közötti korcsoportban 3 százalékkal magasabb a férfiak aránya, ami jelentős különbség. Ebben a korcsoportban megjelenik az aggregénység problémája. Ahogyan megtudtuk, a nőtlenség valós gond a településen, mivel ezek a férfiak nem alapítanak családot, s ezáltal nem járulnak hozzá a közösség növekedéséhez.

Aggódalomra ad okot a 20-29 évesek alacsony száma, mindössze a társadalomnak az 5 százalékát teszik ki. Egyelőre kielégítő a 10-19 évesek száma, de a jövőre nézve nem sok jóval kecsegtet, mivel sokan közülük el fognak menni továbbtanulni, s ha a falu nem biztosít számukra munkalehetőséget vagy a jövőjükre nézve kilátásokat, akkor nem fognak visszatérni. Súlyos probléma a 0-9 évesek alacsony száma (lásd 25. ábra).

25. ábra: Férfi és női korcsoportok megoszlása Zsobokon (%), 2013

Forrás: A falukutató tábor kérdőíves felmérése, 2013

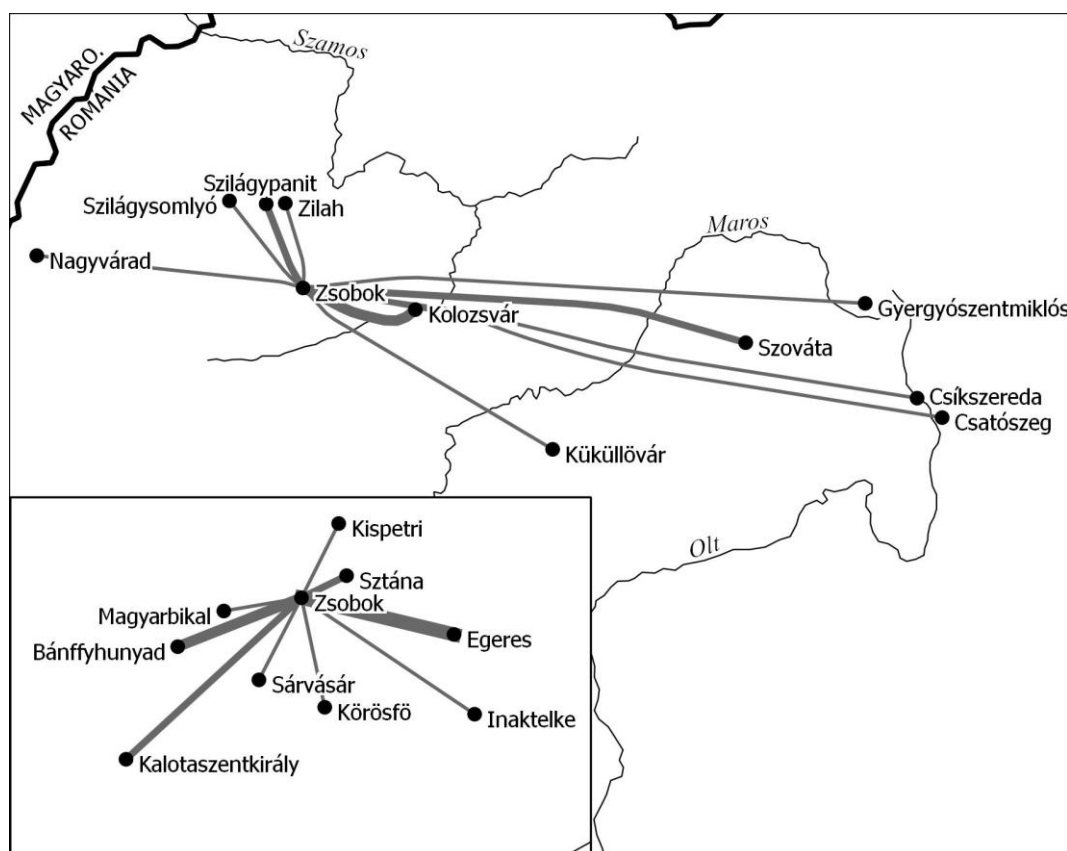
Zsobokon az abortusztilalom jóval magasabb népesség-növekedést okozott, mint Románia más részein (lásd 26. ábra). Ennek okát egyelőre nem tudjuk.

Ők lényegében a házasságkötési szokások elemzésével határolták le Kalotaszeget és annak egyes térségeit. Megállapították, hogy „...*Kalotaszeg egy olyan térben és időben változó emberi kapcsolatháló, amely mindenekelőtt a református vallású, magyar etnikumú paraszti lakosság kapcsolati és kulturális rendszerét jelenti?*” (Balogh–Fülemile, 2004, 18. o.). Az alábbi térképen jól kirajzolódik az Alszeg, a Felszeg, a Nádas mente és a Fenes-patak völgyének elkülönült házasodási körei.

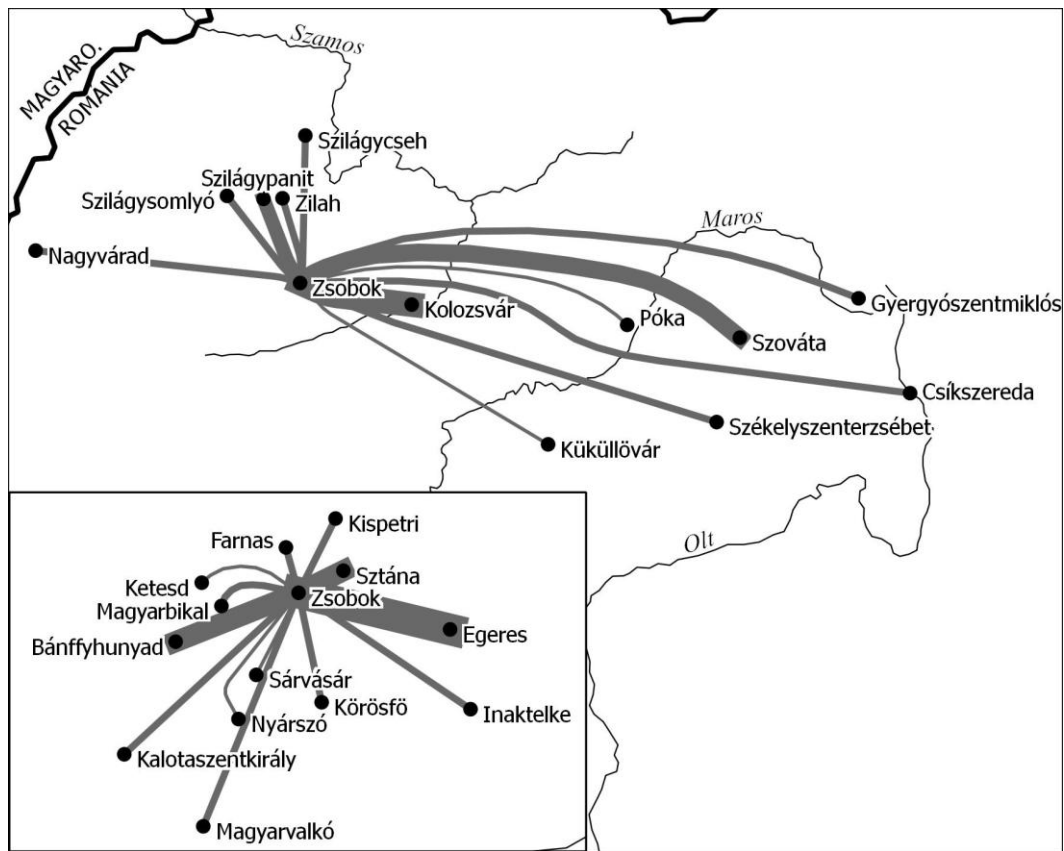
Az általunk végzett kérdőíves vizsgálat Zsobok esetében csak részben támasztja alá az ismertetett térszerkezeti kapcsolatokat. A megkérdezettek szüleinek a származását vizsgálva azt láttuk, hogy a szülők döntő része (78,8%-a) a faluból származik. A nagyszülők esetében valamivel alacsonyabb a zsobokiak aránya (76,6%). Zsobok házassági kapcsolatai meglehetősen szerteágazóak, kirajzolódik egy szűkebb és egy tágabb házasodási kör is a falu körül. A házasodási kapcsolatok elemzése nem igazolta a Balogh–Fülemile-féle kutatás megállapítását, miszerint Farnas és Sztána településeknek kiemelt szerepe lenne ebben a tekintetben. Kutatásunk szerint előfordul házastárs választása a két faluból, de egyáltalán nem jellemző.

28. ábra: A zsoboki házassági kapcsolatok térszerkezete a szülők származási helye alapján

Forrás: A falukutató tábor kérdőíves felmérése alapján szerkesztette Biczó Dénes, 2014

29. ábra: A zsoboki házassági kapcsolatok térszerkezete a nagyszülők származási helye alapján

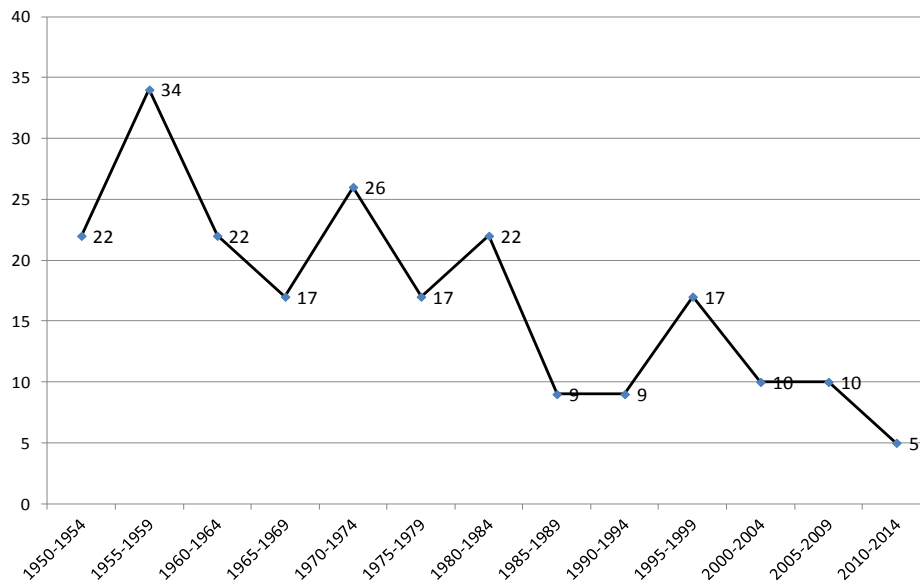

Forrás: A falukutató tábor kérdőíves felmérése alapján szerkesztette Biczó Dénes, 2014

A néprajzi szakirodalom az endogámiának, azaz a meghatározott körön belül történő házasodásnak többféle formáját különbözteti meg (Faragó, 2000). Az endogámia röviden azt jelenti, hogy a házastársak lakóhelye megegyezik. Térbeli és társadalmi endogámiáról is lehet beszélni, bár ez utóbbit szokás homogámiának is nevezni. A térbeli endogámia azt jelenti, hogy a partnerválasztás meghatározott területi egységen (alvég, felvég, falu, falucsoport, néprajzi táj vagy régió) belül történik meg. Az endogámia mértéke függ a település nagyságától, nagyobb településen az endogámia könnyebben megvalósítható. Tamásy szerint (idézi Faragó, 2000) kisebb településen az endogenitás 50%-nál nagyobb értékét magasnak tekinthetjük. A zsobokiak endogenitása a valóságban még magasabb lehet, hiszen a szülők esetében azokat az eseteket is figyelembe vettük, ahol mindkét szülő más településről származott (a szülők 15%-a).

A 30. ábrán a házasságkötések számának alakulását mutatjuk be 1950-től napjainkig. Az adatokat a lelkészi hivatal házasságkötési anyakönyveiből gyűjtöttük össze. Ezen az ábrán látható, hogy a házasságkötések számának alakulása ingadozó képet mutat, egyik 5 éves intervallumban többen, míg a következőben már lényegesen kevesebben esküdtek meg. 1984 és 1994 között nagyon kevesen kötöttek házasságot Zsombokon, de a következő 5-10 évben több fiatal pár maradt a településen.

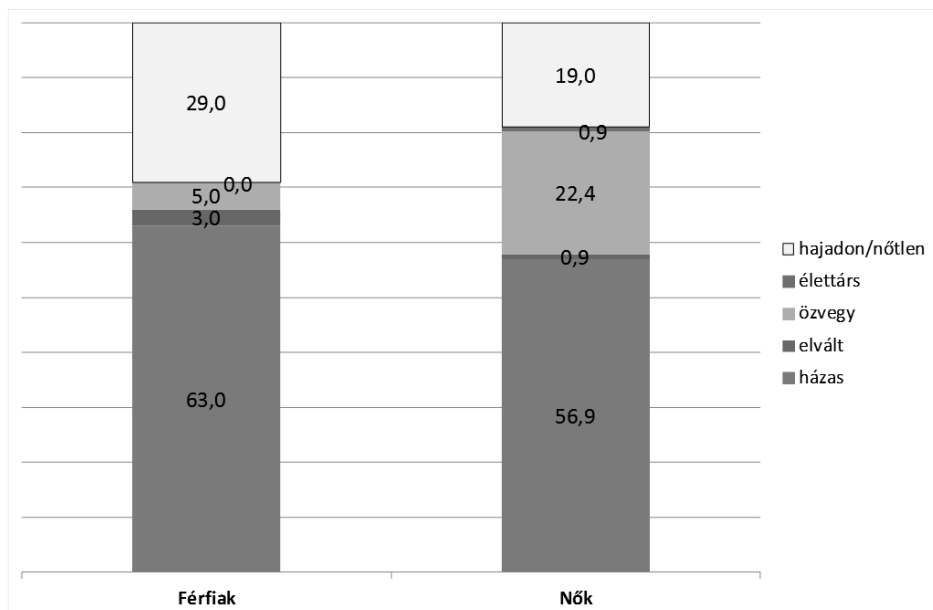
30. ábra: A házasságkötések száma öt éves időszakokban 1950-2013

Forrás: A lelkeszi hivatal házassági anyakönyve alapján

A zsobokiak családi állapotát a kérdőíves felmérés segítségével vizsgáltuk. Kiderült, hogy a férfiak közül többen nem házasodtak meg, mint a nők közül. A kérdőíves felmérésünk alapján az érintett férfiak számát 15-20 főre becsüljük. Azokat a férfiakat tekintettük aggregényeknek, akik nőtlene és 1930-1988 között születtek. Az aggregénység már régóta meglévő probléma a falubeliek véleménye szerint. Az élettársi kapcsolatforma nem jellemző Zsobokon, és a válások száma is alacsony (lásd 31. ábra).

31. ábra: A népesség családi állapot szerinti megoszlása 2013

Forrás: A falukutató tábor kérdőíves felmérése, 2013

A kalotaszegi egyke

Az egykézés a szakirodalom szerint igen elterjedt volt Kalotaszegen. Az egykézés nem csak itt, hanem az Ormánságban, Délvidéken, Pest és Vas megyében, a Sárközben és Magyarország más területein is súlyos problémát jelentett. Ezeken a helyeken a XIX. század közepétől kezdve szokássá vált a vidéki területeken az egy gyermek vállalása. Ennek többféle oka volt. Mivel az élet értelme a parasztság számára a föld volt, a szülők által nagy nehezen megszerezett földterületeket nem akarták öröklés útján felaprózni.

Magyarországon az egyke a birtokos parasztság körében terjedt el, különösen a reformátusoknál. Kovács Imre, a századunk első felében alkotó szociográfus így fogalmaz: „*Az egyke a birtokos parasztság forradalmi állásfoglalása sorsának reménytelen alakulásával szemben.*” Vagy másutt: „*Magyarország tehát egykés ország. A társadalom tendenciája a gyermektelenség felé vezet: a születések száma egyre apad, és ez a század bűne. (...) A nagyparaszti réteg csendes alkalmazkodással az intelligenciát utánozza. Azok hamarabb rájöttek az 'egyke' előnyeire, és a hozzájuk közeledő parasztság szintén megtanulja. Országos viszonylatban (csak a parasztságot értve!) tehát ennél a rétegnél van egyke. Nem komoly és aránylag sima lefolyású betegség: ki fognak pusztulni.*”

Az Ormánságban az egykézésre való áttérés a 1848-as jobbágyszabadítás után történt. A jobbágyszabadítás az amúgy is szűkös földterületeket felszabdalta, a társadalmat „megállásra” készítette. Ha a hagyományos fogamzásgátlási praktikák (pl. facsiga) nem váltak be, a megszületett gyereket egyszerűen dunnával megfojtották. Az újszülöttek csecsemőhalandósága igen magas volt. Később a magzatelhajtás legváltozatosabb és legkíméletlenebb formáit is alkalmazták.

Az egyke a Sárközben is meglehetősen elterjedt volt, ám kialakulásának okai mások voltak. A Sárköz az Ormánságnál gazdagabb térség volt, ugyanis az árvízvédelmi munkák után a felszabaduló területeken eredményes szántóföldi gazdálkodás folyt. Az egyke itt a jómódú, birtokos parasztság körében terjedt el, akik addig elért magas életszínvonalukat nem voltak hajlandók lejjebb adni, s születésszabályozással próbálták fenntartani (Kovács, 1937).

Kalotaszegen a 3-5 hold földdel rendelkező családok közt találták a legkisebb gyermekszámot. Ezekben a családokban azért jelentett problémát az egynél több gyermek felnevelése, mert ez azzal járt, hogy örökléskor minimum kettéosztották a földet, de így már akkorára csökkent volna, hogy az már nem lett volna képes elegendő terménnyel ellátni a családokat. Így nagyon gyors elszegényedés várt volna a gyermekekre.

Ez az egykézés nem csak egy családmodellbeli változás volt, hanem az élet minden területén éreztette hatását. Például jellemző volt a túl korán, még a pár termékenysége előtt történő házasságkötés, ami mögött elsősorban az a gazdasági érdek állt, hogy a földterület mérete tovább növekedjen, és a családba bekerüljön plusz női vagy férfi munkaerő. A gyermek neme nem számított, nem feltétlenül kellett fiúnak születnie. Ha az egyedüli gyermek lány volt, akkor gyakran máshonnan hoztak férjet számára, hogy ne veszítsék el gyermeküket. Ez a férfi jellemzően alacsonyabb státuszú volt, mint a leány, és sokszor rosszabbul tartották a szolgálknál is. A heves megyei Átányban például jellemző mondás volt: „*Ne menj vőnek, mert megőnek!*”.

Az egykézésre való áttéréskor megváltozik a falvak értékrendje. A születéskorlátozó módszerek átörökítése anyáról leányra vagy inkább anyósról menyire történt. Az egykezés szigorú őrei a mindenkori anyósok lettek. A matriarchátusban a fiatalok nem hagyják el a szülői házat, az öreg szüle irányítja a család életét, vigyáz a fiatal házaspár életének minden mozzanatára (Farkas,1999).

Vasas Samu 1971-es művében arról számol be, hogy Kalotaszegen, ahol mély gyökereket ütött az egykezés vagy 'egyse'-tudat, ott a települések mennyire elnéptelenedtek. A már palotaszerű házakban akkorra már csak egy-egy asszony élt magányosan. Belátható, hogy ez a jelenség és új felfogás mekkora kárt tett a kalotaszegi falvak életében.

Azonban Zsobok bármennyire is Kalotaszeg része, itt nem alakult ki az egykezés. Általánosságban elmondható, hogy minden családban két gyermeket vállaltak, de nem volt ritka, ahol hármat is. A házaspár jellemzően együtt, közös megegyezéssel vállalt gyermeket, de a harmadik gyermek gondolata és vágya inkább az anyától függött.

Női és férfi szerepek alakulása Zsobokon

A XX. században nagy vasútépítési munkálatok folytak Románia-szerte. Ahogy már erről korábban is szó esett, ezen dolgozott a falubeli férfiak nagyobb része is. Ez a munka állandó és magasabb fizetéssel járt, mint amit a mezőgazdasági munkával tudtak volna keresni, ezért családjuk biztosabb anyagi környezetben élhetett. Ezek a munkák a falutól távol voltak, aminek következményeként ritkán voltak otthon a férfiak, és így nem sok beleszólásuk maradt a családi dolgokba. A falubeli asszonyok azt mesélték, hogy olyan is előfordult, hogy a férjük pénteken hazajött, beült a kocsmába és egyáltalán nem ment haza, az asszonyok odavitték nekik az ételt, a tiszta ruhát és másnap onnan mentek vissza dolgozni a vasútra.

Ez alatt a nők otthon voltak, ők gazdálkodtak és irányították a család életét. Az ő feladatuk volt a gyermeknevelés, a gazdálkodás is. A krumpli volt akkoriban a fő termés a településen, ezt szedték, zsákolták, hordták és árulták az asszonyok. A családi kasszákat a mai napig ők kezelik, de a munkából is kiveszik a részüket. Ahogy azt a 20. táblázatban is láthatjuk, a megkérdezettek több mint fele úgy gondolja, hogy ma már a nők feladata nem kizárólag a háztartásvezetés, és nem ez a legfontosabb feladatuk.

Az aktív korú nők szinte mindegyike foglalkoztatott a faluban, a legtöbben a Bethesda gyermekotthonban dolgoznak. Ahhoz, hogy az itteni munkájukat minél jobban el tudják látni, sokan közülük úgy döntöttek, hogy visszaülnek az iskolapadba és diplomát szereznek. Jogosítványt is egyre több nő szerzett az elmúlt években. Ehhez hozzájárult a tiszteletes asszony példája is, aki szintén autót vezet. Egyre többen gondolják úgy, hogy már más elfoglaltságuk,

tennivalójuk is van, mint a háztartás vezetése. Nem csak a háztartáson belül, hanem azon kívül is történt változás az elmúlt időszakban. Ma már a nők is részt vehetnek a falugyűléseken, és fel is szólhatnak ott.

20. táblázat: „A nőknek ma már nem a háztartás vezetése a legfontosabb feladata” kijelentés megítélése a kérdezettek körében (%)

	igaz	nem igaz	összesen
férfi	72,7	27,3	100,0
nő	48,2	51,8	100,0
összesen	55,1	44,9	100,0

Forrás: A falukutató tábor kérdőíves felmérése, 2013

Az eddigiekben leírtak is hozzájárultak ahhoz, hogy a megkérdezettek több mint 80%-a úgy gondolja, hogy a nőknek igenis van beleszólása a falu és a család életének jövőbeni alakulásába, menetébe.

Összegzés

A tanulmányunk alapján képet kaphattunk arról, hogy hogyan változott a település népességének száma és összetétele a XX. század elejétől napjainkig. Ismertettük továbbá a kalotaszegi egyke jelenségét, ill. ennek hiányát Zsobokon. Arról is írtunk, hogy hogyan változott a nők szerepe a település életében. A fenti témák elemzéséhez szükséges adatokat a romániai statisztikai rendszer hiányosságai miatt saját kérdőívezéssel, mélyinterjúk készítésével és a lelkeszi hivataltól kapott születési, halálozási és házasság kötési anyakönyvi kivonatok segítségével gyűjtöttük össze.

A 20. század második fele demográfiai szempontból mélyrepülés volt a falu számára. A falu népességét főként az elvándorlás csökkentette. A városi munkahelyek irányába történő migráció, az erőltetett urbanizáció, a falvak elsorvasztása mind a fogyás irányába mutatott. Az elvándorlások a két nemet időben különbözőképpen érintették. Először a férfiak elvándorlása volt a jelentősebb, a huszadik század végén pedig a fiatal nőké. Jelenleg a vándorlási folyamatok súlya csökkent, a népesség további fogyását a rendkívül kedvezőtlen születési és a növekvő halálozási arányszámok okozzák.

Az elemzéseink során néhány Kalotaszegen ismert vagy elfogadott jelenséget nem tudtunk kimutatni Zsobokon. Például nem volt jellemző az egykezés, az abortusztilalomra sokkal erőteljesebben reagált a falu, házassági körei jóval szélesebbek, mint eddig gondoltuk, és a nők helyzete kedvezőbb, mint sok más erdélyi településen.

Összességében a település jelenlegi demográfiai helyzetének alakulása kedvezőtlen képet mutat a jövőre nézve. Ha ez a jövőben is így marad, az a falu elnéptelenedéséhez vezethet. Ezért továbbra is szükség lenne olyan programokon, projekteken gondolkodni, amelyek még több fiatal családot vonzanak, illetve a faluban tartanak.

Felhasznált irodalom

Dyekiss, V. (2011): „Az a szégyön, hogy kistestvéröd van!” – Az egyke a magyar falun. In: A szív, 2011. október.

Farkas, T. (1999): Demográfiai alapismeretek (egyetemi jegyzet). Gödöllő, GATE–GTK.

Balogh, B. – Fülemile, Á. (2004): Társadalom, tájszerkezet, identitás Kalotaszegen. Budapest, Akadémiai Kiadó.

Kiss, T. (2007): Modernizáció és népesedés. A román népesedési diskurzusok a hatvanas évektől az ezredfordulóig. In: Erdélyi Társadalom, 6 (1-2), pp. 9-36.

Faragó, T. (2000): Nemek, nemzedékek, rokonság, család. In: Paládi-Kovács Attila (főszerk.): Magyar Néprajz VIII. – Társadalom. Budapest, Akadémiai Kiadó.

Kovács, I. (1937): A néma forradalom (1989-es kiadás). Budapest, Cserépfalvi-Gondolat-Tevan.

Ortutay, Gy. (szerk.) (1977): Magyar néprajzi lexikon. Letöltve: 2013.10.20. <http://mek.oszk.hu/02100/02115/html/1-1777.html>

Válint, V. (2012): Mit mondanak a számok a romániai magyarokról? Letöltve: 2013.10.20. <http://kitekinto.hu/karpat-medence/2012/02/09/>

Varga, E. Á. (2002): Az erdélyi magyarság asszimilációs mérlege a XX. század folyamán. In: Regio, 13 (1), pp. 171-205. <http://www.kia.hu/konyvtar/erdely/asszim.htm>

Varga E. Á. (1998): Az erdélyi magyarság lélekszámáról. <http://www.kia.hu/konyvtar/erdely/titaj.htm#visz13>

Vasas, S. (1971): Egyke és cifrázkodás. In: Korunk, 30 (9), pp. 1288-1293.

Egyéb források:

<http://ispmn.gov.ro/hun/node/evoluia-etnodemografic-a-minoritilor-din-romnia>

<http://www.zsobok.ro/falu.php>

A Református Egyház lelkészi hivatalának anyakönyvei

Interjúalanyok:

Gál Máté István tanácsos

Günther Burk, a Vörderverein Kinderheim Zsobok egyesület elnöke

Kiss Zoltán református lelkész

Molnár Irma református lelkész

Molnár János teológia-professzor, lelkész

Ruzsa Erzsébet a Bethesda Gyermekotthon gazdasági igazgatója

A helyi társadalom vizsgálata Zsombokon

Hanzel Enikő – Kassai Zsuzsanna

Bevezetés

A társadalmi tőke kifejezés a XX. század elején jelent meg a nemzetközi szakirodalomban, ám csak az 1990-es évek elején vált széleskörűen ismertté. Egyre több szakember osztja azt a nézetet, miszerint a társadalmi tőke erősítése révén megoldhatóvá válnak olyan súlyos társadalmi problémák, mint például a szegénység vagy a kirekesztettség. Mára a közgazdasági és szociológiai kutatások egyik legnépszerűbb területévé vált a társadalmi tőke vizsgálata (Kis, 2006).

A társadalmi tőke fogalmát többféle megközelítésből lehet vizsgálni. A szociológiai megközelítés elsősorban az emberi normákat és motivációkat helyezi a kutatás középpontjába. Ennek az irányzatnak képviselői közé tartozik például Pierre Bourdieu és James S. Coleman. A közgazdasági megközelítés kiemeli, hogy az együttműködés, a bizalom igen jelentős közgazdasági tényező, a gazdasági hatékonyság egyik legfontosabb erőforrása. A közgazdasági megközelítés egyik kiemelkedő képviselője Francis Fukuyama amerikai közgazdász. A politológiai megközelítés elsősorban a társadalmi tőke és a demokrácia kapcsolatának vizsgálatára helyezi a hangsúlyt. A politikatudományok területén kiemelik, hogy a társadalmi tőke erősítése alapvető a demokrácia megerősödése, a társadalmi szolidaritás és a fenntartható fejlődés megalapozásában. Elsősorban Robert D. Putnam munkássága kiemelkedő ezen a területen (Skrabski–Kopp, 2008; Szakál, 2004).

A nemzetközi szakirodalomban számos definíció található a társadalmi tőke fogalmára. A következőkben a fent említett négy külföldi szerző társadalmi tőke koncepcióját ismertetjük. Elsőként Bourdieu meghatározását, aki szerint a társadalmi tőke azon erőforrások összessége, amelyek a kapcsolatok egy olyan tartós hálójához kötődnek, amelyek a kölcsönös ismeretségre és elismerésre épülnek, és többé-kevésbé intézményesítve vannak. Nagysága függ egyrészt annak a kapcsolathálónak a kiterjedtségétől, erősségétől, amelyet az egyén mozgósítani tud, másrészt azon tőke nagyságától, amellyel azok rendelkeznek, akikkel kapcsolatban áll (Bourdieu, 1986). Bourdieu szerint a társadalmi tőke magánvagyon, amely révén az érintettek erősíthetik a társadalmi státuszukat, sőt hatalomra tehetnek szert (Füzér et al., 2005). Ezzel szemben Coleman koncepciója szerint a társadalmi tőke nem személyes vagyona azoknak, akik megteremtették, tehát nem csak azok élvezhetik, akik létrehozták, vagyis szerinte a társadalmi tőke közjónak tekinthető (Füzér et al., 2005). Szerinte a társadalmi tőke erőforrásként hasznosítható kapcsolatrendszer, amelynek három alapvető formáját különbözteti meg: a kötelezettségek és elvárások rendszerét, az információs csatornákat, valamint a társadalmi normák és szankciók rendszerét (Coleman, 1988).

Putnam a társadalmi tőke közjószág-felfogását finomította tovább (Putnam, 1995). Szerinte a társadalmi tőke kollektív ismérv, egy közösség, társadalmi csoport jellemzője: egyének közti kapcsolatokat, társadalmi kapcsolathálókat, erős civil szervezeteket, valamint a kölcsönösség, a szolidaritás és a bizalom ezekből fakadó normáit jelenti (Orbán-Szántó, 2005). A társadalmi tőke tehát Putnam szerint sem személyes tulajdon, ezért azokat is előnyökhöz jutathatja, akik az adott hálózaton kívül vannak.

Fukuyama társadalmi tőke definíciója az együttműködésre és a mozgósításra helyezi a hangsúlyt (Fukuyama, 2002). Szerinte csak akkor beszélhetünk társadalmi tőkéről, ha társadalmi normákat hozunk létre, mozgósítunk a közösségben az együttműködés érdekében. Írásaiban kiemelt figyelmet fordít a bizalom kérdéskörének.

32. ábra: Közös húsvéti locsolkodás a templom előtt

Forrás: A Gyermekotthon archívuma

Bourdieu, Coleman, Putnam és Fukuyama koncepcióját összegezve a társadalmi tőke a bizalom, a kapcsolatok, a társadalmi viselkedést szabályozó normák és a civil társadalmi aktivitás elegye, olyan erőforrás, amelynek társadalmi és gazdasági hatásai vannak. Ezért mi is a társadalmi tőke eme összetevőit vizsgáljuk a tanulmányunkban.

A bizalomnak három alapvető típusát szokták megkülönböztetni a szakirodalomban: általános, stratégiai és intézményekbe vetett bizalom. Az általános bizalom olyan emberekbe vetett bizalom, akiket nem ismerünk, empátián alapszik. Ezzel szemben a stratégiai bizalom tapasztalatokon alapul. Ilyen például a családtagok, barátok, kollégák iránt érzett bizalom (Havasi, 2009). Az intézményekbe vetett bizalmat nem elemezzük a tanulmányunkban.

A tanulmány következő részében a zsobokiak anómiás állapotát vizsgáljuk. Az anómia normanélküliséget jelent, az egyén az adott helyzetben nem tudja, hogy mi szerint élje életét. Az anómiát a meglévő normák gyengülése, új normák elterjedése vagy többféle normarendszer együttes működése okozhatja (Farkas, 2009). Az anómiás társadalmakban tehát gyengébb a társadalmi tőke, mivel, ahogy azt már korábban is kifejtettük, a normák a társadalmi tőke fontos összetevői.

A területi identitás szorosan összefügg a társadalmi tőke fogalmával, hiszen a legfontosabb eleme egyfajta összetartozás érzés, amelyet egy adott területen élő emberek egymás és az adott terület iránt éreznek. Fontos része még az emberek egymásba vetett bizalma és a térségi kapcsolatok rendszere (Nagy, 2011). A térségi szereplők együttműködése, közös gondolkodása erősíti a térségi identitást (Káposzta, 2010).

A területi identitásnak szignifikáns hatása van például a befektetésekre, a térség népességmegtartó erejére, az uniós forrásokért folyó verseny sikerességére, stb.. Az identitás tehát a helyi gazdaságfejlesztés fontos eszköze, mivel „*a globalizációval szembeni térségi ellenállásnak egyfajta budozója*” (Lukovics, 2004, 214. o.).

Alkalmazott módszerek

Kutatásunk nyolcvan zsoboki háztartásban végzett kérdőíves felmérés adatain és néhány kulcsszereplővel készített interjúkon alapszik. Ezek alapján a következő fejezetekben feltárjuk a zsoboki lakosság társadalmi tőkéjének és a helyi társadalom lelkiállapotának legfontosabb jellemzőit, valamint a térségi, etnikai és kulturális identitásuk néhány jellegzetességét.

A társadalmi tőkének három dimenzióját tanulmányoztuk: a bizalmat, az emberek közötti kapcsolatokat és a civil aktivitást. Az általános bizalmat két egymásnak ellentmondó állítással való egyetértés mértékével mértük fel. Ezek a következők voltak: „*A legtöbb emberben meg lehet bízni.*”, illetve „*A legtöbb ember kihasználná Önt, ha tehetné.*”. Kíváncsiak voltunk a stratégiai bizalom nagyságára is, ezért felmértük a zsobokiaknak a családtagjaik és a barátaik iránt érzett bizalmának mértékét is. Emellett a szomszédokkal, a rokonokkal és a barátokkal való kapcsolattartás és

segítségnyújtás jellemzőit is vizsgáltuk. A civil aktivitás elemzése céljából a kérdőívben rákérdeztünk arra, hogy végeznek-e önkéntes munkát és tagok-e civil szervezetekben. Helyi kulcsszereplőkkel készített interjúk alapján röviden bemutatjuk a településen működő egyesületeket a tanulmányban.

A kérdőívvel a lakosság anómiás állapotát is vizsgáltuk. Felmértük, hogy a helyiek mennyire tudnak eligazodni az élet dolgaiban, mekkora a társadalmi szolidaritás, a társas támogatás mértéke, látják-e az értelmét a tervezésnek, vagy éppen ellenkezőleg, egyik napról a másikra napra élnek.

Félig strukturált interjúk és informális beszélgetések során érintettük az etnikai és a kulturális identitás kérdéskörét is. Felmértük, hogy egyrészt a helyiek mennyire és miért kötődnek Zsobokhoz, másrészt az újonnan érkező lakókat befogadja-e a helyi közösség, harmadrészt mire a legbüszkébbek a faluban, ha turisták jönnének a faluba, mit mutatnának meg nekik.

A kutatás során nyert adatokból gyakorisági megoszlásokat számoltunk, és az eredményeket diagramok és táblázatok segítségével a következő fejezetekben mutatjuk be. Amíg a nem metrikus változók közötti kapcsolatokat keresztábla-elemzéssel, addig a metrikus változók közötti összefüggéseket korrelációs számítással vizsgáltuk.

A társadalmi tőke vizsgálata Zsobokon

A zsoboki közösségre jellemző a gyakori személyes kapcsolattartás. A házak elé kihelyezett padok is ezt a célt szolgálják. A faluban való sétáink alkalmával gyakran láttuk, hogy az idősebbek padokon üldögéltek és közben beszélgettek, kézímunkáztak vagy csak nézelődtek. Sokan közülük már nem tudnak messzebbre sétálni, ám így sem maradnak le a falu eseményeiről, mivel a távolabbi területekről érkező lakosoktól rendszeresen kapnak hírt a legújabb történésekről.

A falukutató tábor alatt mi is azt tapasztaltuk, hogy a helyiek többnyire nyitottak a beszélgetésre, barátságosan fogadtak minket, és készségesen válaszoltak a kérdéseinkre. Az idősebb generáció képviselői voltak a legközvetlenebbek, aminek részben az az oka, hogy ők jobban ráértek, így gyakran hosszan meséltek a falu történetéről, de a fiatalabbak is segítőkészek voltak.

A kérdőíves felmérésből kiderült, hogy a zsobokiak túlnyomó többsége (81%) mindenkit ismer a faluban, a válaszadók 9 százaléka pedig majdnem mindenkit. Mindössze egy ember állította, hogy csak egy-két embert ismer, ő azonban nemrég költözött a faluba.

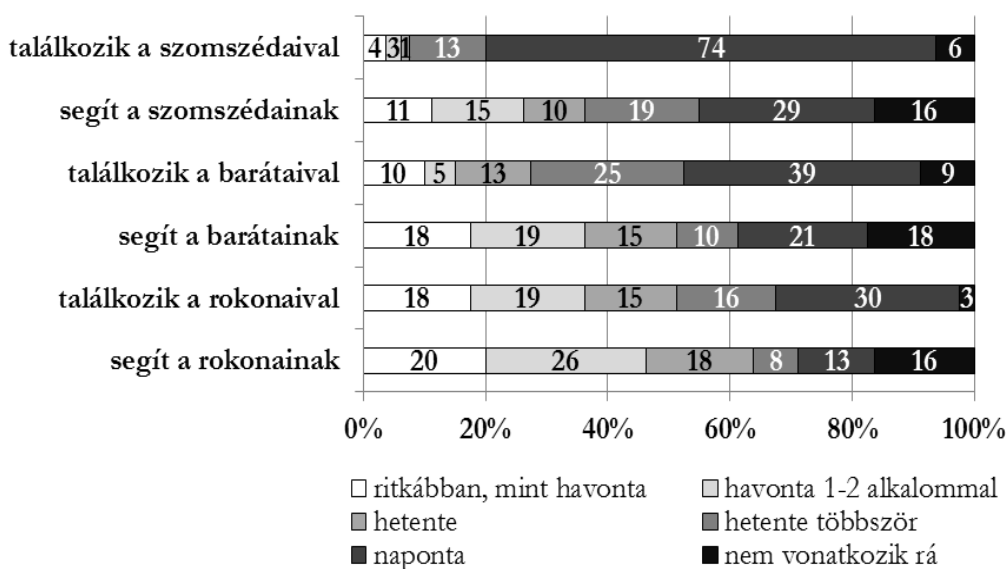
A kapcsolattartás gyakoriságát mutatja a 33. ábra. Látható, hogy a megkérdezettek leggyakrabban a szomszédjaikkal találkoznak, túlnyomó többségük napi rendszerességgel, ezért a segítségnyújtás is a szomszédok között a leggyakoribb. Sok idős embernek nagy segítség a szomszédok nagylelkű kedvessége, akik alkalomadtán bevásárolnak helyettük, főznek nekik

valamit, vagy éppen a ház körül segítenek, például fát aprítanak vagy havat lapátolnak. A válaszadók közel fele azt állította, hogy hetente többször is segít a szomszédjainak.

Elsősorban azok az idősek, szorulnak a szomszédok segítségére, akiknek nincs gyermekük, vagy azok már elköltöztek a faluból. A rokonok közül kevesen laknak a közelben, mert sokan elvándoroltak például Magyarországra vagy Kolozsvárra.

33. ábra: A kapcsolattartás gyakorisága Zsobokon

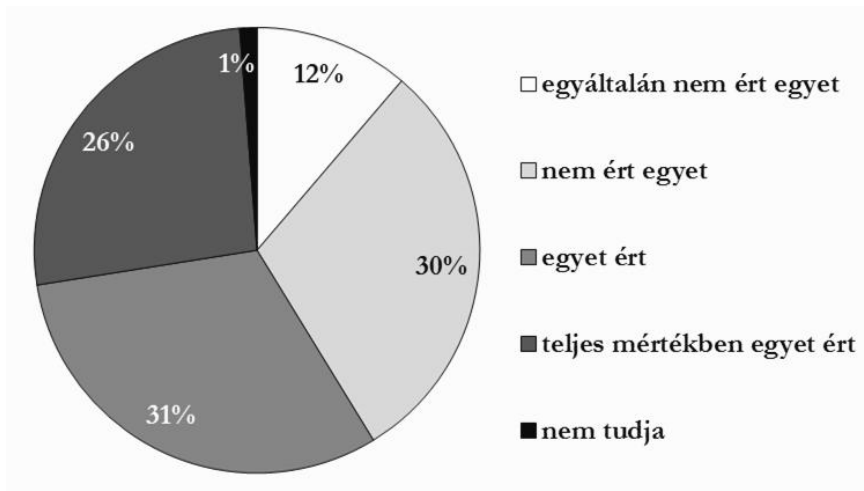
Forrás: A falukutató tábor kérdőíves felmérése, 2013

A baráti társaságok is gyakran összejárnak, a válaszadók kétötöde minden nap, egynegyede hetente többször is találkozik a barátaival. Ám itt meg kell jegyeznünk, hogy a szomszédok és a barátok kategóriái sokszor fedik egymást, a legtöbb baráti társaság az egymáshoz közel élők körében alakul ki. Különösen jellemző ez az idősebb generáció képviselőire, akik már nehezen mozdulnak ki.

A kérdőíves felmérés során kiderült, hogy a rokoni látogatásokon sokan nem a szűk családot, a gyermekekkel, unokákkal való találkozást értették, hanem az unokatestvérekkel és távolabbi rokonokkal való találkozást, így nem meglepő, hogy velük ritkábban tartják a kapcsolatot. Ennélfogva a rokoni segítségnyújtás sem olyan gyakori, mint a szomszédai. A zsobokiak inkább csak alkalomadtán, nagyobb munkák esetén kérik a rokonok segítségét.

Az általános bizalom felmérésekor kedvező eredményeket kaptunk (lásd 34. ábra). A következő ábrán látható, hogy a lakosság több mint fele (57%) egyetértett azzal az állítással, hogy „a legtöbb emberben meg lehet bízni”. A zsoboki lakosság egytizede viszont egyáltalán nem osztotta ezt a véleményt, nem bíztak az idegen emberekben. Ezeknek a válaszadóknak a többsége nyugdíjas, illetve munkanélküli volt. Egyesek kevésbé empatikus személyiségek, mások meg kellemetlen tapasztalatokat szereztek az idegenek iránt érzett bizalom tekintetében.

34. ábra: Általános bizalom Zsobokon I. („A legtöbb emberben meg lehet bízni”)

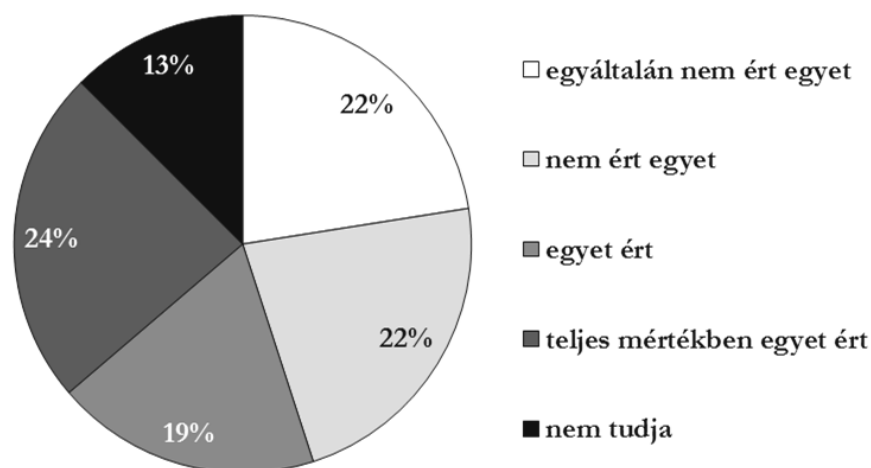

Forrás: A falukutató tábor kérdőíves felmérése, 2013

Az országos eredmények sokkal kedvezőtlenebbek, mint a zsobokiak: a 2005-ös Nemzetközi Összehasonlító Értékvizsgálat (World Value Survey, WVS) alapján, Romániában a megkérdezettek csupán egyötöde (20%), míg Magyarországon kevesebb, mint az egyharmada (29%) vélekedett úgy, hogy a legtöbb emberben meg lehet bízni (Tóth, 2009).

A kérdőíves felmérésben az általános bizalom nagyságát egy tartalmi szempontból ellentétes állítás segítségével ellenőriztük (lásd 35. ábra).

35. ábra: Általános bizalom Zsobokon II. („A legtöbb ember kihasználná Önt, ha tehetné”)

Forrás: A falukutató tábor kérdőíves felmérése, 2013

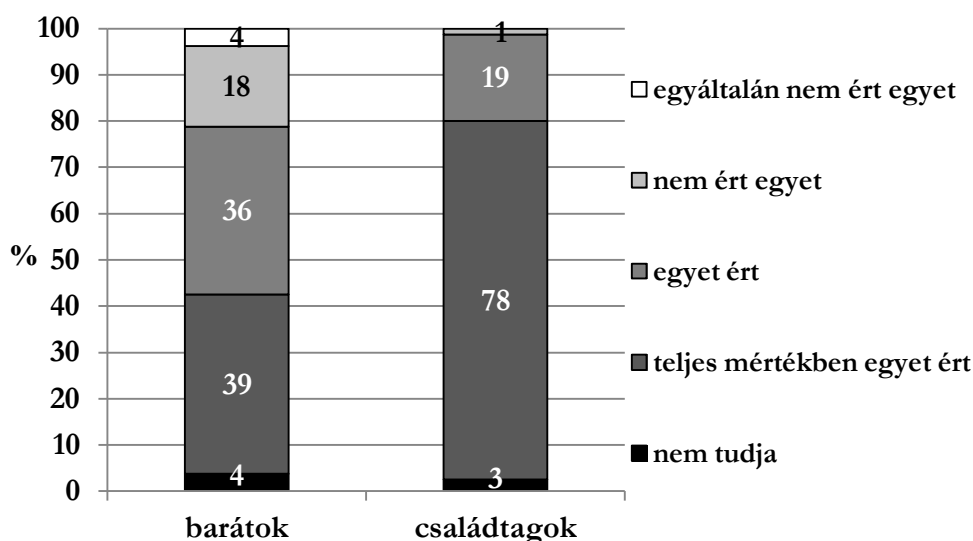
A fent ábrán az vizsgáltuk, hogy mennyire értenek egyet a válaszadók azzal az állítással, hogy „a legtöbb ember kihasználná Önt, ha tehetné”. Ennél a kérdésnél már bizonyos szempontból

kedvezőtlenebb eredményeket kaptunk, hiszen a válaszadóknak csak a 44 százaléka nem értett egyet ezzel az állítással. A további egytizede viszont nem tudta megválaszolni ezt a kérdést, így azok aránya, akik nem bíznak az idegenekben és úgy érzik, hogy kihasználják őket, lényegében megegyezik a 34. ábrán látható eredményekkel.

Az általános bizalom magas szintjében feltehetően fontos szerepe van annak, hogy a falu lakói jól ismerik egymást, gyakran szorulnak egymás segítségére, a kölcsönösség miatt nem érzik úgy, hogy kihasználnák őket.

A stratégiai bizalommal kapcsolatos eredmények még kedvezőbbek, mint az általános bizalomra vonatkozóak. A családtagok iránt tanúsított bizalom rendkívül magas. A válaszadók 96 százaléka ért egyet azzal az állítással, hogy „a családtagokban általában meg lehet bízni” és csupán egy százaléka állította azt, hogy nem tud megbízni a rokonaiban (lásd 36. ábra). Utóbbiak többségében elváltak¹⁶, csalódtak a házastársaikban vagy a rokonaikban.

36. ábra: Stratégiai bizalom Zsobokon

Forrás: A falukutató tábor kérdőíves felmérése, 2013

A barátok iránt érzett bizalom is erősnek mondható, hiszen a zsobokiak háromnegyede egyetértett azzal az állítással, hogy „a barátokban általában meg lehet bízni”. Ez alapján a zsobokiak barátságos, nem elszigetelt emberek, akik kellőképpen bíznak a választott barátaikban. A stratégiai bizalom szintjét nem befolyásolta a válaszadók neme, kora és a családi állapota sem.

A kérdőív segítségével feltérképeztük a zsobokiak civil aktivitását is. Elsőként azt mértük fel, hogy a megkérdezettek közül hányan végeznek önkéntes munkát. Azt találtuk, hogy a

¹⁶ Ám itt meg kell jegyezni, hogy a Zsobokon született, felnőtt és családot alapított lakosok között nem akad elvált ember. Az elváltak valamennyien máshol (pl. Sztánán, Bánffyhuanyadon, Sárváron, Kolozsváron, stb.) éltek évekig és csak a válás után költöztek vissza Zsobokra (Molnár János személyes közlése).

válaszadók csaknem kétharmada (64%-a) vesz részt rendszeresen valamilyen önkéntes tevékenységben. Gyakran támogatnak például valamilyen közösségi rendezvényt, amelyre például sütnék vagy főznek, mások pakolnak vagy takarítanak, stb. Többen működnek közre a templom karbantartásában, díszítésében, a temető gondozásában, valamint a falu szépítésében is. Több asszony dolgozik önkéntesen a gyermekotthonban és az általános iskolában. Vannak, akik terítőket varrnak, és az eladásukból származó bevételt közösségi célra fordítják, mások élelmiszert adományoznak rendszeresen például a gyermekotthonnak. A férfiak elsősorban közösségi épületek felújításában, építésében, illetve mezőgazdasági munkákban működnek közre önkéntesen. Ahogy azt már korábban is említettük, sokan támogatják az idős szomszédjaikat is, például bevásárolnak helyettük vagy beszerzik a gyógyszereiket.

A válaszadók több mint egynegyede (28%-a) állította, hogy tagja legalább egy civil szervezetnek. Az interjúk során azonban kiderült, hogy valójában ennél jóval többen vesznek részt aktívan a civil szervezetek tevékenységeiben, csak hivatalosan nem tagok ezekben a szervezetekben. A legnagyobb létszámban a Romániai Magyar Demokrata Szövetség (RMDSZ), a Zsobokért Kulturális Egyesület és a Református Nőszövetség tagjai.¹⁷

A Református Nőszövetség az egyik legnagyobb és legrégebbi egyesület, amelynek valamennyi zsoboki férjes asszony, illetve özvegyasszony tagja. Az 1928-ban megalakult Erdélyi Református Egyházkerület nőszövetségének részeként jött létre a rendszerváltást követően, 1991-ben a Kalotaszegi Református Egyházmegye Nőszövetsége. A Nőszövetség főként a rászoruló emberek megsegítésére és a hitélet ápolására törekszik, valamint adományokkal (pl. kézimunkákkal) támogatja az egyházmegye intézményeit. A zsoboki tagok kézimunka-adományt szolgáltatnak például a csucsi templom renoválásához, és a zsoboki templom falait a tagok által készített varrottasok ékesítik. A kézimunkák egy részét Németországban értékesítették, majd a bevételeket a templom renoválására fordították. Korábban rendszeresen támogatták pénzületi és természetbeni hozzájárulással a Zsoboki Bethesda Gyermekotthont is. Az utóbbi időben főként a kolozsvári AKSZA Missziós Háznak, valamint a Bánffyhungyadi kórháznak szerveztek gyűjtést, mikor félő volt, hogy bezárják. Emellett a Nőszövetség tagjai évente látogatják a Bánffyhungyadi fogyatékos gyermekek intézetét is (Interjú Ruzsa Erzsébettel). A kérdőíves felmérésben többen említették, hogy a Nőszövetség az 1990-es években sokkal aktívabban tevékenykedett, ám a pályázatok és a külföldi adományok következtében ma már kevesebb önkéntes munkára van szükség.

---

¹⁷ A civil aktivitás kapcsán meg kell még említenünk, hogy minden zsoboki református egyháztag (Molnár János személyes közlése).

A Zsobokért Kulturális Egyesület¹⁸ 14 tag alapította 2008-ban, a vezető testület jelenleg hét tagból áll. A faluból bárki tag lehet, aki elfogadja a szervezet célkitűzéseit. Ám a gond az, hogy az egyesületek tagsága között sok átfedés van, a résztvevőknek megoszlik a szabadideje az egyes szervezetek között, így időnként nincsenek elegendően a különböző programok kivitelezéséhez. Az egyesület főként kulturális rendezvények, közösségi tevékenységek szervezésével foglalkozik, de az utóbbi években többször nyert pályázati úton támogatást különböző oktatási programok megvalósítására is. Pályáztak többek között pedagógusok ingázási költségeihez való hozzájárulásra, néptánc oktatásra, illetve kézműves szakkör indítására. Emellett az elmúlt években rendszeresen érkeztek segélycsomagok Németországból. A gyermekotthonban először kiválogatták azokat a ruhákat, amelyekre szükségük volt, a többit pedig helyben eladták, és az ebből származó bevételt többek között a közösségi ház renoválására, zöldövezet kialakítására fordították (Interjú Ruzsa Erzsébettel és Gál Máté Istvánnal).

Az interjúk során többen említették még a Bethesda Egyesületet is, amelyet 2007-ben Molnár Irma tiszteletes asszony, Ruzsa Erzsébet gazdasági vezető és Ambrus Irén nevelési igazgató alapított. Az egyesületnek nincs fizetett alkalmazottja, mindenki önkéntes. Abból a célból hozták létre, hogy olyan pénzügyi forrásokat szerezzenek a gyermekotthon számára, amelyeket egy egyházi intézmény nem kaphatna meg. Így például pályázat útján két évig részesültek olyan állami támogatásban, amelyet csak szociális intézmények vehettek igénybe. Emellett külföldi (pl. svájci, német, holland) adományok is jelentősen hozzájárulnak az egyesület bevételeihez. Egy svájci házaspár például megvásárolt a falu szélén egy telket olyan fiatalok számára, akik már kikerültek a gyermekotthonból, de nincs hová menniük. A telken álló régi házat felújították, jelenleg egy testvérpár él benne. Ezen a telken van még egy félkész épület. Amint bejegyzik a telket az egyesület nevére, pályázni fognak, hogy befejezhessék a házat. Az elmúlt öt évben a gyermekotthon további jelentős bevételekhez jutott még a Szülőföld Alap, a Communitas Alapítvány, valamint a Szövetség a Szórványért Egyesület által kiírt pályázatok révén is (Interjú Molnár Irmával és Ruzsa Erzsébettel).

A Bethesda Egyesület tanácsadó információs központként van bejegyezve, ami jól tükrözi a széleskörű tevékenységi körét. Sokan keresik fel az egyesület tagjait azért, hogy tanácsot kérjenek személyes ügyeik intézésében, mivel a faluban nincs ügyvéd vagy olyan felsőfokú végzettségű személy, aki értene jogi ügyek intézéséhez. A falu lakóinak többsége nem beszél románul, így gyakran kérnek segítséget például, ha szerelőt kell hívniuk vagy hivatalos ügyeket kell intézniük. Az egyesületben van egészségügyi végzettséggel rendelkező önkéntes is, így gyógyszer-adagolási és más egészségügyi kérdésekkel is rendszeresen fordulnak hozzájuk. Ezen felül fénymásolási, nyomtatási lehetőséget is biztosítanak azok számára, akik nem rendelkeznek ilyen eszközökkel (Interjú Ruzsa Erzsébettel).

---

¹⁸ Elsősorban azért hozták létre, hogy átvehesse a polgármesteri hivatal tulajdonát képező kultúrotthont, hogy az önkormányzat ne adhassa ki bérbe vagy ne koncesszionálhassa idegen cégnek, ahogy az más falvakban meg is történt (Molnár János személyes közlése).

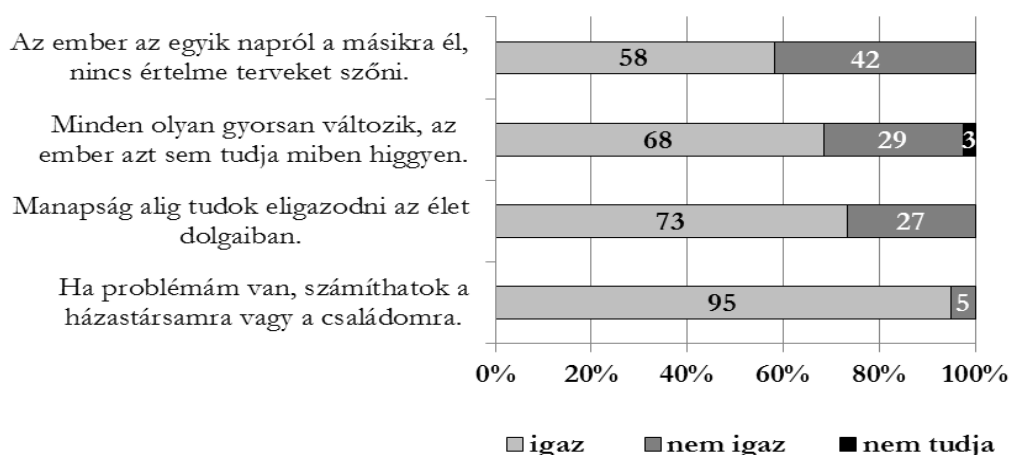
Végezetül meg kell még említeni a 2004-ben létrejött a Silóám Alapítványt is, amely egy Farnason működő idősek otthonát működtet, ami szintén a református egyház tulajdona. Az alapítvány jelenleg kilenc személynek biztosít munkalehetőséget, akik közül nyolc zsoboki (Molnár János személyes közlése).

A civil szervezetek mellett többen tagjai be nem jegyzett társadalmi szervezeteknek, így például az egyházközség keretében működő kórusnak vagy a néptánckörnek is. Ezen kívül a férfiak egy része rendszeresen képviseli a falut különböző sportprogramokon is. A két legnagyobb, rendszeresen megrendezett sportesemény a szilágysági Foci Kupa és a helyi pingpong-verseny.

A helyi társadalom lelkiállapotának vizsgálata Zsobokon

A kérdőíves felmérésünkben szerepelt néhány olyan kérdés, amelyik a társadalmi tőkével kapcsolatban a helybeliek anómiás állapotát mutatja meg (lásd 37. ábra) Ahogy azt már a bevezetésben is kifejtettük, azért tartjuk fontosnak a lelkiállapot vizsgálatát, mert az anómiás társadalmakban a társadalmi tőke gyengébb.

37. ábra: A lelkiállapot jellemzői Zsobokon

Forrás: A falukutató tábor kérdőíves felmérése, 2013

A 37. ábrán látható, hogy a megkérdezettek több mint fele (58%-a) úgy gondolja, nem érdemes terveket szőni a jövőre vonatkozólag, ezért egyik napról a másik napra él. A válaszadók több mint kétharmada (68%) szerint túl gyorsan változnak a dolgok, így már azt sem tudják, miben higgyenek. A válaszadók közel háromnegyede (73%-a) úgy érezte, hogy manapság alig tud eligazodni az élet dolgaiban.

Keresztábra-elemzéssel megvizsgáltuk, hogy van-e szignifikáns összefüggés az válaszadók lelkiállapota és a demográfiai háttér között. Kiderült, hogy egyik lelkiállapot-változó alakulását sem befolyásolta a válaszadó neme, kora vagy családi állapota.

Az utolsó kérdésre adott pozitív válaszok azt jelezik, hogy a helyi közösségben nagyon magas a társadalmi szolidaritás és a társas támogatás mértéke. A válaszadók 95 százaléka állította azt, hogy számíthat a házastársára vagy a családjára, ha problémája akad (lásd 37. ábra). A válaszadók kora, családi állapota nem befolyásolta a családi támogatás nagyságát. Ám a válaszadó neme szignifikánsan összefügg a szolidaritás mértékével, mivel kizárólag férfi válaszadók nyilatkoztak úgy, hogy nem számíthatnak a családtagjaikra, és valamennyien nőtlenek voltak.

Magától értődő, hogy a stratégiai bizalom erőssége és a családi támogatás mértéke között szignifikáns kapcsolatot fedeztünk fel, mivel azok, akik megbíztak a családtagjaikban, úgy vélték, hogy ha gondjuk támadna, támaszkodhatnak a házastársukra, a családjukra. Ezzel szemben azok, akik nem bíztak a rokonaikban, úgy nyilatkoztak, hogy probléma esetén nem számíthatnak a segítségükre.

Összehasonlításképpen egy reprezentatív magyarországi mintán (Hunarostudy) végzett felmérés, illetve egy korábbi erdélyi kutatásunk eredményei is láthatóak a 21. táblázatban. 2009-ben egy székelyvéckei falukutató táborban ugyanezeket a kérdéseket használtuk a lakosság lelkiállapotának felmérésére, ezért a következőkben összevetjük a két kutatás eredményeit. Megállapítottuk, hogy a magyarországi adatok a legkedvezőtlenebbek mind a négy állítás esetében, itt a legmagasabb az anómia-érték, ami a magyar társadalom súlyos erkölcsi és lelki állapotára utal (Farkas-Dávid, 2010).

21. táblázat: Az anómiás állapot vizsgálata Zsobokon

	Az igaz válaszok aránya (%)		
	Zsobok 2013	Székelyvécke 2009	Hunarostudy 2006
Az ember az egyik napról a másikra él, nincs értelme terveket szőni.	58,2	45,1	69
Minden olyan gyorsan változik, az ember azt sem tudja, miben higgyen.	68,4	73	82
Manapság alig tudok eligazodni az élet dolgaiban.	73,4	61,4	75
Ha problémám van, számíthatok a házastársamra vagy a családomra.	94,9	96,7	69

Forrás: Farkas – Dávid, 2010 és a zsoboki falukutató tábor kérdőíves felmérése, 2013

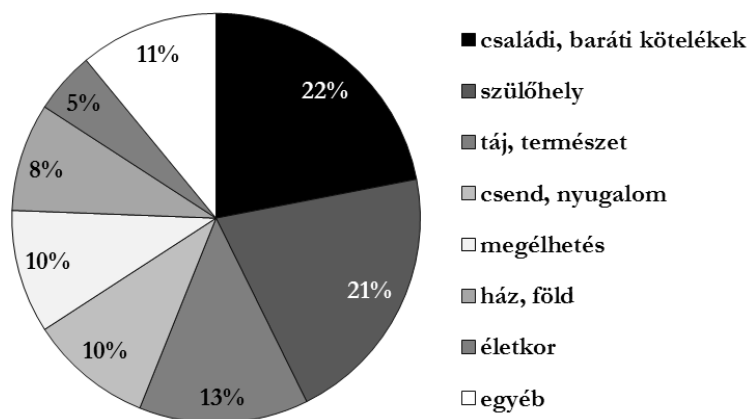
A lakosság anómiás állapotának vizsgálatakor a magyarországi eredményeknél mind Székelyvéckén, mind Zsobokon lényegesebb kedvezőbb értékeket kaptunk. A harmadik állítást leszámítva azonban Székelyvéckén még jobbak voltak az anómiás állapotra vonatkozó eredmények, mint Zsobokon. Székelyvéckén volt ugyanis a legkisebb (45%) azon válaszadók aránya, akik úgy érezték, hogy az egyik napról a másikra élnek, nincs értelme tervezniük (lásd 21. táblázat).

Szintén Székelyvéckén volt a legalacsonyabb azok aránya, akik azt állították, hogy nehezen tudnak eligazodni az élet dolgaiban. Zsobokon volt viszont a legalacsonyabb (68%) azok aránya, akik úgy vélték, hogy minden olyan gyorsan változik, hogy azt sem tudják, miben higgyenek. Zsobokon tehát kevésbé bizonytalanok a lakosok, mint a többi vizsgált területen. Mindkét erdélyi faluban a válaszadók túlnyomó többsége azt állította, hogy a rokonaik segítenének a nehéz életkörülményekkel való megbirkózásban (lásd 21. táblázat). A társas támogatás magas foka miatt ezek a közösségek feltehetően könnyebben át tudják vészelni a kedvezőtlen helyzeteket, mint a magyarországi közösségek.

A helyi identitás, a társadalmi befogadás jellemzői Zsobokon

A zsoboki lakosság túlnyomó többsége tősgyökeres, hiszen a családok többsége sok generáció óta él a településen. Erős a területi identitásuk. A kérdőíves felmérésünk alapján a zsobokiak 91 százaléka nem szeretne elköltözni Zsobokról. A faluhoz való ragaszkodásukban lényeges szerepet játszik a barátokhoz, a rokonokhoz, a szülőhelyhez, a tájhoz és a természethez való kötődésük. Többen a munkahelyük és az olcsóbb árak miatt nem költöznének el Zsobokról, míg mások a házuktól, illetve a földjüktől nem tudnának megválni. A válaszadók 5 százaléka az idős kora miatt már nem változtatna lakóhelyet (lásd 38. ábra). Főként csak a munkanélküliek szeretnék elköltözni, pl. Kolozsvárra vagy Bánffyhunyadra, hogy ott munkát találjanak.

38. ábra: Zsobokhoz való kötődés legfontosabb okai

Forrás: A falukutató tábor kérdőíves felmérése, 2013

Ahogy azt már a korábbi fejezetekben is említettük, Zsobok egy színmagyar, református falu, meglehetősen zárt közösség. Az interjúink alapján az derült ki, hogy a helyiek erős vallási és etnikai identitással rendelkeznek. Több interjúalanyunk is megjegyezte, Zsobokon „*nincsenek sánta emberek*”, „*mindenki a saját bandájával tart*”. Ami arra utal, hogy zsobokiak nehezen fogadják be a kívülállókat, különösen, ha nem magyar nemzetiségű az illető. Ebben feltehetően az is szerepet játszik, hogy túlnyomó többségük nem beszél románul.

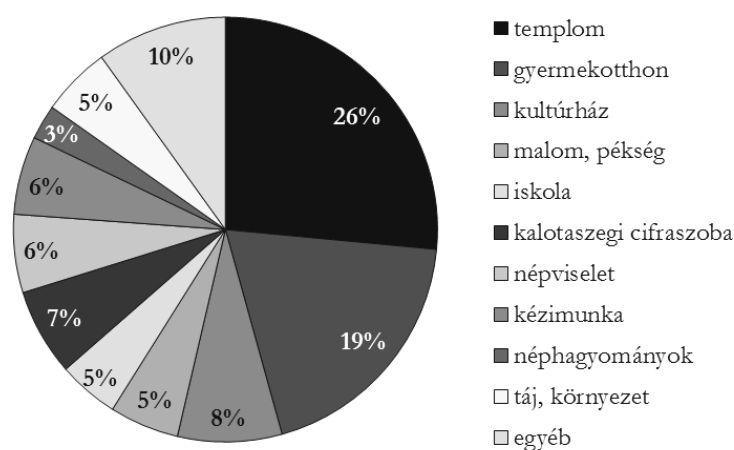

Balogh és Fülemile (2004) kutatásai rávilágítottak arra, hogy Kalotaszegen az etnikai felszámolódás rémképe mellett csak másodlagos jelentőségű a hagyományos helyi kultúra szétesésének veszélye. Kimutatták, hogy a legtöbb településen csupán egy szűk értelmiségi kör, valamint a turisztikai érdekek felismerői számára fontos a hagyományos kultúra megmentése. A zsoboki közösség viszont szerintük alkalmas arra, hogy ápolja a kalotaszegi identitást és kultúrát, mivel Zsobok a gyermekotthonával, iskolájával, munkahelyeivel megújulni képes település, ahol tudatos lépésekkel igyekeznek megállítani a hagyományörzés kikopását.

Saját felmérésünkben érintőlegesen mi is vizsgáltuk a kulturális identitás és a turizmus összefüggéseit. Kérdőívünkben rákérdeztünk arra, hogy ha turisták érkeznének a faluba, mit mutatnának meg nekik. A felmérésünk alapján a református templomra a legbüszkébbek a helybeliek. Emellett a válaszadók több mint egyharmada olyan közintézményeket jelölt meg, amelyeket közösen építettek vagy újíítottak fel. Ilyen például a gyermekotthon, a kultúrház, a malom és a pékség, valamint az iskola (lásd 39. ábra).

A megkérdezettek több mint egyötöde szerint a kulturális látnivalók is fontos vonzerőt jelentenek a falu számára. Ezek közül a kalotaszegi cifraszobákra, a népviseletre, a hagyományokra, valamint a kézimunkákra a legbüszkébbek a helyiek (lásd 39. ábra). Többen kiemelték még a táji, természeti látnivalókat is. Az egyéb látványosságok között a tejcsarnok, a temető, a lakóházak, a régi bútorok és szerszámok, valamint a sütőkemence szerepelt.

39. ábra: A legfontosabb látnivalók a megkérdezettek szerint

Forrás: A falukutató tábor kérdőíves felmérése, 2013

Összegzés

Kutatásunk rávilágított arra, hogy a zsobokiak társadalmi tőkéje igen nagy. Az idegen emberek iránt érzett, empátián alapuló általános bizalom Zsobokon jóval erősebb, mint a 2005-ös Nemzetközi Összehasonlító Értékvizsgálatban résztvevő magyarországi településeken. A

stratégiai, vagyis a családtagok és barátok iránt érzett bizalom tekintetében pedig még ennél is jobb volt a helyzet. A lakosság túlnyomó többsége bízik a rokonaiban és a barátaiban, a társas támogatás révén könnyebben átvészelik a nehezebb időszakokat is.

A felmérésünkből az derült ki, hogy a közösség tagjai között gyakori a személyes kapcsolattartás. Ez nem meglepő, hiszen a falu méretéből adódóan szinte mindenki ismer mindenkit, ezért gyakran beszélgetnek egymással. A kapcsolattartás gyakoriságát tekintve a sorrend a következő: első helyen a szomszédok, a másodikon a barátok és végül a távolabbi rokonok következnek. Mivel a népesség jelentős hányada nyugdíjas, gyakran szorulnak a szomszédok segítségére, különösen a téli hónapokban.

A civil társadalmi aktivitás is jónak mondható a településen. A lakosság csaknem kétharmada végez rendszeresen valamilyen önkéntes munkát, és közel egyharmada legalább egy civil szervezet tagja. A falubeliek legnagyobb létszámban a Romániai Magyar Demokrata Szövetségben (RMDSZ), a Zsobokért Kulturális Egyesületben, a Református Nőszövetségben és a Bethesda Egyesületben vesznek részt. Időnként azonban problémát okoz, hogy nincsenek elegendő egy-egy tevékenység megvalósításához, mivel a civil szervezetek tagságában jelentős átfedések vannak.

A helybeliek lelkiállapota jelentősen befolyásolja a társadalmi tőke nagyságát a helyi társadalomban. Az anómiás vizsgálat eredményei azt mutatják, hogy Zsobokon lényegesen kedvezőbb a helyzet, mint a Hungarostudy felmérésében közreműködő magyarországi településeken. A zsobokiak könnyebben el tudnak igazodni az élet dolgaiban, nagyobb a társadalmi szolidaritás, a társas támogatás mértéke, többen látják értelmét a tervezésnek, így kevesebben élnek egyik napról a másikra. Ezek az eredmények is azt támasztották alá, hogy a társadalmi tőke szintje magas Zsobokon.

A globalizáció következményeként a kulturális felszámolódás veszélye egész Kalotaszegen jellemző probléma. A zsobokiak azonban felismerték a kultúrában rejlő turisztikai lehetőségeket, tudatosan igyekeznek megállítani a kedvezőtlen folyamatokat. A helyiek büszkék a kalotaszegi kultúrára, így például a kalotaszegi cifraszobákra, a kézimunkákra, a népviseletre és rendszeresen ápolják a hagyományokat.

Felhasznált szakirodalom

- Balogh, B. – Fülemile, Á. (2004): Társadalom, tájszerkezet, identitás Kalotaszegen. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Bourdieu, P. (1986): The Forms of Capital. In: Angelus Róbert (szerk.) (1997): A társadalmi rétegződés komponensei. Budapest, Új Mandátum, pp. 156-177.
- Coleman, J.S. (1988): Social Capital in the Creation of Human Capital. In: The American Journal of Sociology, 94 (Supplement), pp. 95-120.
- Farkas, T. (2009): Vidékfejlesztés I. Egyetemi jegyzet, Szent István Egyetem, Gödöllő.
- Farkas, T. – Dávid, L. (2010): Székelyvécke avagy egy falukutató tábor tapasztalatai. Gödöllő, Szent István Egyetem.
- Fukuyama, F. (2002): Social Capital and Development: The Coming Agenda. In: SAIS Review, 22 (1), pp. 23-37.
- Füzér, K. – Gerő, M. – Sik, E. – Zongor, G. (2005): A társadalmi tőke növelésének lehetőségei fejlesztéspolitikai eszközökkel. Fejlesztéspolitika társadalmi hatásai 4. TÁRKI, Budapest. Letöltve: 2011.07.13. <http://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/a768.pdf>
- Havasi, V. (2009): Az értékrend és az életminőség összefüggései. Doktori értekezés, Debreceni Egyetem, Közgazdaságtudományi Doktori Iskola, Debrecen.
- Káposzta, J. (2010): Községi tervezés. In: Tóth, T. – Káposzta, J. (2010): Térségi tervezés és programozás. Gödöllő, Szent István Egyetem, pp. 51-61.
- Kis, K. (2006): A társadalmi tőke, mint a társadalmi és gazdasági folyamatokat befolyásoló erőforrás. In: Agrártudományi Közlemények, 2006/20. különszám, pp. 69-73.
- Lukovics, M. (2004): A regionális identitás szerepe a regionális gazdaságfejlesztésben. In: Czagány, L. – Garai, L. (szerk.) (2004): A szociális identitás, az információ és a piac. SZTE Gazdaságtudományi Kar Közleményei, Szeged, JATEPress, pp. 214-228.
- Nagy, G. D. (2011): Társadalmi tőke és területi kötődés a magyar régiókban. Pécs, Pécsi Tudományegyetem, Interdiszciplináris Doktori Iskola.
- Orbán, A. – Szántó, Z. (2005): Társadalmi tőke. In: Erdélyi társadalom, 3 (2), pp. 55-70.
- Putnam, R. D. (1995): Bowling Alone: America's Declining Social Capital. In: Journal of Democracy, 6 (1), pp. 65-78. At: <http://xroads.virginia.edu/~HYPER/DETOC/assoc/bowling.html> Downloaded: 11.07.2011
- Skrabski, Á. – Kopp, M. (2008): A bizalom, mint a társadalmi tőke központi jellemzője. In: Vigilia, 73 (10), pp. 722-730.
- Szakál, Gy. (2004): A társadalmi tőke hatása az oktatásra, egészségre és a civil szférára. In: Szakál, Gy. – Gergely, A. (szerk.) (2004): Társadalmi tőke, karrieresélyek, viselkedésminták. Budapest, MTA, pp. 6-20.
- Tóth, I. Gy. (2009): Bizalomhiány, normazavarok, igazságtalanságérzet és paternalizmus a magyar társadalom érték szerkezetében. Kutatási zárójelentés, Budapest. Letöltve: 2014.01.10. http://www.tarki.hu/hu/research/gazdkult/gazdkult_elemzeszaro_toth.pdf

Interjúalanyok:

Gál Máté István, Zsobok község képviselője

Molnár Irma, zsoboki református lelkész

Molnár János, teológia-professzor, lelkész

Ruzsa Erzsébet, a zsoboki Bethesda Gyermekotthon gazdasági vezetője

A szubjektív életminőség vizsgálata Zsobokon

Kassai Zsuzsanna – Somogyvári Edina

Bevezetés

Az 1960-as évektől a fejlett nyugati országokban a társadalom fő célkitűzése már nem a gazdasági növekedés volt, hanem az emberek életminőségének a javítása (Ercsey, 2010; Káposzta – Nagy, 2013). Egyre több életminőséggel kapcsolatos kutatás indult, az életminőség mára mind a köznyelvben, mind a társadalomtudományi szakirodalomban gyakran használt fogalom. Még ma sincs azonban egy egységes, általánosan elfogadott definíció az életminőség jelentésére, mert az egyes szerzők gyakran mást értenek ez alatt. Egyes szakemberek az életminőséget az élet anyagi dimenzióival azonosítják (Varga, 2002; Andorka, 2003). Farkas (2009) szerint azonban nem lehet leegyszerűsíteni ezt a fogalmat a társadalom egészségi állapotára és anyagi javakkal való ellátottságára.

A kutatásunk során Allardt életminőség-definícióját használtuk, amely szerint háromféle alapvető emberi szükségletet különböztethet meg:

- a „having” vagyis a birtoklás dimenzióját (az anyagi javaknak és a nem személyes szükségleteknek felel meg),
- a „loving” vagyis a szeretet dimenzióját (a szociális szükségletek, az emberi kapcsolatok tartoznak ide) és
- a „being” vagyis a létezés dimenzióját (a személyes fejlődés szükségleteit, az önmegvalósítást foglalja magában).

Allardt az első dimenziót életszínvonalnak, míg az utóbbi kettőt életminőségnek nevezte. Elégedettségnek hívta az anyagi dimenzióval és boldogságnak az életminőséggel kapcsolatos szubjektív véleményeket (Andorka, 2003; Havasi, 2009).

Az életminőség mérése során gyakran megkülönböztetnek egy szubjektív és egy objektív dimenziót. Míg az objektív dimenziót elsősorban a „jólét” (welfare) fogalmával lehet leírni, amelybe többek között a jövedelem, a fogyasztás, az egészségi állapot, a műveltség, a közbiztonság és a szabadidő tartozik, addig a szubjektív dimenziót leginkább a „jóllét” (wellbeing) fogalmával lehet lehatárolni, amely a társadalom tagjai számára a pénzben nem mérhető szellemi javakkal való ellátottságot jelenti. Jelen tanulmányban az utóbbit, a zsoboki lakosság szubjektív életminőségét vizsgáljuk.

Hegedűs (2001) szerint a szubjektív mutatóknak három nagy csoportja különböztethető meg: 1. személyes véleményeken alapuló mutatók, amelyek közvetett módon mérik a társadalmi jólétet; 2. a személyek "jólétészleléseit" tartalmazó mutatók; 3. azok a mutatók, amelyek a kérdezett személy saját vagy társadalma helyzetének szubjektív felmérésén túl minősítik is ezt a helyzetet. Ide tartoznak tipikusan azok a kérdések, hogy a kérdezett mennyire elégedett, mennyire boldog. Mi a harmadik csoportba tartozó mutatókat alkalmaztuk felmérésünk során. A következő fejezetben ismertetjük a kutatásunk módszertanát.

Alkalmazott módszerek

Az életminőség objektív oldalát az ember életfeltételeinek együttese alkotja, míg a szubjektív oldal az ezeknek a feltételeknek a személyes értékeléséből és a hozzájuk fűződő érzésekből áll (Havasi, 2009). Fekete (2006) szerint az életminőség objektív elemeit az objektív jólét mutatóival mérjük, míg a szubjektív összetevőit az elégedettségre vonatkozó kérdésekkel. A szubjektív életminőség mutatókat gyakran szokták attitűdkérdésekkel mérni (pl. Mennyire elégedett a jövedelmével?). Ilyenkor a válaszadók például egy skálán választhatják ki az attitűdjüket kifejező értékeket (Márfi, 2007). A kutatásunk során mi is ezt a módszert alkalmaztuk. A nyolcvan zsoboki háztartásban végzett kérdőíves felmérés és a lakosokkal készített interjúk során rákérdeztünk a zsobokiak személyes életterületeikkel való elégedettségére. A válaszadók négyfokú skálán (1. nagyon elégedetlen; 2. elégedetlen; 3. elégedett; 4. nagyon elégedett) jelölték, hogy mennyire elégedettek az életük különböző részterületeivel. Allardt életminőség-definíciója nyomán a „having” dimenzió keretében a jövedelemmel, a munkával, a házzal, a környezettel, a közbiztonsággal, az egészségi állapottal kapcsolatos elégedettséget; a „loving” dimenzió keretében a település közösségi életével való elégedettséget; míg a „being” dimenzió keretében az iskolai végzettséggel és a szórakozási lehetőségekkel való elégedettséget vizsgáljuk. Ezek számtani átlagát véve meghatároztuk az élettel való általános elégedettség szintjét is. A szakirodalom alapján ugyanis az élettel való elégedettség az élet különböző területein szerzett tapasztalatokkal és az ezzel kapcsolatos elégedettséggel magyarázható (Ercsey, 2010).

Tanulmányoztuk a zsoboki lakosok általános boldogságérzetét is egy ún. boldogság-index segítségével. A szakirodalom (lásd pl. Havasi, 2009) alapján előzetesen azt feltételeztük, hogy a kitűzött és az elért életcélok, valamint a sikerérzet jelentősen befolyásolja az emberek boldogságérzetét. Ezért megkértük a válaszadókat arra, hogy írják le, hogy mik a legfőbb életcéljaik, mit szeretnének elérni a magánéletükben és a munkájuk során, majd rákérdeztünk arra is, hogy ezeket a célokat milyen mértékben sikerült megvalósítaniuk, valamint, hogy mennyire

érzik sikeresnek, illetve boldognak az életüket. Megvizsgáltuk, hogy a szubjektív életminőség három területe – az életcélok megvalósulása, a sikeresség és a boldogság között – van-e összefüggés. Megállapítottuk, hogy mindhárom változó szignifikáns kapcsolatban áll egymással, ám egyik sem fedi le a másikat teljesen.

A válaszadók mindhárom kérdés esetében 1-4-ig terjedő pontszámot adhattak az érintett területekre. Ezután meghatároztuk a három kérdés összesítésével előálló boldogság-indexet. A boldogság-index értékeit a következő négy kategóriába soroltuk: nagyon boldog (11-12 pont), elég boldog (8-10 pont), nem elég boldog (5-7 pont), nagyon boldogtalan (3-4 pont).

A kérdőíves felmérés mellett interjúkat is készítettünk, hogy feltárjuk elégedettséggel és boldogsággal kapcsolatos eredmények okait. A primer kutatás során nyert adatokból gyakorisági megoszlásokat számoltunk, és az eredményeket diagramok segítségével következő fejezetekben mutatjuk be. A szakirodalom (lásd pl. Havasi, 2009) alapján a demográfiai háttérváltozók és a szubjektív életminőség egyes dimenzióival való elégedettség között szignifikáns kapcsolat áll fenn. Ezért a saját mintánkban keresztábra-elemzéssel mi is vizsgáltuk az élet különböző területeivel való elégedettség mértéke és az életkor, a nem, az iskolai végzettség valamint a családi állapot közötti összefüggéseket. Végül keresztábra-elemzéssel azt is feltártuk, hogy az élettel való egyes elégedettségi területek milyen erős kapcsolatban állnak az általános boldogságérzettel, hogyan befolyásolták annak alakulását.

40. ábra: Leselkedők Felszegen

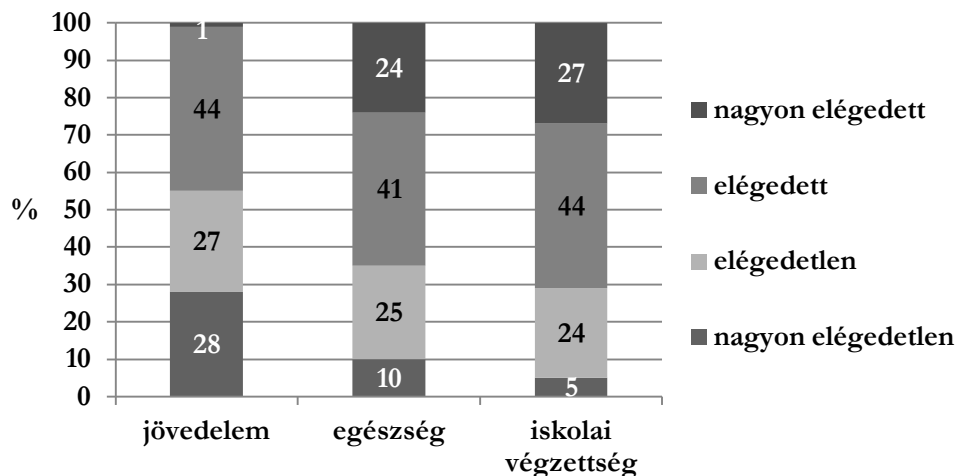
Farkas Tibor felvétele

Elégedettség Zsobokon

Először az életminőség azon dimenzióiról számolunk be, amelyekkel a legkevésbé elégedettek a zsobokiak a felmérésünk alapján (lásd 41. ábra). A legalacsonyabb értékeket a jövedelemmel való elégedettségük kapcsán kaptuk. A megkérdezetteknek több mint a fele (55%-a) nem elégedett a jövedelmével, és ebből 28 százalék nagyon elégedetlen. Ezzel szemben a válaszadók közel fel (45%) elégedett, ám ebből mindössze csak egy százalék az, aki nagyon elégedett a jövedelmével. A keresztábra-elemzéseink alapján a válaszadók neme, kora, iskolai végzettsége illetve a családi állapota szignifikánsan nem befolyásolja a jövedelemmel való elégedettséget.

A felmérés alapján a zsobokiak több mint egyharmada (35%-a) elégedetlen az egészségi állapotával (lásd 41. ábra). A kedvezőtlen eredményekben jelentős szerepe van annak, hogy az időskorú válaszadók aránya igen magas volt a mintában, hiszen a válaszadók fele 60 éven felüli. Ennek ellenére 65 százalékuk mégis elégedett az egészségével. Az egészségi állapottal való megelégedettség sem függ össze szignifikánsan a válaszadók nemével, családi állapotával, illetve iskolai végzettségével.

41. ábra: Elégedettség Zsobokon I.

Forrás: A falukutató tábor kérdőíves felmérése, 2013

Az iskolai végzettséggel való elégedettség ugyan jóval kedvezőbb képet mutat, mint a jövedelemmel kapcsolatos értékek, hiszen a válaszadók 71 százaléka elégedett volt e, ám így is lényegesen magasabb az elégedetlenek aránya (29%) téren (lásd 41. ábra), mint a többi vizsgált tényező esetében. A felmérést követően azt feltételeztük, hogy ennek az az oka, hogy meglehetősen alacsony a zsoboki válaszadók iskolai végzettsége, hiszen egynegyedük kevesebb, mint nyolc, 22 százalékuk pedig nyolc osztályt végzett. Nem mutatható ki azonban szignifikáns statisztikai összefüggés a mintában a megkérdezettek iskolai végzettsége és az ezzel való

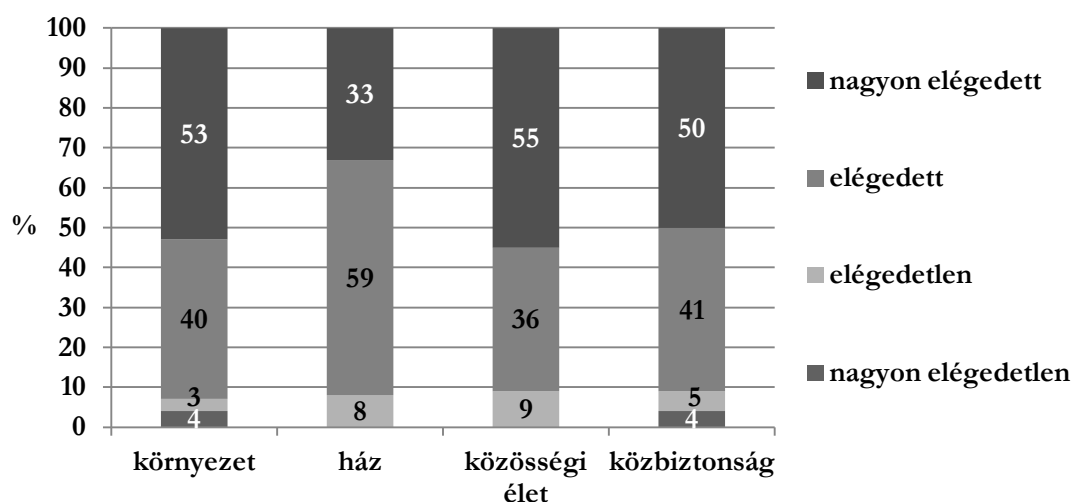
megelégedettség között, mivel azok közül, akik nem fejezték be az általános iskolát, sokan elégedettek, míg a magasabb végzettségűek közül többen elégedetlenek voltak az iskolai végzettségükkel. Továbbá nem mutatható ki szignifikáns kapcsolat a válaszadók iskolai végzettségükkel való elégedettségé és a nemük, illetve a családi állapotuk között sem.

A 42. ábrán azok a tényezők láthatóak, amelyekkel a leginkább meg vannak elégedve az itt lakók. Megállapítottuk, hogy a zsobokiak túlnyomó többsége elégedett a házával, a környezetével, a közösségi élettel és a közbiztonsággal a településen.

Az életminőség általunk vizsgált dimenziói közül leginkább a lakókörnyezetükkel elégedettek a zsobokiak. A válaszadók 93 százaléka elégedetten nyilatkozott a környezetéről. A zsobokiak gyakran említették, hogy szeretik a település szép természeti környezetét, a tájból áradó csendet és nyugalmat, a jó levegőt. Csupán három százalékuk volt elégedetlen és négy százalékuk nagyon elégedetlen. A nagyon elégedetlen válaszadók valamennyien munkanélküliek voltak, akik elköltöznének a településről, ha máshol munkát szerezhetnének. Az elégedetlenek valamennyien nyugdíjasok voltak, akik ugyan nem költöznének el Zsobokról, ám gondot okoz számukra az elszigeteltség, a dombokon való gyaloglás, a 2,5 km-re található vasútállomás megközelítése és a vezetékes víz hiánya. A keresztábra-elemzések alapján megállapítottuk, hogy a lakókörnyezettel való elégedettség alakulását nem befolyásolja szignifikánsan a válaszadók kora, neme, családi állapota és az iskolai végzettsége sem.

A megkérdezettek csaknem 60 százaléka elégedett a saját házával, egyharmada pedig nagyon elégedett (lásd 42. ábra). Csupán nyolc százalékuk nyilatkozott úgy, hogy elégedetlen, és nem akadt olyan válaszadó, aki nagyon elégedetlen lenne.

42. ábra: Elégedettség Zsobokon II.

Forrás: A falukutató tábor kérdőíves felmérése, 2013

A falukutató táborban mi azt tapasztaltuk, hogy a lakott házak többsége viszonylag jó állapotban van, és rendezett az udvara. A kérdőíves felmérésből az is kiderült, hogy a válaszadók

túlnyomó többsége nem költözne el a faluból, aminek az egyik legfőbb oka éppen a szülőházhöz való erős érzelmi kötődés. Kiderült, hogy a válaszadóknak a családi házukkal való elégedettsége sem függ össze szignifikánsan a korukkal, a nemükkel, a családi állapotukkal és az iskolai végzettségükkel sem.

A közösségi élettel való elégedettség foka is igen magas Zsobokon, hiszen a lakosság 91 százaléka kifejezetten elégedett volt e téren (lásd 42. ábra). Szinte mindenki csak pozitívumokat említett a közösségi élettel kapcsolatban. Ottilétünkör személyesen is megtapasztaltuk a helyiek kiváló együttműködési készségét, az interjúk során nyitottak, kedvesek és segítőkészek voltak velünk. Emellett több helyi rendezvényen is vendégül láttak minket.

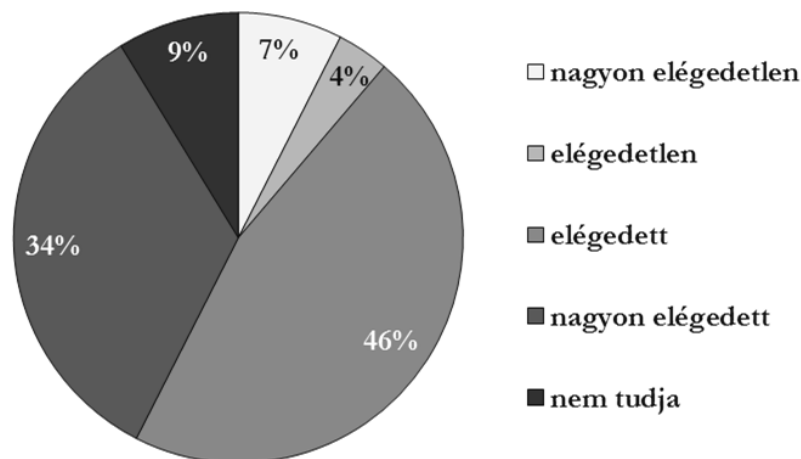
Csupán kilenc százalékuk elégedetlen a közösségi élettel, és nincs olyan válaszadó, aki nagyon elégedetlen lenne. Az elégedetlenek többsége szerint korábban (amikor a templomot és az iskolát felújították és megépült a gyermekotthon) erősebb volt az összefogás a faluban, ma már kevésbé egyenesek az emberek, többen irigyek a másokra. A válaszadóknak a közösségi élettel való elégedettségi szintje nem függ a válaszadók korától, nemétől, családi állapotától, iskolai végzettségétől, tehát a demográfiai tényezők nem határozzák meg a közösségi élettel való elégedettség mértékét.

A közbiztonság rendkívül jónak mondható a településen, az elégedett válaszadók aránya meghaladja a 90 százalékot, és közülük 51 százalék nagyon elégedett (lásd 42. ábra). A falu lakói jól ismerik egymást, az idegenek azonnal feltűnnek a faluban. A helyiek egymás iránti bizalmát mutatja, hogy a házak többségénél nyitva álltak a kapuk az ott tartózkodásunk alatt. Az elmúlt években csupán néhány betörés történt, azok is kizárólag a falu szélén. Így nem meglepő, hogy az elégedetlenek többsége a falu szélén él, nyugdíjas vagy csak az utóbbi tíz évben telepedett le Zsobokon. A közbiztonsággal való elégedettség mértéke nem függ össze a válaszadók korával, nemével, családi állapotával illetve iskolai végzettségével.

A felmérésünk alapján a zsobokiak csaknem fele (46%-a) elégedett, további egyharmada meg nagyon elégedett a munkájával (lásd 43. ábra). Elsősorban azok nagyon elégedettek, akik helyben dolgoznak. Mindössze a válaszadók 11 százaléka nyilatkozott úgy, hogy elégedetlen. A nagyon elégedetlenek többsége munkanélküli, akik alkalmi munkákból élnek. A kevésbé elégedetlenek pedig főként fizikai munkát végeznek, van közöttük pl. hegesztő, géplakatos, gyári munkás.

A felmérésből az is kiderült, hogy a megkérdezetteknek csaknem egytizede nem tudta egyértelműen megválaszolni ezt a kérdést, mert állításuk szerint időnként elégedetlenek, máskor viszont elégedettek a munkájukkal. Úgy találtuk, hogy a válaszadóknak a munkájukkal való elégedettsége sem függ össze a korukkal, a nemükkel, a családi állapotukkal és az iskolai végzettségükkel sem.

43. ábra: Munkával való elégedettség Zsobokon

Forrás: A falukutató tábor kérdőíves felmérése, 2013

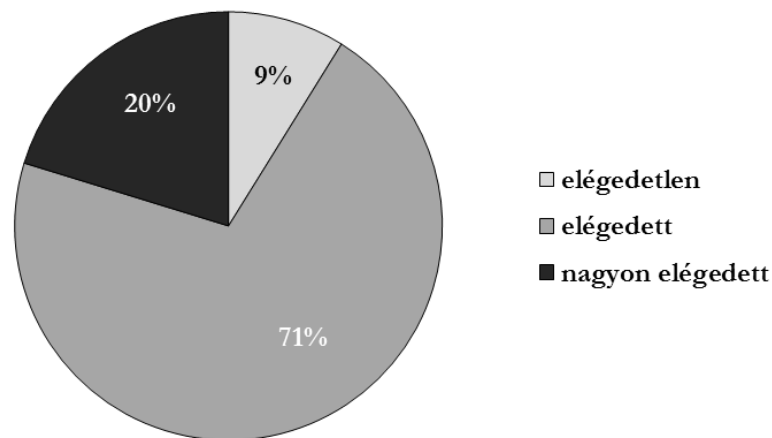
A helyi szórakozási lehetőségekkel való elégedettséget is felmértük. A zsobokiak mintegy 73 százaléka elégedett a szórakozási lehetőségekkel a faluban. Egyötödük viszont elégedetlen, továbbá nyolc százalékuk nem válaszolta meg ezt a kérdést. Szignifikáns összefüggést találtuk a szórakozási lehetőségekkel kapcsolatos megelégedettség és válaszadók családi állapota között. A faluban legkevésbé az elváltak és a nőtlenek, míg leginkább a házasok elégedettek a szabadidős lehetőségeikkel. A szórakozási lehetőségekkel való elégedettséget viszont nem befolyásolta a válaszadóknak sem életkora, sem a neme.

A kérdőívben rákérdeztünk arra is, hogy van-e valami, amit szívesebben csinálnának a szabadidejükben, ám eddig nem állt módjukban. A válaszadók közel egyharmada úgy nyilatkozott, hogy nincs ilyen jellegű hobbi. Kétharmaduk viszont úgy érezte, hogy ha több szabadideje lenne, szívesen kirándulna, olvasna, varrna, barkácsolna vagy kertészkedne. Ám mindössze két olyan tevékenységet – a színházba járást és a külföldi utazást – említették, amire a faluban nincs lehetőség.

Végül a zsobokiaknak az életükkel való általános elégedettség-érzetét vizsgáltuk. A megkérdezettek kevesebb, mint egytizede elégedetlen a zsoboki életkörülményekkel, ám egy olyan válaszadó sincs a mintánkban, aki nagyon elégedetlen lenne. 91 százalékuk viszont kifejezetten elégedett, amely szerintünk rendkívül jó eredmény (lásd 44. ábra).

Az étellel való általános elégedettséggel kapcsolatos eredményeket nemenként is megvizsgáltuk és eltérést tapasztaltunk. Az étellel való általános elégedettség és a válaszadó neme között ugyan nem mutatható ki szignifikáns kapcsolat, de megállapítottuk, amíg a nőknek csak 7 százaléka, addig a férfiaknak 14 százaléka elégedetlen, vagyis Zsobokon a nők összességében elégedettebbek az életkörülményeikkel, mint a férfiak.

44. ábra: Az élettel való általános elégedettség Zsombokon

Forrás: A falukutató tábor kérdőíves felmérése, 2013

A kereszttábla-elemzés alapján viszont szignifikáns összefüggés van a válaszadók élettel való általános elégedettsége és családi állapota között. Kimutattuk, hogy amíg a hajadonok, a nőtlenek és a házasság túlnyomó többsége általában elégedett, addig az elváltak és özvegyek inkább elégedetlenek az életükkel.

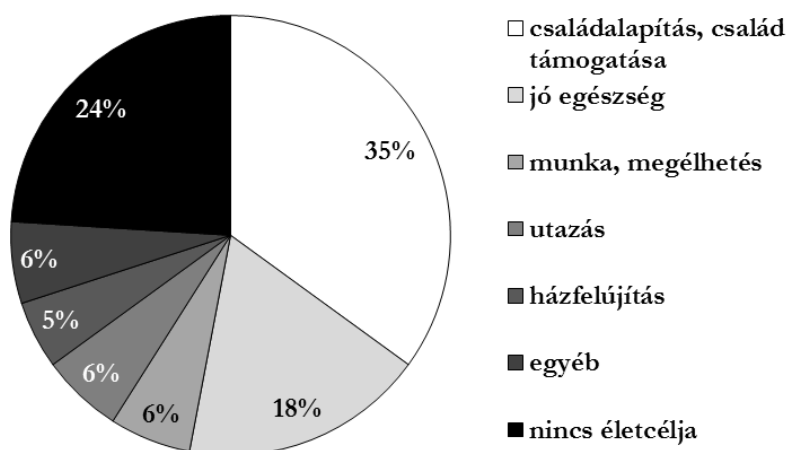
Boldogság Zsombokon

A válaszadók boldogság-érzetét több kérdés együttes elemzésével vizsgáltuk. Kérdőívünkben rákérdeztünk, hogy mennyire érzik az életüket mint egészet sikeresnek, illetve boldognak, és milyen mértékűnek tartják életcéljaik megvalósulását. Nyitott kérdéssel mértük fel a zsombokiak életcéljait, majd a válaszokat az adatok feldolgozása során hét kategóriába soroltuk, amelyek a 45. ábrán láthatóak. A leggyakrabban (a válaszadók 35%-a által) említett életcél a családalapítás és a családtámogatás. Amíg a fiatalok a családalapítást tartják a legfontosabbnak, addig a középkorúak és az idősek már a felnőtt gyerekeiket, unokáikat szeretnék támogatni.

A megkérdezettek közel egyötödének a legfőbb célja egészségi állapotának megőrzése vagy javítása (lásd 45. ábra). Leginkább a férjezett nők tartják fontosnak ezt a célt. Érdekes módon a hajadon nők és a nőtlen férfiak közül viszont senki sem említette ezt a kategóriát.

A harmadik helyen a jobb állás szerzése, a családok megélhetésének biztosítása áll, amelyet főként az elvált válaszadók tűztek ki célul. Ez nem meglepő, hiszen az elváltak gyakran rosszabb anyagi körülmények között élnek, mint a társadalom más csoportjai, ezért alapvető céljuk egy jobban fizető állás megtalálása.

45. ábra: A zsobokiak életcéljai

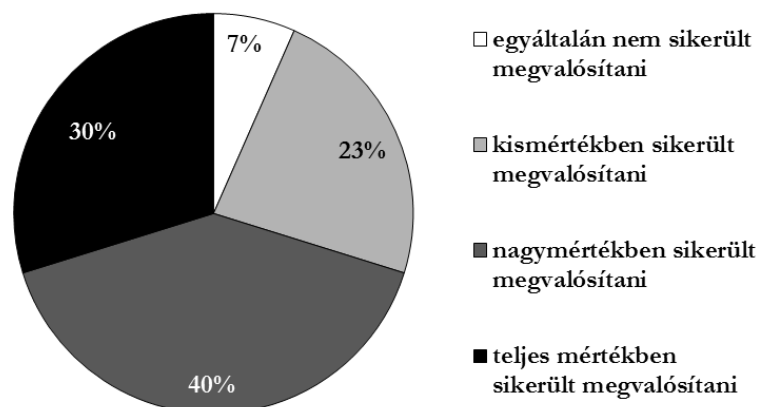
Forrás: A falukutató tábor kérdőíves felmérése, 2013

A megkérdezettek hat százaléka leginkább utazgatni szeretne. Elterést találtunk a válaszok megoszlásában nemek szerint. Az adatok elemzése során kiderült, hogy amíg a férjezett nők közül senki sem említette ezt a választ, addig a nők férfiak egyötöde erre vágyik.

A megkérdezettek öt százalékának a legfőbb célja a házában a felújítása vagy átalakítása. Az ilyen jellegű célkitűzéseket főként özvegyek említették. Végül az „egyéb” kategóriába olyan célokat soroltuk, amit általában csak egy-egy válaszadó említett, így pl. továbbtanulást, autóvásárlást, a közösség összetartásának erősítését. A kérdőíves felmérés alapján a válaszadók közel egynegyedének nincs életcélja (lásd 45. ábra). Néhányan nem tudták megválaszolni ezt a kérdést, mások meg azt állították, hogy ők már mindent elértek, amit szerettek volna, így már nem tűznek ki maguk elé további célokat.

Az életcélok feltárása mellett azt is vizsgáltuk, hogy zsobokiaknak milyen mértékben sikerült megvalósítaniuk ezeket a célkitűzéseket a kérdőíves felmérésünk pillanatáig (2013 augusztusáig) (lásd 46. ábra).

46. ábra: Az életcélok megvalósulásának mértéke Zsobokon

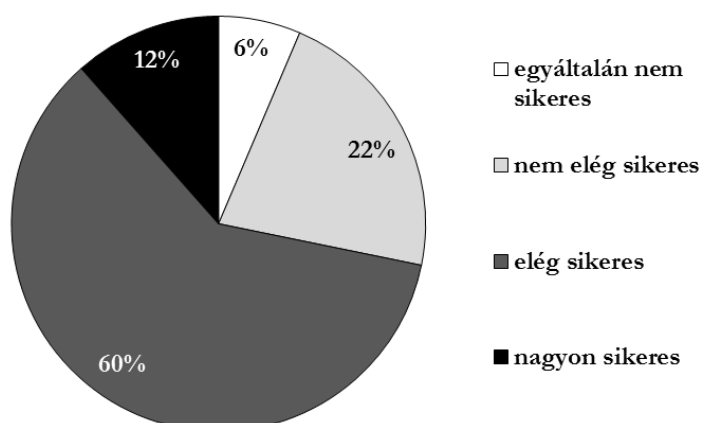

Forrás: A falukutató tábor kérdőíves felmérése, 2013

A válaszadók közel egyharmada érezte úgy, hogy egyáltalán nem vagy csak kismértékben érték el a kitűzött céljaikat. 40 százalékuk viszont úgy vélekedett, hogy nagymértékben, 30 százalékuk szerint pedig teljes mértékben sikerült megvalósítaniuk a céljaikat (lásd 46. ábra). Megállapítottuk, hogy az életcélok megvalósulásának mértéke nem függ össze szignifikánsan a válaszadók nemével, családi állapotával, korával, illetve iskolai végzettségével, vagyis a demográfiai háttérváltozók nem befolyásolják jelentősen a célkitűzések megvalósításának mértékét.

Az alábbiakban ismertetjük, hogy a kérdőíves felmérésünk alapján a zsobokiak mennyire érzik sikeresnek az életüket. A 47. ábrán látható, hogy a válaszadók kevesebb, mint egyharmada (28%-a) véli úgy, hogy egyáltalán nem vagy nem elég sikeres az élete. Azok a válaszadók, akik nagyon sikertelennek érzik az életüket, többnyire munkanélküliek, illetve rokkantnyugdíjasok. A megkérdezettek csaknem háromnegyede (72%-a) viszont úgy érzi, hogy sikeres az élete. Azok többsége, akik úgy nyilatkoztak, hogy nagyon sikeres az életük férjezett vagy özvegyasszony. A kereszttábla-elemzések alapján kiderült, hogy a zsobokiak sikerérzete és a válaszadók neme, családi állapota, kora, illetve iskolai végzettsége között viszont nincs szignifikáns összefüggés.

47. ábra: Sikerérzet Zsobokon

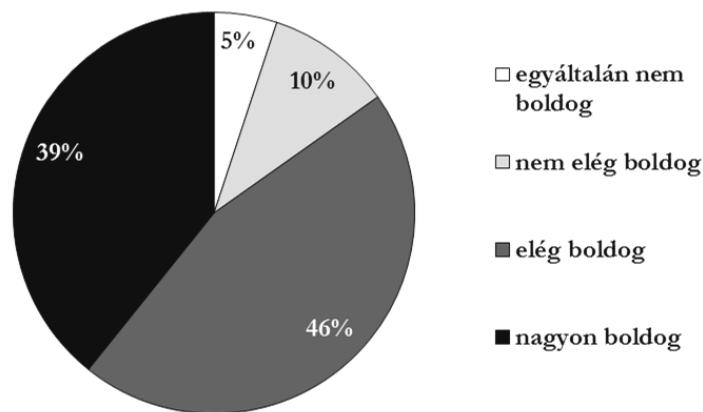

Forrás: A falukutató tábor kérdőíves felmérése, 2013

A szakirodalom (pl. Andorka, 2003; 2009; Havasi, 2009) alapján a boldogságérzet is fontos összetevője a szubjektív életminőségnek. A kérdőíves felmérés alapján igen kedvező eredményeket kaptunk: a megkérdezettek közel fele (46%-a) boldognak, további kétötöde pedig nagyon boldognak vallotta magát. Csupán a válaszadók egytizede érezte úgy, hogy nem elég boldog, illetve további öt százalékuk nagyon boldogtalan (44. ábra).

A zsobokiak boldogságérzete szignifikánsan összefügg a családi állapotukkal. Amíg az elvált válaszadók többnyire azt állították, hogy nagyon boldogtalanok, addig a hajadonok, a nőtlenek és a házasságban élők saját bevallása szerint boldogok. A válaszadók boldogságérzete és a válaszadók neme, kora, iskolai végzettsége között nem mutattunk ki szignifikáns kapcsolatot.

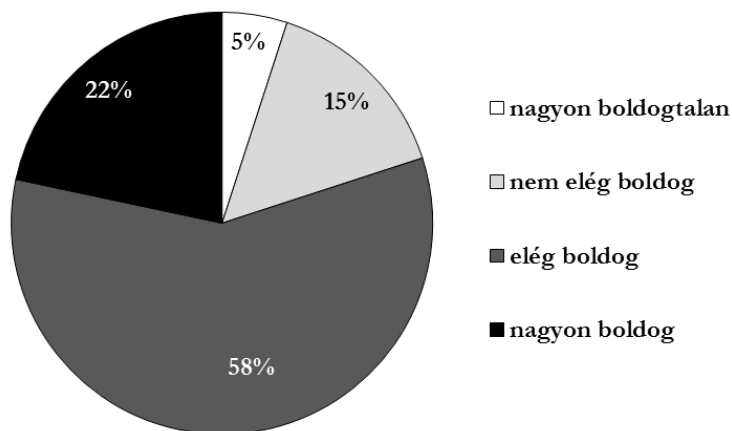
48. ábra: Boldogságérzet Zsobokon

Forrás: A falukutató tábor kérdőíves felmérése, 2013

Végül a szubjektív életminőség három fent ismertetett területének összesítésével előállítottuk egy boldogság-indexet, amely szerint a megkérdezettek egyötöde érzi úgy, hogy nagyon boldogtalan vagy nem elég boldog. A válaszadók több mint fele (58%) viszont úgy nyilatkozott, hogy elég boldog és több mint egyötöde nagyon boldog (lásd 49. ábra).

49. ábra: Boldogság-index megoszlása

Forrás: A falukutató tábor kérdőíves felmérése, 2013

A keresztábla-elemzés eredményei alapján a három változónak a boldogság-indexre való hatása sorrendben a következő: a sikerérzeté a legerősebb, az életcélok megvalósulásának mértéke áll a második helyen és bár a boldogságérzet változó befolyása a leggyengébb, ám még ennél is közepesnél erősebb kapcsolatot találtunk, vagyis alapvető szerepe van a boldogság-index alakulásában.

Megvizsgáltuk, hogy a boldogság-index mely elégedettségi részterületekkel mutat szignifikáns összefüggést. Azt találtuk, hogy a boldogság-index – a várakozásainkkal ellentétben – nem áll szignifikáns kapcsolatban az egészségi állapottal, a közbiztonsággal, valamint a közösségi

élettel való elégedettséggel. A boldogság-index alakulását befolyásolja viszont a jövedelemmel, a munkával, az iskolai végzettséggel, a házzal és a szórakozási lehetőségekkel való elégedettség mértéke. A Somers-féle d-mutató¹⁹ segítségével meghatároztuk az ordinális változók közötti kapcsolatok erősségét is, amelynek eredményeit a 22. táblázat tartalmazza.

22. táblázat: A boldogság-index és az elégedettségi részterületek közötti kapcsolatok erőssége

	Somers-féle d- mutató	szignifikancia
munka	0,501	0,000
jövedelem	0,403	0,000
környezet	0,380	0,000
iskolai végzettség	0,354	0,002
ház	0,306	0,016

Forrás: A falukutató tábor kérdőíves felmérése, 2013

A fenti táblázat alapján az általunk vizsgált elégedettségi területek közül a munkával való elégedettségnek van legnagyobb hatása az általános boldogságérzetre. A második helyen a jövedelemmel, míg a harmadikon a lakókörnyezettel való elégedettség áll. Az iskolai végzettséggel és a házzal való elégedettség kisebb szerepet játszik a boldogságérzet alakulásában.

A helyi kulcsszereplőkkel készített félig strukturált interjúk során rákérdeztünk arra, hogy vajon mi az oka annak, hogy Zsobokon a lakosság többsége elégedett az életével és boldog. A válaszadók elmondták, hogy a zsobokiak mindig is sokat dolgoztak, többségüknek nehéz élete volt, de „*hozzászoktak ehhez, sosem zúgolódtak*”. Ahogy azt már a korábbi fejezetekben is említettük, a férfiak közül sokan a vasútnál dolgoztak, és csak hétfvégén jöttek haza Zsobokra. Így a nők a háztartási feladatok és a gyermeknevelés mellett gondozták az állatokat és sokan varrtak is (Interjú Molnár Irmával és Ruzsa Erzsébettel).

Az 1990-es évekig sokkal rosszabb körülmények között éltek a faluban, hiszen csak földút volt, így havazás vagy eső esetén nehézkes volt a közlekedés. A tanárok közül többen elköltöztek, ezért bezárt az iskola. Ám az 1990-es évek elején a lelkész házaspár irányításával sok pozitív változás történt: többek között felújították a templomot, kibővítették az iskolát, vállalkozásokat indítottak, így munkahelyeket teremtettek helyben, és utat építettek. Létrehoztak egy malmot és pékséget, így az asszonyoknak már nem kellett maguknak sütniük vagy Bánffyhunyadra járni pékáruért. A zsobokiak többsége örült a változásoknak, és aktívan részt vettek valamennyi munkálatban, így tovább erősödött az összetartozás érzése is a faluban. Az új munkahelyeknek

¹⁹ A Somers-féle d két ordinális változó közötti kapcsolatot méri, értéke -1 és +1 között változhat. A mutató 1-hez közeli értéke abszolút értékben erős kapcsolatot jelez a változók között, míg a 0-hoz közeli értéke gyenge kapcsolatot jelent (Sajos-Mitev, 2007).

köszönhetően nagyon kevés a munkanélküli a faluban. A munkanélküliek alkalmi munkákból fenn tudják tartani magukat. Ezenkívül elég sokan dolgoztak állami vállalatoknál, pl. a vasútnál a rendszerváltás előtt, ők magasabb nyugdíjat kapnak, mint akik a magánszférában dolgoztak. Sok idős asszony pedig varrással egészíti ki a nyugdíját. A faluba érkező adományokból jutányos áron jutnak ruhákhoz a rászorulóok (Interjú Molnár Irmával és Ruzsa Erzsébettel). Ebből adódóan a lakosság nagy része ki tudja elégíteni a létfenntartáshoz kapcsolódó szükségleteit, viszonylagos anyagi jólét jellemző, ezért elégedettek falubeliek. Emellett a zsobokiak nem tűznek ki olyan célokat maguk elé, amit ne tudnának elérni, ezért boldogabbak is (Interjú Gál Máté Istvánnal).

Összegzés

Tanulmányunkban a szubjektív életminőség jellemzőit vizsgáltuk Zsobokon. Megállapítottuk, hogy a lakosság túlnyomó többsége boldog és elégedett az élete egészével. Azt találtuk, hogy a zsobokiak legkevésbé a jövedelmükkel, az egészségi állapotukkal és az iskolai végzettségükkel, míg leginkább a házukkal, a lakókörnyezetükkel, a közösségi élettel és a közbiztonsággal elégedettek. A munkájukkal azok a legelégedettebbek, akik Zsobokon dolgoznak pl. a gyermekotthonban, az iskolában vagy a helyi vállalkozásokban. A helyi szórakozási lehetőségekkel is elégedett a lakosság túlnyomó része. Kiderült továbbá, hogy még ha több volna a szabadidejük, akkor is szinte kizárólag olyan tevékenységeket végeznének, amelyeket helyben is művelhetnek.

A különböző elégedettségi területeket összesítve azt találtuk, hogy a lakosság több mint 90 százaléka elégedett az élete egészével. Megállapítottuk, hogy ha kis mértékben is, de a nők elégedettebbek, mint a férfiak, valamint a hajadonok, a nőtlenek és a házasság elégedettebbek, mint az elváltak és az özvegyek. Ezek az összefüggések az általános boldogságérzet is esetében is fennállnak.

A boldogság-indexünk alapján a zsobokiak négyötöde boldog. Az általános boldogságérzetet alapvetően meghatározta az életcélok megvalósulásának mértéke és a sikerérzet. A zsobokiak legfontosabb életcéljai: a családalapítás, a családtagok támogatása; az egészségi állapotuk megőrzése, javítása; a jobb munka és a biztos megélhetés. Az általános boldogságérzet összefügg az elégedettségi részterületekkel. Leginkább a munkával, illetve a jövedelemmel való elégedettség befolyásolta az alakulását.

Felhasznált szakirodalom

Andorka, R. (szerk.) (2003): Bevezetés a szociológiába. Budapest, Osiris Kiadó.

Ercsey, I. (2010): Az életminőség mérése. Széchenyi István Egyetem, Győr.
<http://kgk.sze.hu/images/dokumentumok/kautzkiadvany2010/ercsey%20ida.pdf> Letöltve: 2013.12.23.

Farkas, T. (szerk.) (2009): Vidékfejlesztés II. Egyetemi jegyzet, Gödöllő, Szent István Egyetem.

Fekete, Zs. (2006): Életminőség-koncepciók, definíciók, kutatási irányok. In: Utasi Á. (szerk.) (2006): A szubjektív életminőség forrásai: biztonság és kapcsolatok. Budapest, MTA Politikai Tudományok Intézete, pp. 277–301.

Hankiss, E. (1977): Érték és társadalom. Budapest, Magvető.

Havasi, V. (2009): Az értékrend és az életminőség összefüggései. Doktori értekezés, Debreceni Egyetem, Közgazdaságtudományi Doktori Iskola.

Hegedűs, R. (2002): Szubjektív társadalmi indikátorok – Szelektív áttekintés a téma irodalmából. In: Szociológiai Szemle, (58), pp.58-72.

Káposzta, J. – Nagy, H. (2013): A vidékfejlesztés és a környezetipar kapcsolata az endogén fejlődésben. In: Journal of Central European Green Innovation, 1 (1), pp. 71-82.

Kovács, B. (2007): Életminőség – boldogság – stratégiai tervezés. In: Polgári Szemle, 3 (2), pp. 14-29.

Márfi, A. (2007): A szubjektív életkörülmények társadalmi-gazdasági összefüggései. In: Utasi, Á. (szerk.) (2007): Az életminőség feltételei. Budapest, MTA Politikai Tudományok Intézete, pp. 6-23.

Sajtos, L. – Mitev, A. (2007): SPSS kutatási és adatelemzési kézikönyv. Budapest, Alinea Kiadó.

Varga, K. (2002): Az életminőség értékrendszeri tényezői. In: Társadalomkutatás, 20 (3-4), pp. 217-245.

Interjúalanyok:

Gál Máté István, Zsobok község képviselője

Molnár Irma, zsoboki református lelkész

Molnár János teológia-professzor, lelkész

Ruzsa Erzsébet, a zsoboki Bethesda Gyermekotthon gazdasági vezetője

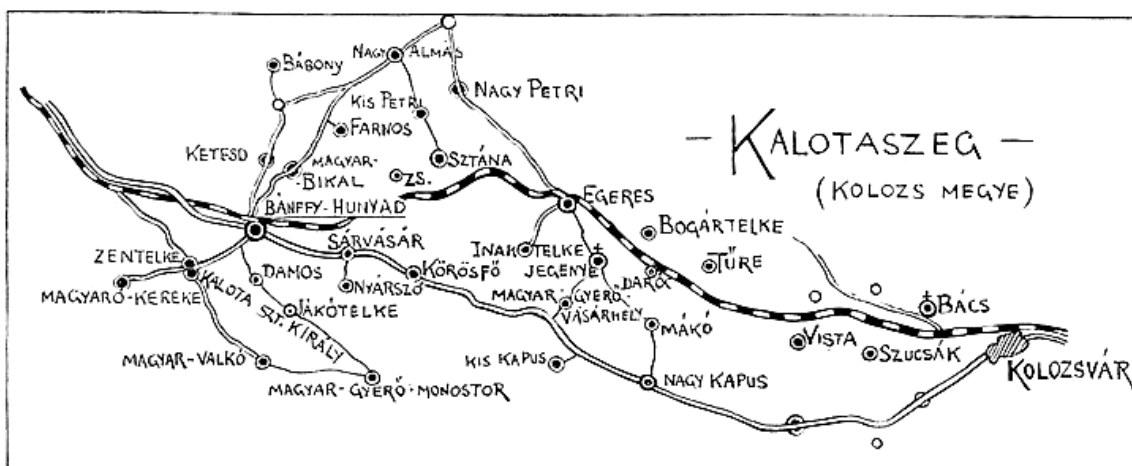
Sorsfordítók és sorsfordítás Zsobokon

Szentpáli Áron – Farkas Tibor – Simon Orsolya

Bevezetés

A következő tanulmányban Zsobok sajátos fejlődési pályáját rajzoljuk meg. Zsobok periférikus fekvésű település, Bánffyhunyadtól északra, a Riszeg-hegy (750 m) és a Vigyázó (1836 m) lábainál helyezkedik el egy sziklás gödörben. Közigazgatásilag a Szilágy megyében fekvő Váralmás községhez tartozik, történetileg és funkcionálisan azonban Kolozs megyéhez kötődik. Amint a következő ábrán is látszik, Zsobok Bánffyhunyad és Sztána között a szűkebb értelemben vett Kalotaszeg szívében található (az ábrán Zs. betűvel jelölve).

50. ábra: Zsobok elhelyezkedése Kalotaszegen belül

Forrás: Malonyay, 1907

A fejlődés helyi lehetőségeit a történelmi és gazdasági változások nagymértékben befolyásolják. Erdély a nyugati és a keleti kultúra ütközőzónájában található, ebből fakadóan a jelenben tapasztalható folyamatoknak mély történelmi és társadalmi okai is vannak. Ezek közül a legjelentősebbek az impériumok és a közhatalmak, valamint a kisebbségek arányának és sorsának állandó váltakozása. Mind a mai napig élnek az emberekben a trianoni döntést és a világháborúkat követő időszakok élményei. Ezek az emlékek generációkon keresztül öröklődnek, és kisebb vagy nagyobb mértékben mércéül szolgálnak a mindennapi életvezetéshez is. Hasonló lenyomata van a szocializmus építése évtizedeinek is. Az egymást követő diktatórikus berendezkedések az egyének

és közösségek szerepének a gyengüléshez vezettek. Az erőltetett urbanizáció²⁰ és téészesítés a vidéki népesség tömegeit kényszerítette szülőfaluja elhagyására²¹ (Farkas, 2010). A Romániában is tapasztalható urbanizációs trend és a korábbi politikai rendszer ideológiai és gazdasági célkitűzései a falvak fokozatos elnéptelenedését (főleg a fiatal és képzett réteg elvándorlása) és elszegényedését, valamint a lakosság előregedését eredményezték.

A rendszerváltozás új lehetőségeket nyitott meg Zsobok számára. A változások lehetőséget adtak a falu közösségének és a református egyháznak arra, hogy a település kikerüljön abból a „gödörből”, amibe a különböző társadalmi és gazdasági folyamatok révén került.

Jelen tanulmány felvázolja, hogy a faluban milyen sorsfordító-fejlesztő tevékenységek zajlottak, és hogy ebben a folyamatban milyen szerepe volt a falu egyházi vezetőinek, tanárainak, civil szervezeteinek és a külföldi segítségnyújtó szervezeteknek, támogatásoknak.

A helyi fejlesztések lehetősége és szerepe

Zsoboknak és a hozzá hasonló perifériális és hátrányos helyzetű településeknek számos problémával kell szembesülnie. G. Fekete (2012) szerint a periféria modernizációban kevésbé értékelt erőforrásai (a természet, a kultúra és a közösség) a posztmodernben felértékelődhetnek. A hátrányos fejlesztési környezet összetevői a centrumoktól való távolság és az alacsony népességgkoncentráció, ami költséghatékonysági, méretgazdaságossági kérdéseket vet fel. A helyi társadalmat legtöbbször a kontraszelektáltság, az iskolázatlanság és a fogyasztás alacsony szintje jellemzi. A vállalkozások – többek között az infrastrukturális hiányosságok miatt is – elkerülik ezeket a térségeket. A helyi aktorok általában gyenge külső kapcsolatrendszerekkel és alacsony kezdeményezőkésszeggel rendelkeznek. Tanulmányunk célja, hogy megvizsgáljuk, Zsobok esetében ezek vajon mennyire igazak.

A települések fejlesztésének célja hosszú időn keresztül a települések műszaki-infrastrukturális adottságainak javításában merült ki. A gazdasági fejlesztések azonban önmagukban nem jelentettek megoldást minden problémára, mert a helyi közösségek külső, kívülről rájuk kényszerített folyamatokat láttak a fejlesztésekben. Ennek a felismerésével került előtérbe a közösségfejlesztés gondolata, és az, hogy szükséges a települések társadalmi dimenziójának fejlesztése (Kőszegfalvi – Loydl 1999). A helyi közösség fejlesztését a helyi

---

²⁰ A volt szocialista országok városfejlődésében tapasztalható volt egy dél-keleti lejtő. A városok népessége legnagyobb mértékben Bulgáriában, Jugoszláviában és Romániában nőtt. Romániában 1945 és 1990 között közel harmadával nőtt a városok népessége (Aubert 2006 alapján).

²¹ Ez a folyamat egészen 1995-ig tartott. 1995 és 2002 között a városokból a falvakba történő vándorlás volt a jellemzőbb folyamat Romániában. (Planul național de dezvoltare 2004- 2006)

gazdaságfejlesztés eszközeként fogalmazta újra a magyarországi területfejlesztő szakma (Czene – Ricz, 2010).

A helyi gazdaságfejlesztés témakörében írt szakmai munkák számos előnyét emelik ki a helyi közösségekre alapozott fejlesztéseknek. Az ilyen keretek között megvalósított fejlesztés mindenekelőtt a közösség többségének értékrendjét tükrözi, azaz a helyi társadalom elkötelezett a fejlesztések sikerét illetően. Mivel a helyi közösség sajátjának érzi a kitűzött és megvalósított célokat, a fejlesztés jövője is biztosított. Az ilyen jellegű fejlesztés innovatív, hatékony, ugyanakkor számos nehézséggel kell számolni: a közösséget egységbe kell szervezni, a belső ellentéteket el kell tüntetni vagy minimalizálni kell azokat. Hosszú távon megerősödik a közösség identitása, társadalmi tőkéje és érdekérvényesítő képessége, végső soron pedig a népességmegtartó erő is növekedik (Területfejlesztési Füzetek 2010).

A helyi közösségekre alapozott fejlesztések további jellegzetessége, hogy akkor is megvalósíthatóak az elképzelések, ha külső forrás nem, vagy csak korlátozott mértékben áll rendelkezésre. Ennek az az oka, hogy a munkaerő helyben elérhető, és elkötelezett a cél megvalósítása érdekében. Nem elhanyagolható az sem, hogy a helyi közösség birtokában – szinte kivétel nélkül – van valamilyen ingó vagy ingatlan vagyon, ami hasznosítható az elképzelések megvalósításához (Kígyóssy – Czene, 2012).

Egy gödöllői konferencián (Farkas–Kassai, 2012) is hasonló megállapításra jutottak: csak azt a települést lehet fejleszteni, ahol van valamilyen potenciál. Ennek hiányában hosszú távú közösségfejlesztést kell alkalmazni. Helyi gazdaságfejlesztés ugyanis nem valósítható meg együttműködő közösség nélkül. A közösségfejlesztést nem programszervezésként kell felfogni. Az előadók hangsúlyozták a hosszú távú, partnereket bevonó, tudatos tervezés szükségességét.

A helyi közösségek egységbe szervezésében és a fejlesztés koordinálásában kiemelkedő szerepe van az ún. kulcsembereknek (Makkos – Schwertner – Ónodi, 2012). Vannak, akik helyi hősöknek, mások sorsfordítóknak nevezik őket. A helyi hős fogalmán azokat a vezetőket értjük, akik – erejüket, energiájukat, sokszor családi életüket nem kímélve – felvállalják a helyi közösség fejlesztését. Az a kérdés merült fel, hogy vajon minden helyi közösség ki tudja-e termelni és helyben tudja-e tartani a saját helyi hőst. Ha ugyanis a helyi hős kívülről érkezik, sokkal nehezebben tud működni.

A zsoboki történet

Egyesek szerint a falu neve szláv eredetű (Furu 2007), de a török eredet sokkal valószínűbbnek tűnik²². Már a honfoglalás előtt létezett a település, saját templommal azonban nem rendelkezett. A legrégebbi egyháztörténeti bizonyíték egy 1490-ből megmaradt, ma is létező

---

²² Zseb törökül cep.

keresztelőmedence. A falu lakossága feltehetően a XVI. század végén tért át a református hitre, tartósan más felekezethez tartozó lakos nem élt a faluban (Molnár, 2004). A zsoboki templom nem tekinthet vissza több száz éves múltra, mint a többi kalotaszegi település temploma, mivel a falut háromszor érte tűzvész. A zsoboki egyház- és faluközösség számos alkalommal bizonyította áldozatkészségét. A települést érintő tűzvészek (1876, 1908, 1911) után önkéntes munka keretében a falusiak együttműködésével építették újra, renoválták a templomot.

51. ábra: A Bethesda Gyermekotthon és Szórványiskola-központ

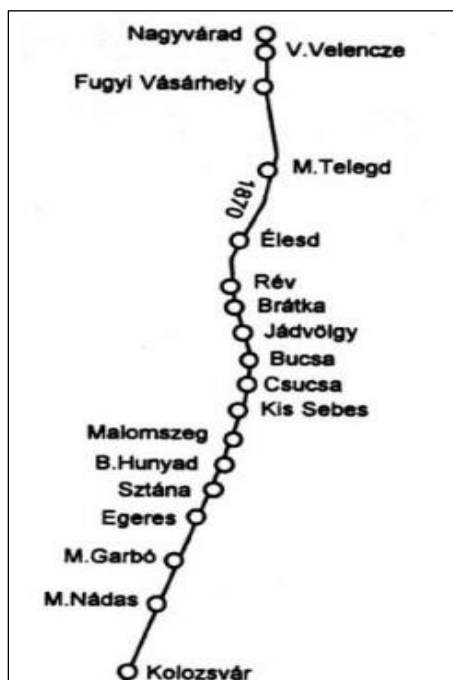

Farkas Tibor felvétele

A település lakossága a népszámlálási adatok tanúsága szerint mind etnikai, mind felekezeti szempontból homogénnek tekinthető, a hat család alapította faluban földbirtokos nem volt. A népesség homogén összetétele a kedvezőtlen földrajzi fekvéssel magyarázható, a történelem során Kalotaszeget érintő hadjáratok és népességpusztítások a települést kevésbé érintették. A kedvezőtlen fekvés tehát paradox módon viszonylagos előnyt jelentett a község számára (Buzás, 2010).

A XIX. század második felében két meghatározó fejlesztés történik Zsobokon. Mike Lajos lelkész ún. márványgyárat létesített Zsobokon. A márvány alatt alabástromot²³ kell érteni, amiből a gyárban különböző dísz tárgyakat faragtak. A másik fontos dolog a vasútvonal. Nagyváradról 1870-ben futott be az első vonat Kolozsvárra (Horváth–Kubinszky, 2002) (lásd 52. ábra). Ez a vonal érinti Zsobok határát is²⁴, 1977 óta megállóhely is van. A vasút sokáig megélhetést biztosított a helybeliek számára.

52. ábra: A Nagyvárad-Kolozsvár vasútvonal pályavezetése

Forrás: Horváth–Kubinszky, 2002

A XX. század második felében Zsobok korábban előnyt is jelentő földrajzi fekvése és a második világháború után kibontakozó politikai rendszer ideológiája hátrányosan érintették a települést. Az urbanizációs trend és a környék városaiban (Bánffyhunyad, Egeres, Kolozsvár) kibontakozó iparosítás (Buzás (szerk.), 2010) és új, városi munkahelyek létrehozása csökkentette Zsobok népességmegtartó képességét. A lakosság fogyásának fő oka – ahogyan már egy korábbi fejezetben is bemutattuk – egyértelműen a migráció volt.

A formálódó politikai rendszer nyíltan vallás- és egyházellenes nézetei és az erősödő szekularizáció az egyház szerepének háttérbe szorítását eredményezték. A periférikus helyzetbe

²³ „(Sobok), község Kolozs vármegye bánffy-bunyadi j.-ban, (1891) 652 magyar lak., vasúttal. Zs.-nál faragható alabástromkővet fejtenek, melyből egy gyár szép dísz tárgyakat farag és azokat márvány név alatt hozza forgalomba.” (Pallas Nagylexikon)

²⁴ A pálya vezetésével kapcsolatban azt vetették fel a kritikusok, hogy a tervezők túlságosan ragaszkodtak a folyóvölgyekhez, és nem kerültk el a zsoboki vízválasztót, ahol csak hatalmas földmunkával lehetett átvezetni a pályát (Horváth–Kubinszky, 2002).

kerülő (nemzeti) kisebbségek az egyházukhoz, identitásuk egyik eleméhez jobban ragaszkodtak, így a szekularizációs törekvések kevésbé voltak sikeresek (Kocsis, 2005). Az egyház és vallás háttérbe szorulása azonban nem volt teljesen egyértelmű folyamat, Kiss (2009) rámutat arra, hogy az egyház által átvállalt szerepek egyben az egyes társadalmi funkciók szakralizálódását is jelentették.

A Ceaușescu-rendszer különös figyelemmel kísérte a hitéletet (és a gyülekezés különböző formáit), mivel az egyház lokális szinten erős közösségformáló és befolyásoló szereppel bírt, valamint közösségi érdekeket testesített meg. A református egyház viszonylag kevés kompromisszumot kötött, közösségépítő és hitéletszervező szerepéről nem mondott le, ebben az értelemben rendszerellenes elemként tevékenykedett. A Kalotaszegre jellemző népi tradíciók gondozása, mint a nemzeti identitás eleme (Balogh – Fülemile, 2004; Hála, 2010) révén a református egyház a világi életből sem szorult ki teljesen, pl. a konfirmálást csak népviseletben lehetett és lehet megtenni. Más intézményektől azonban távol maradt az egyház az erős ellenőrzés miatt, így ilyen keretek között Zsobokon az egyház társadalmi szerepvállalása is nehézségekbe ütközött.

Az 1989 utáni megváltozott politikai és gazdasági helyzetben Romániában jelentős értékvesztés következett be. A társadalom nagy mértékben átstrukturálódott, a változásoknak széles társadalmi rétegek lettek a vesztesei. Egy ilyen válságos időszakban nagyon kevés hiteles, megbízható személyiségre támaszkodhattak a közösségek. A 90-es években a költők, írók és más művészek mellett leginkább a vallási vezetőikben bízhattak az emberek. Zsobokon a település számára a kedvezőtlen migrációs folyamatok a fiatal értelmiségi réteg hiányát eredményezték. A falu népességét egységbe szervező és a közösségért tenni képes kulcsszerepet a falu tanítói, ill. a református egyház mindenkorai lelkészei vállalták.

A sorsfordító Molnár házaspár 1991-ben, a falu akkori lelkészének, Kiss Zoltánnak a távozása után érkezett Zsobokra. A megüresedett lelkészi helyre nem akadt jelentkező, a templom és a parókia is elhanyagolt állapotban volt. Molnár Irma vállalta a megbízatást, bár először ő sem akart Zsobokra jönni.

A falumegújítási munkálatok azonnal megkezdődtek. 1992-ben a templom és a parókia megújult. A festett kazetták helyett faragottak kerültek a mennyezetre, mivel a gyülekezet inkább faragott kazettákat szeretett volna, hiszen azokat helyben is el tudták készíteni. Molnár János egyik fiataalkori barátja felajánlotta, hogy a falubeli kézimunkákat értékesíti. Kiszámolták, ha minden család ad egy méteres abroszt, akkor annak az árából elkészül egy kazetta. Végül minden család kivarrt egy abroszt, amit Németországban értékesítettek.

A munkálatok azonban csak ezután kezdődtek el igazán. Az alábbi táblázatban összefoglaltuk, hogy milyen fejlesztések zajlottak le eddig Zsobokon.

23. táblázat: Zsoboki fejlesztések 1991-2013

Évszám	Fejlesztés	Megjegyzés
1992	Templom- és parókia felújítása, faragott kazettás mennyezet készítése	Nennhauseni gyülekezet Németország, Gustav – Adolf – Werk Németország, Sitta von Eckardstein grófnő, a zsobokiak kézimunka-adománya és közmunkája
1993	Kövezett út a faluban és kövezett út a falu és a Nagyvárad-Kolozsvár főút között	Murr, Erdmanhausen és Freiberg németországi települések önkormányzata és a zsobokiak közmunkája, családonként 18 nap
1993-1994	A régi iskola és a kisotthon teljes felújítása, a 8 osztályos iskola újraindítása és a Bethesda gyermekotthon első épületének avatása	A nennhauseni gyülekezet, Gustav – Adolf – Frauenarbeit Németország, svájci és holland magánszemélyek, a zsoboki gyülekezet közmunkája
1994-1996	A Bethesda Gyermekotthon nagy épületének építése és átadása	Gustav-Adolf-Werk, a nennhauseni gyülekezet, Sitta von Eckardstein grófnő Németország, HEKS és a Glaube in der 2. Welt segélyszervezet Svájc, HOE alapítvány Hollandia, belföldi és külföldi magánszemélyek, a zsoboki gyülekezet közmunkája
1997	Aszfaltos út a falu belterületén	A zsoboki asszonyok kézimunkája és a zsobokiak közmunkája
1998	Az iskola új épületének, a malom és pékség épületének, valamint a gépcsarnoknak az avatása	Gustav-Adolf-Werk és Frauenarbeit, valamint a nennhauseni gyülekezet Németország, a zsobokiak közmunkája
1999	Új padok a templomban	A zsobokiak kézimunkája
1999-2000	Aksza Missziósház avatása Kolozsvár	Gustav-Adolf-Frauenarbeit Németország, Glaube in der 2. Welt Svájc
2002	Kertészet és tehenészet átadása	Diaspora Stiftung Németország és Albert Rittberg Hollandia
1997-2004	Siloám Idősek Otthonának avatása Farnason	HEKS Svájc, Gustav-Adolf-Frauenarbeit és Sitta von Eckardstein grófnő Németország, Erdélyi Református Nőszövetség, a zsobokiak közmunkája
2004	Az Immanuel ház avatása	Önrész, Gustav-Adolf-Frauenarbeit és Diaspora Stiftung Németország
2004	A tejfeldolgozó átadása	Paul Graber Svájc és Diaspora Stiftung Németország
2006-2007	A kultúrotthon felújítása	Kormánytámogatás, Förderverein Németország, külföldi magánszemélyek, a zsobokiak közmunkája
2012	A Váralmás – Farnas – Zsobok útszakasz aszfaltozása	Kormánytámogatás
2012	Szabadtéri színpad és park átadása	Közmunka

Forrás: Saját szerkesztés, 2013

A templom felújítása után a legégetőbb problémát az úthálózat hiányossága jelentette. Zsobokról csak bokáig érő sárban lehetett elérni a főbb közlekedési utakat és a közelben lévő vasúti megállóhelyet. Murr, Erdmanhausen és Freiberg németországi települések önkormányzatai segítségével pénzgyűjtésbe kezdtek, és a falubeliek vállalták az útépítéssel kapcsolatos segédmunkát. Azóta nem csak köves utat építettek, hanem a falu útjait is sikerült leaszfaltozni. Az útépítés pénzügyi forrásait a helyi asszonyok is segítettek előteremteni. Ők lényegében kivarrták az utat, azaz minden család olyan hosszú terítőt varrt, amilyen hosszán az út a saját házuk előtt húzódott. Ezeket a terítőket értékesítették, és a befolyt pénzeket útépítésre fordították.

A települést összekötő út megépítése után az oktatási helyzet megoldása vált sürgetővé. A fiatalok, a gyermekes családok elvándorlását csak úgy lehetett megakadályozni, hogy a helyi iskolát felújították és azóta is működtetik. Alapvető problémát jelentett azonban a gyerekihiány. Az 1990-es évek elején árva gyermekek nyaraltak a faluban, és ez adta az ötletet a gyermekotthon létrehozásához. A presbitérium anyagilag támogatta az elképzelést (ingatlan megvásárlása), a gyülekezet pedig önerőből hajtotta végre a szükséges javításokat és felújításokat a parókia mellett lévő romos házon. Az elképzelést külföldi és hazai testvérközösségek, segélyszervezetek, a gyülekezet tagjai valamint a nőszövetség anyagilag is támogatták.

Zsobokon 1990-ben zárták be az iskolát tanárhiány miatt. Ekkor sokan elköltöztek a faluból, főként Egeresre. Itt a családok egy kis, egyszobás lakást kaptak. Amikor 1994-ben újra beindult az iskola, a családok elkezdtek hazaköltözni. 1994-től újra 8 osztályos képzés indult a faluban, az iskola fejlesztése 12 munkahelyet jelentett a falu számára²⁵. Az intézmény 112 gyerek befogadására alkalmas. 1997-ben elkezdtek egy új iskolaépületet is építeni, amit 1998-ban adtak át. Ez az épület az elemi osztályok részére épült, amelyben óvoda, osztálytermek, óriási tornaterem és agyagozó műhely kapott helyet.

Molnár János professzor személyesen támogatta a jó tanulmányi eredményt elérő fiatalok továbbtanulását, szakképzését. A pályaválasztás során természetesen ösztönözték azokat a szakmákat, amelyekre a közösségnek is szüksége volt, mert így a jövőbeli munkahelyet is biztosítani tudták. Ezzel a módszerrel egy fiatal, tettere kész és értelmiségi réteg kinevelésére nyílt esély. A közösség számára kimondva - kimondatlanul is fontos volt, hogy az egyes funkciókat, fejlesztéseket a közösséghez tartozók töltsék be, irányítsák, mert így biztosítva látták a célok megvalósítását, és kevésbé függtek külső tényezőktől.

A Bethesda Gyermekotthon 1994 és 1996 között több lépésben nyitotta meg kapuit. A gyermekotthon egyben bentlakásos iskolaként is működik. Elsősorban árva, félárva vagy szociálisan rászoruló és szórványban élő, nehéz helyzetű gyermekeket fogadnak. Az otthon

---

²⁵ 1994-ben csak úgy tudták kijárni a 8 osztályos iskola újraindítását, hogy Molnár János professzor Jakab tanító néniel összegyűjtötte a gyerekeket azokból az iskolákból, ahol már megszűnt a magyar iskola. Összeszedték a zsoboki gyermekeket és ugyanabban az évben beindították a Bethesda gyermekotthont. Az iskola újraindításához szükség volt mind a három forrásra, összesen minimálisan 40 felső tagozatos gyermekre.

hivatalosan 50-60 gyermek számára képes ellátást biztosítani. A gyermekotthon megalapítása egyben új munkahelyek létrejöttét is eredményezte.

A gyermekotthon működtetéséhez azonban további forrásokra volt szükség. Ez adta az ötletet különböző gazdasági egységek (kertészet, tehenészet, sertéshizlalda, juhászat, malom, pékség és tejfeldolgozó) létrehozásához. Ezek részben a Bethesda keretében, részben pedig önállóan működnek. A kezdetben önfenntartást biztosító gazdasági egységek mára a falu környékét is ellátják különböző termékeikkel. Igazi jelentőségük azonban abban áll, hogy további helybenmaradásra ösztönzik a fiatalokat, mivel hosszú távú munkahelyet és megélhetést biztosítanak a közösség számára. Továbbá arra ösztönzik a fiatalokat, hogy olyan szakmákat sajátítsanak el, amivel Zsobokon tudnak elhelyezkedni.

Az állattenyésztés úgy indulhatott el, hogy az egykori TSZ-vagyont nem hordták szét az emberek a rendszerváltás után. A lelkész házaspár megkérte az embereket, hogy adományozzák az egyháznak az istállókat és a magtárat. Külföldi adományok segítségével a tehenészetbe sikerült 12 tehenet beállítani. Ezek után már szükség volt tejfeldolgozóra is. Ma már az állomány tovább bővült. A gyermekotthon tej- és hússzükségletét tudják fedezni, és ezáltal az otthon fenntartási költségei csökkennek. A takarmányt is az otthon gazdasága termeli meg az állatok számára (Révész, 2004).

Az árvaházban a gyerekek csak 18 éves korukig maradhatnak, amint elérik ezt a kort, kikerülnek az otthonból. A legtöbbjüknek senkijük és semmijük nincsen, de Zsobokról először mégis el szeretnének menni. Aki itt marad, annak igyekeznek munkát biztosítani. Sikerült megvásárolni egy házat (Imánuel-ház), ahová a 18. életévüket betöltött fiatalok be tudnak költözni. Négy évvel ezelőtt Sztána felé svájci segítséggel sikerült megvásárolni egy telket is. A telken két ház van, az egyiket renoválták, a másik ház még felújításra szorul.

A Farnas településen működő SILOAM Idősek Otthona a zsoboki egyházközség tulajdonát képezi. Az intézmény olyan épületben működik, ami korábban kúria volt, majd szövetkezeti tulajdonba került. A rendszerváltozást követően kihasználatlanul állt, állapota folyamatosan romlott. A közösség ráébredt arra, hogy az ingatlan alkalmas lenne az idősek otthonának a befogadására, ez pedig további munkahelyeket eredményezne.

Turizmus Zsobokon

A Szent István Egyetem kutatócsoportja 2013 augusztusában megtapasztalhatta a falu pezsgő közösségi és kulturális életét, valamint a zsobokiak vendégszeretetét. A Bethesda Gyermekotthonban szállhattunk meg, mint az ide érkező legtöbb turista és látogató is. *„A zsoboki emberek felhajtás nélkül már nem is tudnának élni”* – fogalmazott Molnár Irma tiszteletes asszony. A Kolozsvári Magyar Napok rendezvénysorozat részeként néptáncsoportok érkeztek a településre.

Zsobok utcáin már évek óta felvonulást rendeznek augusztusban, és az est további folytatásában a zsobokiak élvezhetik a néptáncosok műsorát. A felvonulás közben az utcán néhány helyen meg is vendégelik a táncosokat és az arrajárókat.

Zsobokon tehát már működik a turizmus, bár az itteniek számára nem olyan feltűnő módon, hiszen az elmúlt 20 év során hozzászoktak az idegenek érkezéséhez. Kezdetben ezek a látogatók nem turistaként jöttek a faluba, hanem a gyermekotthon miatt, de ma már nem az jelenti az egyedüli vonzerőt.

Ugyanakkor a Molnár házaspár fejlesztési tevei közt egyáltalán nem szerepelt és nem szerepel a turizmus. A tiszteletes asszony a gyermekotthonban folytatott turizmust nem igazán támogatja, de belátta, hogy szükséges, mert egyre kevesebb az adomány. A bevételekből tudják biztosítani a fenntartási költségeket és a dolgozók fizetését is. A turisták érkezésekor gyakran nem elegendőek a kis épület szobái, szükség van a nagy épületre is. Viszont ha ennyire megtek a ház, a nyáron is ott lakó gyermekeket ki kell költöztetni a tornaterembe. *„Az ottani körülmények olyanok, amilyenek”* – mesélte a tiszteletes asszony. Az otthon szó szerint a gyermekek otthona, tehát a turisták kedvéért sem lenne szabad őket kiköltöztetni a tornaterembe.

Gál Máté István tanácsos úrral is beszélgettünk a turizmusról. Felvetődött bennünk a kérdés, hogy nem lenne-e megoldás, ha az üres házakat alakítanák át turisztikai célokra, mivel a faluban nincs panzió és más szállás lehetőség az otthonon kívül. Az ötlet új volt számára, de úgy gondolja, hogy ezt egyénileg kellene beindítaniuk, a családoknak. Ezzel a módszerrel akár plusz bevételhez is juthatnának egyes háztartások.

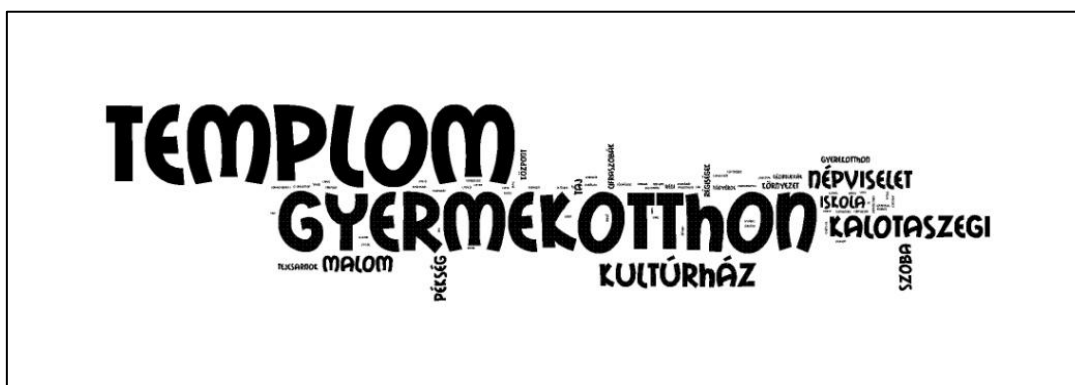
Ruzsa Erzsébet, az otthon gazdasági vezetője is mesélt nekünk a tervekről a turizmussal kapcsolatban. A már említett Imánuel-ház olyan céllal létesült, hogy azok a gyerekek, akik innen az otthonból már kinőttek, de még nem tudnak saját lakást venni és családot alapítani, egyfajta ugródeszkeként szolgáljon a ház. Jelen pillanatban az a ház üres. Van benne négy szoba, egy konyha, és egyáltalán nincs rossz állapotban. Ha ezt a házat turisztikai célokra bocsátanák, akkor kellene mindegyik szobához külön fürdőszobát építeni. Erre pedig pénzt kellene szerezni, ami ma már nem olyan egyszerű. Az otthonnal szemben van még egy üres ház, amit rendbe lehetne tenni, szállást ott is lehetne biztosítani. *„Tervek vannak, telek van, ez csak idő kérdése, pénz kérdése, ember kérdése, hogy legyen, aki foglalkozik mindennel. Ez nem egy egyszerűes munka, itt pedig az otthonban le van foglalva mindenki.”*

Az agroturizmusban is gondolkodtak már, mivel vannak európai uniós pályázatok, amelyeknek meg is felelnének, hiszen saját termékeik vannak, és ezeket értékesíteni is tudják. Továbbá van tehenészet, juhok, sertések és kertészet. Ha eljön az ideje, szívesen belevágnának. A faluban és környezetében is vannak látnivalók. Gyönyörű természeti környezetben fekszik ez a település, túraútvonalakat lehetne létrehozni, hiszen izgalmas ez a táj. Háborítatlan a természet, tiszta és friss a levegő, csendes a környék.

A kérdés az, hogy milyen lehetőségeket nyújt a falu a látogatóknak. A turisták érdeklődése valószínűleg eltér a helyiek által fontosnak tartott bemutatandó értékektől. A helyiek a faluban

szívesen megmutatnák az odaérkezőknek a templomot, a gyermekotthont, a felújított közösségi házat, amelynek szép faragott terasza van. Továbbá páran felhívták a figyelmünket arra, hogy vannak még olyan házak, ahol fellelhető a kalotaszegi szoba. Az alábbi szófelhőben is látszik, hogy a népviselet is megjelenik az értékek között, ill. szívesen bemutatnák még a pékséget, a malmot és az iskolát is. Amit a helyiek természetesnek gondolnak az a vendégszeretetük, nyitottságuk és a közösségi életük. Turisztikai szempontból ezekre is lehetne építeni.

53. ábra: Amire a zsobokiak büszkék (szófelhő)

Forrás: A falukutató tábor kérdőíves felmérése, 2013

A kalotaszegi magyar lakosság mindennapi életében a tradicionális, konzervatív értékek őrzése mind a mai napig jellemző. A népi hagyományok ápolása ugyanis a magyar közösség identitásának megőrzésében szerepet játszott. Így van ez Zsobok esetében is²⁶. A falu meglévő kulturális tőkéje hozzájárulhatna a turizmus fejlesztéséhez.

A fenntarthatóság és a jövőkép

A Zsobokon az elmúlt húsz évben végbement fejlődés bizonyos szempontból beleillik a sikeres települések fejlesztési folyamatába, más szempontok szerint pedig egyedi.

Az előző fejezetekben már említettük, hogy az ennyire hátrányos helyzetű települések esetében nem sok járható út van a fejlesztéseket tekintve. Szükség van fejlesztéseket generáló, irányító helyi hősökre, valamint erős helyi identitással rendelkező, összetartó helyi társadalomra. A vezetők és az értelmiség iránti szükséglet természetes. Zsobokon voltak ennek előzményei is: a faluban korábban is volt egy meghatározó szereppel rendelkező házaspár, a Kispetriből származó

²⁶ Zsobok néprajzi értékeinek a bemutatását Molnár János teológus-professzor vállalta. Fontosabb művei Zsobok népművészetével kapcsolatban: Virágok a templomban (2009) és A zsoboki cifralepedők díszítőmotívumai (2010).

Jakab István és a zsoboki származású felesége, Jakab Ilona. A Koós Károly által tervezett kultúrház építése, amire mind a mai napig büszkék a helybeliek, az ő működésükhöz kötődik²⁷.

Tehát 1991-ben a Molnár lelkész házaspár megjelenése a faluban nem volt szokatlan, a falu elfogadta az irányításukat. Erdélyben nem szokatlan az egyházi vezetők, lelkészek, papok részvétele a helyi gazdaságfejlesztésben, ugyanis, amint már említettük, az értékválságos világban hiteles vezetőkre van szükség. Az ilyen jellegű, spontán fejlesztések – általában és itt a faluban is – nélkülözik a hosszú távú tervezést, az érintettek és a helybeliek bevonása sem jellemző. A helybeliek a fejlesztési folyamatok megvalósítói és haszonélvezői voltak.

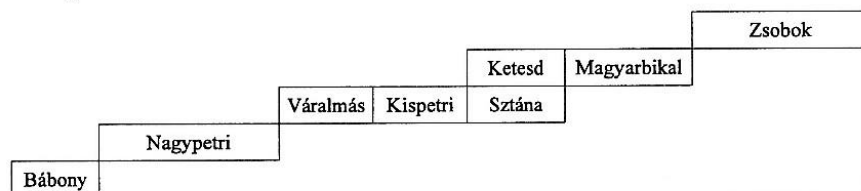
Az 54. ábrán azt láthatjuk, hogy a fejlesztések következtében hogyan változott meg a település presztízse a kalotaszegi települések között.

54. ábra: Presztízshierarchia a kalotaszegi Alszeg falvai között a gazdasági esélyek és a népességmegtartó képesség alapján

A 20. század első felében

Jelenleg:

Forrás: Balogh–Fülemile, 2004

A különlegességét abban lehetne megragadni, hogy egy meglehetősen hátrányos helyzetű, lényegében elsorvasztásra ítélt falut sikerült életben tartani, és egészséges gazdaságot és közösséget létrehozni benne. A zsoboki református egyház településfejlesztési tevékenysége abban az értelemben tekinthető egyedinek, hogy ennyire szerteágazó tevékenységet sehol máshol nem folytatnak. Az itteni események azért is példaértékűek, mert egy rendkívül rossz demográfiai és gazdasági helyzetben lévő közösség valósította meg céljait, és tette ezt olyan kreativitással és szorgalommal, amire a terület- és településfejlesztő szakmában is csak kevesen lennének képesek.

²⁷ Részben nekik, részben egy Zsobokról rég elkerült, Bódis Márton nevű atyafinak köszönhető, hogy Zsobokon 1977-ben állomást épített a vasút, s hogy azóta Zsobokon is megáll a vonat. Addig a zsoboki ingázók vagy a sztánai, vagy a sárvásári megállóba gyalogoltak (Molnár János személyes közlése).

De különleges a bemutatott fejlődés azért is, mert az alapja lényegében egy szociális ellátás, a gyermekotthon volt.

A német, holland és részben magyarországi támogatások segítségével és a helybeliek önkéntes munkájával létrejött gazdasági egységek és szociális ellátórendszer a falu nagyobbik részének megélhetést nyújt. Az irigység éppen emiatt alakulhat ki a faluban, mivel akik a szociális együttműködésben-kapcsolatrendszerben részt vesznek, lényegesen jobban élnek azoknál, akik ebből kimaradnak.

A fejlesztések értékelése

Zsobok életében a gyermekotthon jelenti a közelmúltat, a jelent és a jövőt. Zsobok számára kulcsfontosságú az otthon létezése, ugyanis nélküle, a helybeli gyerekek alacsony száma miatt, nem lenne iskola. Ha megszűnne az iskola, akkor a családok valószínűleg ismét elköltöznének, és a falu lakossága jelentősen csökkenne. A gyermekotthon nélkül elegendő munkahely sem lenne a faluban, hiszen körülbelül 60 embert foglalkoztatnak itt. Ahogy a tiszteletes asszony fogalmazott, Zsobokot nem lehet elképzelni az otthon nélkül.

Összességében az elmúlt több mint húsz év változásai igen pozitívak. Egy ideig sikerült késleltetni a falu népességének a csökkenését, fiatal házaspárok maradtak a faluban, több gyerek lett, megmaradt az iskola, új munkahelyek jöttek létre, és az otthon és a falu egyre inkább önellátásra alkalmassá válik.

A jövő azonban mégsem egyértelműen derűs. A demográfiai helyzetet még mindig nem sikerült megoldani, a népesség továbbra is fogy. Ha létesülnének újabb vállalkozások, munkahelyek, akkor esetleg itt maradnának a fiatalok, de nem nagyon jönnek létre újak. A környező városok nem biztosítanak elegendő munkahelyet, Bánffyhunyadon az ipar leállt, nehéz munkát szerezni. Ugyanakkor a munkavállalók többsége szakképzetlen, ezért sem kap munkát.

Megoldás lehetne, ha az otthonból kikerülő a faluban maradnának. A gyermekotthon lakóinak többsége azonban nem lesz zsoboki. Sokan máshol próbálnak szerencsét, és csak akkor jönnek vissza, ha nem jártak sikerrel. A kézimunka iránti kereslet csökken, a segélyek és támogatásokból befolyó pénzek is fogynak. Egyre sürgetőbb feladat annak a kidolgozása, hogy hogyan lesz a falu segélyek és támogatások csökkenése mellett is életképes és fenntartható.

Nincs összefogás a segélyszerveztek között, a tervezés spontán módon zajlik, hiányoznak a felmérések, koncepciók, együttműködések. Péti és Czene is megállapítják, hogy az elkészült tervekhez kell keresni forrást, nem pedig fordítva. Azt a következtetést vonták le, hogy jelenlegi támogatási konstrukciók hibásak, mivel rugalmatlanok, nem elég célzottak, gyakran rövidek a futamidők, illetve a szakemberhiány is sok problémát okoz. A helyi közösségeket érintő

fejlesztéseket várhatóan az Európai Unió is támogatni fogja a következő tervezési ciklusban (Péti – Czene, 2012).

Javaslatként tehát az fogalmazható meg, hogy mindenképpen szükséges egy olyan közösségfejlesztési folyamatot elindítani Zsobokon, amelynek az lesz az eredménye, hogy a fejlesztés különböző szereplői, az egyház helyi vezetői, a segélyszervezetek, a támogatók, a helyi civil szervezetek, az érintettek, a helyi társadalom mértékadó szereplői együtt kezdenek el gondolkodni, és a következő nem könnyű időszakban a helyi fejlesztések terveit konszenzusban dolgozzák ki. Ráadásul nem lesz elég csak egy, elszigetelt falu fejlesztésében gondolkodni, hanem a helyi gazdaságfejlesztés jellege miatt elkerülhetetlen lesz a kistérségben való gondolkodás.

Összegzés

Tanulmányunkban bemutattuk a zsoboki fejlesztések főbb mozzanatait. Megállapíthatjuk, hogy a fejlesztésekhez több tényező szerencsés együttállására volt szükség. Egyrészt megvoltak a helyi hősök, akik magukat nem kímélve a közösség élére álltak, és elindították a fejlesztéseket. A fejlesztést kezdeményező aktorok erős külső kapcsolatrendszerrel és erős kezdeményező-készséggel rendelkeztek. Másrészt megvoltak a külső támogatók és erőforrások is. Harmadrészt a helyi közösség olyan erőforrásokkal rendelkezett és rendelkezik, amelyekre szintén lehetett támaszkodni.

Bíró Zoltán is kiemeli egyik tanulmányában a lokális identitás és a helyi közösségek állapotának, funkcióinak fontosságát. Megállapítja, hogy azok alakulása nem csupán a térség társadalmi folyamatai iránt érdeklődő kutató számára fontosak. Legalább ilyen mértékben, ha nem még jobban érdeklik ezek a kérdések mindazokat, akik ma a térségi, a helyi fejlesztés feladataival foglalkoznak. Egy erőforrás-hiányos térségben a helyi fejlesztés számára nyilvánvalóan fontos a külső támogatás, a fejlesztési folyamatok külső ösztönzése és támogatása. De legalább ennyire lényeges az endogén kapacitások bevonása. Ezek közül is talán a legfontosabbak a mozgósítható közösségi tartalékok. Minden kétséget kizáróan ide sorolódnak a helyi identitást fenntartó, naponta újratermelő folyamatok. Ahhoz, hogy egy 30-40 éve mellőzött, periférikus helyzetbe sorolt település ma fokozatosan elindulhasson a fejlődés, az önszerveződés útján, ezeknek a lokális léptékű közösségi tartalékoknak a megléte vagy hiánya perdöntő lehet (Bíró, 2002).

Zsobok református magyar közössége a XX. század során számos kihívással került szembe. A magyar lakosság kisebbségi helyzetbe került, valamint a második világháború után kibontakozó politikai rendszer a református egyházat is igyekezett háttérbe szorítani. Az ideológiai és gazdasági reformok révén a település lakossága drasztikus mértékben fogyatkozott, az elöregedés nagymértékű elvándorlással párosult. A XX. század utolsó évtizedeire Zsobok, a „gödörfalu” szó szerint „gödörbe került”, a kedvezőbb jövőre kevés esély mutatkozott.

A zsoboki református egyházközség sajátos tradicionális értékek hordozója, és ebből a hagyományos értékrendből és tiszteleteseinek odaadó szerepvállalásából a közösség előnyt tudott kovácsolni. Kreatív, innovatív megoldásokat kellett találnia a falu közösségének a problémákra, mivel anyagi források szűkösen álltak rendelkezésre. A közösség azonban magáénak érezte távlati céljait, és rendkívül szerteágazó elképzeléseket valósított meg a faluban.

Felhasznált irodalom

Balogh, B. – Fülemile, Á. (2004): Társadalom, tájszerkezet, identitás Kalotaszegen. Budapest, Akadémiai Kiadó.

Bíró, Z. (2002): A mezőmadarasi helyi közösség működésének a vizsgálata. Csíkszereda, KAM – Regionális és Antropológiai Kutatások Központja.

Buzás, P. (szerk.) (2010): Kalotaszeg Antológia (1990-1996). Kolozsvár, Sztána, Művelődés – Szentimrei Alapítvány.

Czene, Zs. – Ricz, J. (2010): Helyi gazdaságfejlesztés. Ötletadó megoldások, jó gyakorlatok. Budapest, VÁTI Nonprofit Kft.

Farkas, T. – Kassai, Zs. (szerk.) (2012): Lehetőségek a helyi gazdaságfejlesztésben (A Szent István Egyetem, Gazdaság- és Társadalomtudományi kara által szervezett tanácskozáson elhangzottak összefoglalása), Gödöllő.

Farkas, T. (2010): A mezőmadaras községben lezajlott fejlesztési tevékenységek társadalmi hatás-vizsgálata. Kézirat, Budapest, Pro Professione Alapítvány.

Furu, Á. (2007): Kalotaszeg népi építésze. Kolozsvár, Gloria.

G. Fekete, É. (2012): Perifériák válaszára (konferencia-előadás). Gödöllő.

Hála, J. (szerk.) (2006): Kalotaszeg vázolata. Marosvásárhely, Mentor Kiadó.

Horváth, F. – Kubinszky, M. (2002): A Magyar Keleti Vasút Nagyvárad-Kolozsvár-Brassó fővonala és a hozzácsatlakozó szárnyvonalak. In: Műszaki Szemle, (17).

Kígyóssy, G. – Czene, Zs. (2012): Lehetőségeink a helyi gazdaságfejlesztésre. In: Falu Város Régió, (1-2), pp. 5-10.

Kiss, D. (2009): Románia a szakralizáció útján. Három Romániai egyház profán társadalmi funkcióinak elemzése. In: Erdélyi Társadalom, 7 (1), pp. 123-135.

Kocsis, K. (2005): Változó vallási térszerkezet, szekularizáció és vallási újjáéledés a 20. századi Kárpát-medencében. In: Földrajzi Értesítő, 54 (3-4) pp. 285-316.

Kőszegfalvi, Gy. – Loydl, T. (1999): Településfejlesztés. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 161. p.

Letenyei, L. (2008): Településkutatás I-II.

Makkos, D. – Schwertner, J. – Ónodi, Zs. (2012): Kincs ami nincs – Esettanulmány mint módszer a helyi gazdaság-fejlesztési kezdeményezések értékelésében és tervezésében. In: Falu Város Régió. 2012. 1-2. pp. 25-31.

Malonyay, D. (1907): A magyar nép művészete (I. kötet). Budapest, Franklin Társulat.

Molnár, J. (szerk.) (2004): Isten útjai. Zsobok (1994-2004). A Zsoboki Református Egyházközség helytörténeti kiadványa.

Péti, M. – Czene, Zs. (2012): A helyi és térségi gazdaságfejlesztés perspektívái a 2014-2020-as fejlesztési ciklusban. In: Falu Város Régió, (1-2), pp. 87-91.

Révész, M. (2004): Sorsfordítók Erdélyben. Budapest, Kairosz Kiadó.

Területfejlesztési Füzetek 1. (2010): Segédlet a közösségi tervezéshez. Budapest, 96. p.

Egyéb források:

<http://www.zsobok.ro/index.php>

http://www.tettconsult.eu/new/szoveges_hm/telepkutatas.htm

Interjúalanyok:

Gál Máté István, tanácsos

Günther Burk, a Vörderverein Kinderheim Zsobok egyesület elnöke

Kiss Zoltán, református lelkész

Molnár Irma, református lelkész

Molnár János, teológia-professzor, lelkész

Ruzsa Erzsébet, a Bethesda Gyermekotthon gazdasági igazgatója

Az árvaházban nevelkedő gyermekek jövőképe és személyiségfejlődése

Fábián Anna Mariann

Bevezető

A Zsobokon eltöltött egy hét során, a gödöllői Szent István egyetem által szervezett falukutató táborban készítettem interjúkat és töltöttem ki kérdőíveket az árvaházban nevelkedő gyermekek közül néhányal (nyolc gyermekkel) és két árvaházi nevelővel („pedisszel”). A budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem gyógypedagógia karának hallgatójaként a tábor keretein belül szociálpedagógiai vizsgálatokat végeztem; az árvaházban nevelkedő gyermekeket jövőjükéről, esetleges jövőképükről, illetve a nevelőket a kérdezett gyermekek eddigi sorsáról, valamint a zsoboki árvaházról általánosságban kérdeztem. Megjegyzésként hozzá kell tennem, hogy a gyermekek kérdőívében is előfordultak a saját családjukra, múltjukra vonatkozó kérdések. Fontos megemlítenem, hogy a kérdőívek kérdéseire adott válaszok gyakran nem korreláltak a valósággal, ugyanis nehéz olyan kérdőívet készíteni, ami az összes lehetséges válaszlehetőséget felkínálná. Ezzel szemben azonban az interjúk nem kötötték a gyermekeket választási lehetőségekhez, teljesen szabadon válaszolhattak kérdéseimre. (Ezt általában jobban is élvezték.)

Minden ember személyisége egyénileg fejlődik és formálódik, eltérő környezeti és biológiai hatások következményeként. Vannak azonban ennek a fejlődési folyamatnak bizonyos kritikus, döntő szakaszai, amelyeknek a be nem következése vagy eltorzult megjelenése a legkülönbözőbb személyiségek kialakulását eredményezhetik. Ez azonban egyáltalán nem minden esetben jelent rosszat, sőt. Ennek köszönhető, hogy nincs két egyforma ember/személyiség a világon.

Személyiségfejlődés és szocializáció

Azért tartom fontosnak, hogy a dolgozatomban a személyiségfejlődésről és a szocializációról is beszéljek, mert kutatásaim szempontjából kihagyhatatlanul fontos ismerni a személyiség ép vagy az átlagostól eltérő fejlődésének alappilléreit, valamint ezek kihatásait a szocializáció folyamatára, mert ezen ismeretek hiányában az ilyenfajta kutatás csak sötétben való tapogatózás lenne.

Bagdy Emőke szavaival élve: *„Hosszú és nehéz út vezet mindnyájunkat a felnőtté válásig, ebben kezdettől fogva társakra van szükségünk.”* (Bagdy, 1986). Lényegében és nagyon leegyszerűsített

formában ez az, ami körülöleli és összegzi a személyiségfejlődés és szocializáció teljes témakörét. Mi, emberek ugyanis társas lények vagyunk. Létezésünk feltétele és forrása a másik ember (Bagdy, 1986). Ez látszólag nagyon egyszerűnek tűnik, de az emberi együttélés valójában számos egyszerű és összetett, tudatos és tudattalan, ösztönös és tanult viselkedéssorozatot igényel. Az emberi együttélésnek pedig legősibb formája a család. Az újonnan, erre a számára idegen világra született csecsemő első közvetlen kapcsolata az édesanyjával, édesapjával és testvéreivel kötődnek. Ezekben az elsődleges kontaktusokban tanulja meg a kisgyermek az együttéléshez szükséges viselkedési mintákat. Tehát a kisgyermek számára a család az első minta, a szocializálódási folyamat első színtere. Nem indokolatlan tehát a személyiségfejlődés szempontjából a kisgyermekkor fontossága. A szocializálódási folyamat további színterei a kor előrehaladtával folyamatosan változnak. *„A szociális tér növekedésével (óvoda, iskola stb.) a szocializáció mindinkább a családon kívüli közvetítő rendszerek hatóterébe kerül át, elsősorban a kortárs csoportok jelentősége fokozódik”* (Bagdy, 1986). Azonban, ha a gyermek a szocializáció elsődleges színterén, tehát a családban deviáns normákat és motivációkat vett át, azok a szocializáció másodlagos, harmadlagos, stb. területeire is kihatással lesznek.

Harmonikus környezetben, kiegyensúlyozott nevelők között, a kisgyermek is kiegyensúlyozott lesz, személyisége zavartalanul fog fejlődni, ha viszont a családi/nevelői légkört diszharmónia jellemzi, a szülők/nevelők túlzott szorongással fordulnak gyermekük felé, illetve ha a családban megjelenik a deviancia, a kisgyermek személyiségfejlődési folyamata el fog térni az ép, átlagos fejlődési folyamatokétól. Ezt több elismert magyar pszichológus és szakmabeli tudós is megfogalmazta már.

Bagdy (1986) elmélete alapján, a gyermek egészséges fejlődésének négy alapfeltétele van: 1. a szülők összehangolt és egyetértő nevelésmódja, kiegyensúlyozott kapcsolata, 2. a gyermek iránti szeretet és bizalom, 3. biztonságot nyújtó, erőt és oltalmat egyaránt képviselő szülői magatartás, 4. a nevelésmód rugalmassága és nyitottsága. Ranschburg Jenő néhány évvel korábban hasonlóképpen vélekedett: *„Könnyű belátnunk, hogy az optimális követelmények eléréséhez a szülők harmonikus, érett, felelősségvállaló és szeretetképes személyisége az előfeltétel.”* (Ranschburg, 1973). Ezek után azt is könnyű belátnunk, hogy ezen nevelési alapfeltételek eltérése, alulműködése, esetleg teljes hiánya mély nyomot hagyhat a gyermek bontakozó személyiségében.

Neurotikus zavarok a gyermekkorban

Eddig a személyiségfejlődésről, mint általános jelenségről beszéltem, most szeretnék kicsit konkrétan kitérni a személyiség olyan fajta eltéréseire, zavaraira, amelyek kedvezőtlen környezeti hatások eredményeként alakultak ki. A kérdés az, hogy mely környezeti (külső) és személyes (belső) feltételek összekapcsolódása esetén alakulhat ki a személyiségfejlődés bármely időszakában zavar, deficit. Úgy, ahogy a külső és belső feltételek, a test és a lélek is erős

kölcsönhatásban állnak egymással, külön-külön nem értelmezhetők. Ugyanis, ha a lélek nem „egészséges”, a testi funkciók sem képesek a normális ütemben működni. A jelenség legismertebb és leggyakoribb előfordulása a depresszió. A lélek megterheltsége a legkülönbözőbb testi panaszokat idézheti elő. A személyiségfejlődés szempontjából azonban egy másik jelenséget kell megemlítenem, a depressziót ugyanis nem feltétlenül előzi meg a személyiség fejlődése közben fellépő zavar. Ez a másik jelenség a neurózis. Már magában az elnevezésben észrevehető a test és lélek együttes megjelenése: a biológiában a neuron idegsejtet jelent, ebből lehet következtetni a jelenség idegi eredetére. A pszichológiában és egyébként az orvostudományban is azonban a neurózis ennél kicsit összetettebb jelenség. *„A legáltalánosabban elfogadott megfogalmazás szerint a neurózis a lelki élet, sűrűbben az érzelmi élet különböző súlyossági fokú zavarai, amely viselkedési szinten az interperszonális (személyközi) kapcsolatok hibáiban és zavaraiiban tükröződik, tüneti (betegségjelzési) szempontból pedig sokféle és változatos testi, szerkezeti, szervi, idegi és ún. vegetatív idegrendszeri rendellenességben nyilvánulhat meg.”* (Bagdy, 1986). A jelenség részletes kifejtése ellenére azonban még mindig nem egyértelmű, hogy mi is valójában a neurózis. A neurózis ideális esetben csak egy reakció, amit egy megoldhatatlannak vélt élethelyzet idézhet elő, és ami a fennálló probléma kiiktatásával magától megszűnhet. A neurózist azonban állapotként is értelmezhetjük, amikor a fennálló helyzet tartóssága miatt az egyén megtanul együtt élni tüneteivel. Súlyosabb esetekben a neurózis betegségnek is minősíthető. Ilyenkor a neurózis tünetei különböző, egyénenként eltérő betegség-kritériumoknak felelnek meg.

Úgy, ahogy a legtöbb lelki betegségnek, a neurózis kialakulásának is több oka lehet. A neurotikus állapotok kialakulásának hátterében igen jelentős szerepet játszanak a gének. Az ember a szüleitől öröklött génjeit nem tudja megváltoztatni vagy kicserélni, tehát, ha az adott egyén családjában előfordult neurotikus tüneteket mutató személy, akkor nem feltétlenül, de örökölheti ezeket a géneket, hajlamossá válhat a neurózisra. A hajlam azonban nem minden esetben vezet az adott betegség vagy állapot tényleges kialakulásához. Itt kell említést tennem a biológiai oldal mellett a környezet hatásairól. Megfelelő környezetben ugyanis a neurózisra hajlamos gyermek sem feltétlenül válik neurotikussá, viszont az elégtelen környezet sem egyértelmű okozója a neurózisnak. Nem egyszerű tehát pontosan megjósolni, hogy mitől fog vagy nem fog valaki neurotikus tüneteket produkálni. Természetesen a biológiai és a környezeti oldalt elméletben szét lehet választani, de a gyakorlatban ez a jelenség sokkal összetettebb. Az azonban bizonyos, hogy az ún. pszichotraumák (lelki megrázkódtatások) környezeti eredetűek.

A továbbiakban azokat a neurózisra hajlamosító tényezőket részletezném – Richter nyomán –, amelyeket a családi közeg, légkör nyújt a gyermek felé:

Elsőként a „csonka család” helyzetet említeném meg. Amint erről már korábban, a személyiségfejlődés részletezésénél beszéltem, a kisgyermek egészséges fejlődése szempontjából elengedhetetlenül fontos a kiegyensúlyozott családi légkör, az adott társadalom normáinak megfelelő (erre a későbbiekben még kitérek) szerepeket képviselő szülők/nevelők. A csonka családok esetében azonban ez az egyensúlyi helyzet felbomlik, az anyai és apai szerepek pedig

összekeverednek. Ha például apa nélkül neveli az édesanya a gyermekét, akkor kénytelen elvégezni azokat a feladatokat is, amelyeket normális esetben a férfi/férje végezne (pl.: szöveget verni a falba, fűvet nyírni, stb.). A gyermek pedig, nemétől függetlenül ezt a hibás képet követi, életének későbbi szakaszaiban ez fogja számára a mintát jelenteni, ami súlyos következményeket vonhat maga után.

55. ábra: A gyerekek között

Fábián Anna Marianna felvétele

A második, neurózisra hajlamosító tényező szorosan összefügg az előzővel, valamint az eddig leírtakkal. A család belső, ki nem mondott és egyre csak halmozódó feszültségei jelentősen hatnak a gyermek fejlődésére. Bizonyított tény ugyanis, hogy az édesanya lelki állapota közvetlenül befolyásolja gyermeke pillanatnyi hangulatát, nem nehéz tehát elképzelni, hogyan érezheti magát egy depressziós, ideggyenge vagy feszültségeit levezetni nem képes szülő gyermeke. A szülők pedig elégedetlenségük, terheik és házasságukkal kapcsolatos problémáik kompenzálásaként gyermekükben keresik a vigaszt. Ez azonban nem helyénvaló. A gyermek nem tudja kárpótolni szülei „felnőtt” igényeit, de normális esetben ezt nem is várnánk el tőle. Ezek a kielégítetlen helyzetek pedig csak fokozzák a neurotikus légkör kialakulásának esélyét.

Nagyon súlyos, neurózisra hajlamosító tényező a szülő személyiségének valamilyen zavara. Ennek hátterében a szülő gyermekkori sérelmei, lezáratlan konfliktusai állhatnak, amelyeket nem tudatosan, de gyermekére hárít. Ilyenkor a gyermek megfelelési kényszerhelyzetbe kerül, ugyanis a

szülő olyan esetleges hibákba eshet, hogy azokat várja el gyermekétől, amelyekre ő maga nem volt képes, vagy mindenáron egy elképzelt mintához igyekszik igazítani, formálni gyermekét a szülő, ezzel megakadályozva a gyermeki személyiség és indentifikáció autonóm kibontakozását (Richter, 1963).

Összegezve tehát, *„a hányattatott gyermekkor, a különböző családi környezetek váltogatása, az állandó és egyenletes légkör hiánya, a negatív emocionális kapcsolatok, a zaklatott, érzelmileg közömbös vagy elutasító családi miliő megannyi hajlamosító tényezője a neurózisnak”* (Bagdy, 1986). E hátrányos tényezők azonban igen ritkán fordulnak elő önmagukban. A neurotikus állapotokig, a neurózis tényleges kialakulásáig általában a kedvezőtlen hatások egybeesése, együttes előfordulása, halmozódása vezet.

A gyermek személyiségét azonban a változékonyság és a fejlődőképesség jellemzi. A neurózis kialakulásának szempontjából ennek is – mint minden másnak a világban – megvannak a maga előnyei és hátrányai. Egyszerű és egyértelmű egyenes arányosság szerint: minél hosszabb ideig érvényesül, minél tartósabb egy adott kedvezőtlen behatás, tényező, az annál súlyosabb következményeket von maga után a személyiségfejlődésben. Ha azonban ez a kedvezőtlen állapot csak ideiglenes, rövid életű – és itt lép érvénybe a gyermeki személyiség változékonysága és gyors fejlődőképessége –, akkor nem feltétlenül hagy mély és maradandó károkat a gyermek a személyiségében. Ebből következik az is, hogy a neurotikus tünetek, a magatartásának különböző zavarai nem épülnek be olyan mélyen a gyermek személyiségébe, mint egy felnőtt, már kiforrott, lezáródott, megszilárdult személyiség esetében. Az ideiglenesen fennálló zavarok tehát nem feltétlenül korlátozzák a személyiség egészséges fejlődését, és nem szolgálnak feltétlen alappal a felnőttkori lelki betegségeknek.

A norma és a deviáns viselkedés

„A normák adott közösség által általánosan elfogadott gondolkodás-, érzés-, és cselekvésmódokat tükröznek, amelyek a társadalom számára jelentőséggel bíró értékeken alapulnak, egyszersmind kifejezetten előírva vagy hallgatólagosan elvárva az egyénektől, hogyan viselkedjenek meghatározott helyzetekben.” (Rosta, 2008). E definíció szerint a normák társadalmilag meghatározottak, ebből következik tehát, hogy azok, akik a normáknak ellenszegülnek, a társadalommal is szembe fognak kerülni. A normákat a társadalmon belül a kultúra is jelentős mértékben befolyásolja, adott kultúra ugyanis adott, a többitől részben vagy teljesen eltérő szokásokkal, „szabályokkal” rendelkezik. A társadalmak fejlődésével és a világ folyamatos modernizációjával egyidejűleg azonban a normák is fokozatosan változnak, cserélődnek. Ezt egy klasszikus mai példával támasztanám alá: régen a házasságok felbomlása erkölcsi és törvényi normák megdöntését jelentette (gyakran titkolták is), napjainkra azonban egy válási procedúra nem vált ki közfelháborodást, ahogy törvényi következményei

sincsenek. Az azonban, hogy egy közösség egy adott normát elfogad, nem feltétlenül jelenti azt, hogy az a norma előnyös vagy hasznos lenne a társadalom/közösség számára.

A különböző normákat ismernünk kell a deviancia és a deviáns viselkedések megfelelő minősítéséhez. Az eltérés ugyanis mindig a valamitől való különbözőségben láttatja magát. A deviancia esetében ez a különbözőség egy adott kultúra normájától való eltérésként értelmezhető. Éppen emiatt a deviancia fogalma viszonylagos. Általánosságban a devianciáról mint ön- és/vagy közveszélyesnek tartott, a többségi társadalom által elítélt és intézményes reakciót kiváltó, mindenkor társadalmi normáktól eltérő viselkedésről beszélhetünk. Léteznek azonban a deviáns magatartásnak olyan formái, amelyek a különböző normarendszerekben egyaránt előfordulnak. Ilyenek: az alkoholizmus, a bűnözés, a kábítószerfogyasztás, az öngyilkosság és a különféle mentális betegségek. *„Mindezek közös jellemzője, hogy károsak a társadalom és az egyén egészségére és biztonságára”* (Bagdy, 1986).

A kérdés azonban az, hogy miért alakulnak ki a deviáns viselkedések? Itt visszacsatolnék a korábbi, a társadalmi szocializációt érintő fejezetre, amiben részletesebben kifejtettem a szülői deviancia hatásait a gyermekre. Ami a kisgyermekeket érinti, nekik a szüleik a normaadók, az első minták az élet minden területén. Ha a szülők az adott társadalom által elítélt és szankcionált normarendszert képviselnek, és aszerint nevelik gyermeküket, nem meglepő, hogy a gyermek ezt fogja természetesnek érezni, gondolni, és amikor már önállósodik, e normarendszer alapján fog cselekedni és gondolkodni. A szocializációs folyamat sérülése azonban csak részben ad okot a deviáns viselkedések megjelenésére. A tudomány azonban ennél általánosabb magyarázatokkal is szolgál a normaszegések tényére: annak ellenére, hogy az ember társadalmi lény, és életben maradásának feltétele a másokhoz való alkalmazkodás, a másokkal való kapcsolat, aminek háttérében a közös norma- és értékrendszerek állnak, előfordul, hogy megragad minden lehetőséget e szabályrendszerek megszegésére.

Az általam vizsgált gyermekotthonban élő gyermekek adott esetben deviáns viselkedésének megértéséhez előbb ismernünk kell az adott társadalom által elfogadott normákat, értékeket.

Az árvaházban nevelkedő gyermekek jövőképe, kutatásom eredményei

Tanulmányom jelen fejezetében bővebben kifejtem a zsoboki árvaházban nevelkedő gyermekekről, illetve az ott dolgozó nevelőkről a falukutató tábor keretein belül szerzett tapasztalataimat, kutatásom eredményeit. Amint azt már a bevezetőben említettem, a tábor egy hete alatt nyolc gyermekkel – hét fiúval és egy lánnyal – valamint két nevelővel beszélgettem, illetve készítettem interjút, valamint töltöttem ki kérdőívet. Mivel dolgozatom témája a jövőkép, ezen belül is az iskolavégzés, munkavállalás, családalapítás volt, a kérdőíveket és az interjúkat csak

az iskola alsó tagozatának első osztályát már elvégzett gyermekekkel tartottam érdekesnek elvégeztetni, mert véleményem szerint realisabb elvárásai vannak saját jövőjére nézve egy iskolás gyermeknek, mint egy óvodába vagy bölcsődébe járónak. De ha belegondolunk, nem is várhatjuk el egy, még az általános iskola első osztályát sem végzett gyermektől, hogy válaszolni tudjon arra a kérdésemre, hogy *„milyen tervei vannak a továbbtanulással kapcsolatban”*. Ennek ellenére tettem egy kísérletet: a 6 éves „I”, aki idén szeptemberben kezdte a nulladik osztályt, értésemre adta, hogy őt sem hagyhatom ki az interjúvolásból, ezért leültem vele és elkezdtünk beszélgetni. De az ötödik-hatodik kérdés után láttam, hogy már nem annyira lelkes, mint beszélgetésünk kezdetén volt, és onnantól kezdve a legtöbb kérdésemre a „nem tudom” választ kaptam. „I” azonban az interjúval és a kérdőívvel kapcsolatos csalódásai ellenére szófogadóan és türelmesen megvárta a beszélgetés végét, azután visszament játszani.

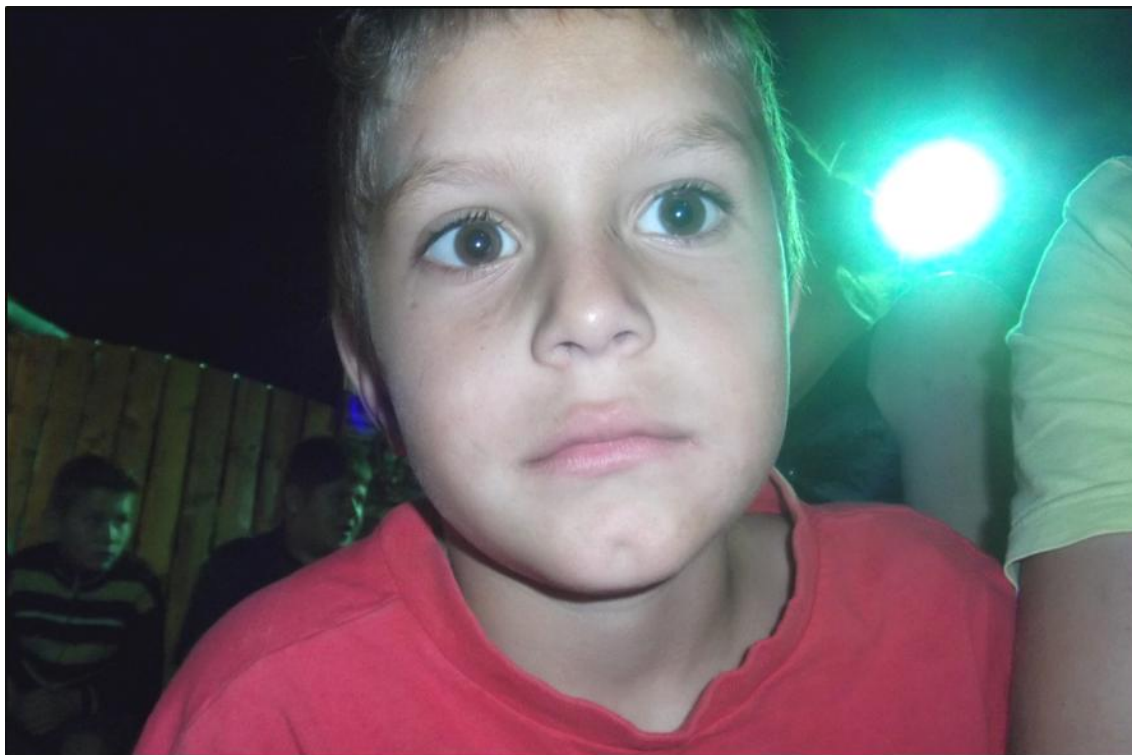
Az interjú- és kérdőívalanyaim kiválasztása, valamint a gyerekekkel való munka egyszerűen és gördülékenyen zajlott le. A gyerekek csak úgy versengtek, hogy interjúalanyok lehessenek, hogy velük is beszélgessek. Meghatóan együttműködőek és segítőkészek voltak, bármit megtettek, amit kértem tőlük, sőt várták, hogy mikor adódik olyan helyzet, amikor újra megtehetnek valamit értem, vagy a dolgozatom előbbre jutása érdekében. Sok időt töltöttem a gyerekekkel. Sok tapasztalatot szereztem a velük kitöltetett kérdőívek, illetve a velük felvett interjúk során, de még többet a spontán együtt eltöltött idő alatt. A továbbiakban ezeket a tapasztalataimat szeretném megosztani mindenkivel, hogy ne csak számomra maradjon tanulságos a Zsobokon eltöltött egy hét.

Amint azt már a korábbiakban említettem, a személyiségfejlődés legkritikusabb időszaka a kisgyermekkor, illetve elsődleges helyszíne a család. Kétségtelen, hogy személyiségünk befolyásolja az élet minden területén megtett lépésinket. Ebből következik tehát, hogy jövőnk alakulása is nagyrészt, a kisgyermekkorunkban fejlődésnek indult személyiségünktől függ. Nem véletlenül hangsúlyozzák neves pszichológusok és pszichiáterek a szerető, gondoskodó, odafigyelő családi légkör fontosságát. A család feladata, hogy el-, illetve felkészítse a gyermekét az egyéni, önálló életre. A mi esetünkben azonban a családok nem tudták vagy nem akarták vállalni ezt a feladatot. Így tehát olyan gyermekekkel tudtam interjút készíteni és a jövőjükéről beszélgetni, akik mögött a kritikus időszakban (kisgyermekkor) nemhogy harmonikus családi háttér nem állt, hanem az elutasítás és szeretetlenség legkönyörtelenebb formáival kellett nap mint nap szembesülniük.

Elsőre és logikusan belegondolva, sokan feltételeznénk azt, hogy ezeknek a gyerekeknek biztosan valamilyen, több szempontból eltorzult, abnormális jövőképe alakulhatott ki hányatott sorsuk következtében (amire sajnos létezik is példa), de biztosan állíthatom, hogy a zsoboki árvák nem tartoznak közéjük. Mind a családalapítás, mind a tanulás és munkavállalás terén határozott, tisztességes elképzeléseik vannak, ami azt bizonyítja, hogy ugyan a múltbeli sérelmek nem múlnak el nyomtalanul, mintha azokat soha át nem élte volna a gyermek, de szerető, gondoskodó légkör megteremtésével és fenntartásával a gyermekek átalakulnak. Habár személyiségükbe kétségtelenül

beépültek otthonról hozott elemek, megtanulnak a többségi társadalom által elfogadott normák szerint viselkedni és gondolkodni. Ehhez azonban hozzá kell tennem azt is, hogy erre az átalakulásra a gyermekek leginkább csak a kritikus időszakban képesek. A kritikus időszak ugyanis a változások és a folyamatos tanulás időszaka, amikor nem csak a rossz külső tényezők a befolyásolók, hanem a jók is. Ha még ebben az időintervallumban sikerül a gyermekek fejlődését befolyásolni, jó irányba terelni, akkor a folyamat visszafordítható lesz. Később, mint a fejlődés összes többi folyamata, a személyiségfejlődés is lezárul, és a kialakult személyiséget sokkal nehezebb, csak igen nagy erőfeszítések árán lehet formálni, alakítani. Ezért nagyon fontos, hogy a gyermekek a lehető legkorábban kerüljenek az otthon melegét nyújtó, családi közegbe. A szülőanyjuktól, vérszerinti családjuktól elválasztott gyermekek számára a gyermekotthonok, nevelőszülők, örökbefogadás lehetősége adja meg az esélyt arra, hogy ők is nyugodt, családi légkörben nevelkedjenek. A zsoboki árvaház jó példája annak, hogyan tud sok, korábban szeretetlenségben, elutasításban részesült gyermek, fiatal felnőtt egymás mellett, egymást elfogadva, szeretetben élni. Az árvaházban élő, általam megkérdezett gyermekek kivétel nélkül hátrányos helyzetűek, hányattatott sorsuk ellenére mégis olyan letisztult és határozott jövőképük rajzolódott ki mind a tanulás/továbbtanulás, mind a családalapítás, mind pedig a munkavállalás terén, ami rendkívül meglepett és egyben megalapozott.

56. ábra: Zsoboki gyermekportré

Fábián Anna Marianna felvétele

Kérdőívem legtöbb kérdése általános információkra, tényekre kérdezett rá. Például: „*Hány testvéred van?*”, „*Van saját szobád?*”, „*Milyen tanuló vagy?*”, stb. Sok olyan kérdés is szerepelt azonban benne, melyek a legtöbb esetben nem korreláltak a valósággal, nem volt értelmezhető az adott helyzetben, a gyerekek mégis válaszoltak rájuk. Például: „*Ottbonodban a szobák száma ...*”, „*A család az alábbi dolgokkal rendelkezik ...*”, stb. Ekkor figyeltem fel egy általános jelenségre: feltűnt, hogy a gyermekek a saját családjukra, illetve múltjukra vonatkozó kérdések során – a kérdőívben és az interjúban egyaránt – hajlamosak voltak egy torzított, általuk elképzelt világ alapján válaszolni. Ezt egy példával teljesen érthetővé is tudom tenni. Az interjúkérdések között szerepelt egy olyan, hogy: „*Meg szoktátok ünnepelni a születnapodat? És ha igen, kivel?*”. Erre a kérdésemre az egyik kis interjúalany, hosszas válaszában kifejtette, hogy az ő születnapját a szüleivel, testvéreivel, az egész családjával és az árvaházban dolgozókkal, illetve élőkkel szokták ünnepelni, de amikor megkérdeztem, hogy mikor találkozott utoljára a szüleivel, gondolkodás nélkül a „*kettő éve*” választ kaptam. Már ekkor gyanakodtam e válasz realitásában, ugyanis előfordulhatott volna, hogy két évvel azelőttig tényleg jelen volt a családja is születnapja ünneplésekor, de véletlenszerűen, pont e gyermek sorsáról volt alkalmam hosszasan elbeszélgetni egy „pedisszel”, amiből kiderült, hogy édesanyját nem is ismeri, édesapja pedig börtönviselt személy, tehát mielőtt a gyermek az árvaházba került volna, hol az utcán, hol pedig egy őt ideiglenesen befogadó család házában élt. És ezt, mint legszembetűnőbb példát tudom felhozni a többi hasonló mellett.

Ezen tapasztalataim után az első gondolatom az volt, hogy valószínűleg a gyermekek jövőképével kapcsolatban sem számíthatok feltétlenül reális elképzelésekre. Ez nem így történt. Nagyon érdekes, hogy a realitás és az irrealitás legtöbbször csak a gyermekek múltjával kapcsolatban keveredik. A kérdezett gyermekeknek letisztult, valós képe van jövőjét, jövőképét illetően. Ezt a továbbiakban az öt legnagyobb témakörből – tanulás-továbbtanulás, munkavállalás-pénzkeresés, letelepedés, legnagyobb álmok, segítségkérés – vett példákkal támasztom alá. A tanulás és munkavállalás témakörben, a nyolc megkérdezett gyermekből három felelte azt, hogy nem szeret tanulni és közepes tanulónak tartja magát, de az iskola befejeztével mindhárman tovább szeretnének tanulni, majd később dolgozni. További három gyermek szeret tanulni, szintén közepes tanulóként értékeli magukat, de az ő céljaik között is elsőként szerepel a továbbtanulás, illetve szakmatanulás, valamint a munka. Két gyermek egyelőre nem gondol a továbbtanulásra, annál inkább a munkavállalásra. Összegezve tehát, minden egyes megkérdezett gyermekek határozottan érvelt a munkavállalás mellett. A letelepedés témakörben a lehetséges válaszok közül választva hárman faluban, négyen valamelyik nagyobb városban, egy gyermek pedig Budapesten szeretne élni. A következő kérdés tág értelemben, határt nem megszabva vonatkozott a jövőbeli álmokra, tervekre. Egy kivétellel, aki még nem gondolkozott ezen, minden gyermek egyöntetű és biztos válasza az volt, hogy családot szeretne – volt, aki még a gyermekek nevét is felsorolta – és állandó munkát, stabil keresettel, hogy férjét/feleségét, illetve gyermekeit el tudja tartani. Ennek folytatásaként kérdeztem rá arra, hogy mekkora az a pénzösszeg, amiből biztonságosan el tudja tartani önmagát és családját. A gyermekek fele – mintha összebeszéltek

volna – egy havi fizetéseként 1000 lejmel elégedne meg, a másik négy gyermek pedig eltérő összegeket adott meg elfogadható keresetként.

Az utolsó téma, amivel foglalkoztunk, a segítségkérés kérdése volt. Az eredmények pedig a következők: a nyolc árvaházban nevelkedő gyermek közül öten fordulnának szükség esetén elsőként és elsősorban a rokonaikhoz, további két gyermek a rokonok mellett a nevelőkhöz, egy pedig a barátaihoz. Ezzel a kérdéssel pedig véget ért a kérdőív, amit az interjúkérdések követtek. E kérdéseket azonban azért nem fejttem ki ilyen részletességgel, mint az előzőeket, mert lényegében ugyanezeket a témákat ölelték körül, a különbség csak annyi, hogy az interjúkérdésekkel számomra fontos részletekre kérdeztem rá, amire válaszlehetőségek megadása nélkül, szabadon válaszolhattak a gyermekek.

Összegzés

Dolgozatomat egy, az 1960-as években, állami gondozott gyermekekről végzett kutatás eredményeinek nyitógondolataival szeretném zárni. „*Nem tudjuk felmérni, hány ilyen elárvult gyerek van szerte az országban, s azt sem, milyen fokú, milyen mértékű magányuk, számkivetettségük. Még kevésbé tudjuk, hogy a sebzett lelkekben hogyan keverednek az igazságok és a rémképek, a valódi sebek, fájdalmak, panaszok és a vélt, felnagyított, eltorzított avagy talán soha meg nem történt sérelmek. De tudjuk, hogy vannak valódi sebek, és hogy ezekre oda kell figyelniük. Jobban, sokkal jobban kell odafigyelniük, ha nem akarunk szembekerülni a magunk lelkiismeretével, és ehhez elsősorban át kell élnünk a sorsukat.*” Ez alól természetesen a zsoboki árvák sem jelentenek kivételt. De akkor mégis minek köszönhető, hogy ilyen egészséges, ilyen letisztult és pozitív jövőképpel rendelkeznek? Sokat gondolkoztam ezen a kérdésen, míg végül a Molnár Irma tiszteletes asszonnyal és a nevelőkkel folytatott beszélgetéseim során megkaptam rá a választ: Zsombok lakossága elkötelezte magát, hogy a református hit és a szeretet nevében befogadja és felneveli ezeket az elárvult, kóbor gyermekeket. Ebben az elzárt, három utcából álló kis faluban szinte minden család valamilyen formában segíti az árvaház működtetését, fennmaradását. A zsoboki árvák így egy olyan, családként működő intézményben nevelkedhetnek, ahol az összefogás, a feltétel nélküli elfogadás és hitben gazdag szeretet elvei érvényesülnek. Nincs másra szüksége az életét éppen hogy csak megkezdő embernek, akármilyen sötét múlttal is rendelkezzen.

Felhasznált irodalom

Bagdy, E. (1986): Családi szocializáció és személyiségzavarok. Budapest, Tankönyvkiadó.

Berkovits, Gy. – Lázár, I. (1981): Folyamatos jelen. Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó.

Ranschburg, J. (1973): Félelem, harag, agresszió. Budapest, Tankönyvkiadó.

Rosta, A. (2008): A deviáns viselkedés szociológiája. Budapest, Loisir Könyvkiadó.

Interjúalanyok:

Ambrus Erika, nevelő

Szalai Edit, nevelő

Zsobok gimnazista szemmel

Kaján Anna

Először két évvel ezelőtt jártam Zsobokon egy iskolai nyári tábor alkalmával. Egy hetet töltöttünk Erdélyben, ebből csak az utolsó néhány napon szálltunk meg a faluban, de csak azért, mert az eredetileg tervezett tibódi szállást már kiadták a kirándulás második felére. Kicsit tartottunk attól, hogy milyen lesz ott, egy árvaházban lakni, ahol állítólag még mosdó is csak emeletenként egy van. Aztán megérkeztünk a faluba, és kicsit olyan volt, mintha valamilyen második otthonba jutottam volna, pedig nem is voltunk olyan sokat ott, napközben nagyrészt kirándultunk valamerre. Elsőre úgy tűnhet, mintha nem lenne ott semmi, egy aprócska falu, ahol egy bolt, egy templom, meg egy gyermekotthon van és kész, pedig ennél sokkal többről van szó. Engem azonnal megfogott a béke, a nyugodtság, hogy az ember igazán ki tudott kapcsolni. És aztán a gyerekek! Csak utolsó délután tölthettünk velük több időt, de már akkor megdöbbenett, hogy mennyi szeretet van bennük. Legfeljebb tíz perc múlva már öten lógtak rajtam, nevettek, beszélgettek, meséltek magukról, egymásról. Megtudtam, ki kinek a testvére, melyik szobában laknak, mit csináltak aznap. Hihetetlen volt, hogy ezek a kisgyerekek, akik olyan körülmények közül kerültek abba az otthonba, amelyeket a legtöbbünk elképzelni se tudna, ennyire jókedvűek tudnak lenni. Elég volt egy alkalom ahhoz, hogy átértékeljem az egész életemet, hiszen bármilyen problémám is volt eddig, az semmi sem lehet ahhoz képest, amit ők eddig átéltek. Amikor menniük kellett vacsorázní, aztán pedig lefeküdni, szomorúak lettek, és mielőtt elköszöntek volna, még megígértették, hogy újból elmegyünk.

A Török Ignác Gimnázium már korábban is kapcsolatban állt Zsobokkal. Az iskolából először 2006-ban utazott egy kisbusznyi diák Fábián Bertalan igazgató úrral és Rácz Ilona tanárnővel együtt. Ekkor merült fel az az ötlet is, hogy iskolánk valamilyen kapcsolatot építhetne ki a faluval, illetve az is nyilvánvalóvá vált, hogy mindenképp vissza kell még menni oda, akár csak a tanároknak, de ha lehetséges, diákokkal együtt. Ettől kezdve szinte minden évben járt egy csoport a faluban, legalább 1-2 nap erejéig, és sosem érkeztek üres kézzel: vagy pénzbeli, vagy tárgybeli adományokat mindig vittek a gyermekotthon részére. 2012-ben és 2013-ban a gimnázium a Határtalanul pályázat keretein belül nyert támogatásból zsoboki kirándulást szervezett a hetedik osztályosok számára március 15-én. Idén sajnos nem sikerült nyerni a pályázaton, de ettől függetlenül az idei hetedikesek sem maradnak ki az utazásból.

Amikor aztán újból lett rá lehetőségem, mentem is vissza. Nem azonnal, sajnos két évet kellett várnom rá, de addig is gyakran eszembe jutott ez a kis erdélyi falu. Másodszorra már nem csak egyszerű turistaként, hanem a falukutató tábor résztvevőjeként mentünk. Ismét egy hetet töltöttünk Erdélyben, de ezalatt végig Zsobokon voltunk. Az egyetemisták mellett öten voltunk a Török Ignác Gimnáziumból diákok, illetve velünk tartott még az igazgató úr és a lánya is. Az első néhány napban kérdőívekkel jártuk a falut, és ezáltal sok érdekes emberrel találkoztunk. Furcsa

volt, hogy a legtöbben mennyire közvetlenek voltak: azonnal leültettek, süteménnyel és innivalóval (na meg persze pálinkával) kínáltak minket, és amikor a kérdőív kitöltése után elköszöntünk, nem egy helyen azzal búcsúztak el tőlünk, hogy menjünk nyugodtan bármikor, amíg itt vagyunk, és majd ha legközelebb Zsobokon járunk, akkor is keressük csak fel őket. Megengedték, hogy megnézzük, sőt akár kölcsön is kérjük a régi családi fényképeiket Mindenki nagyon barátságos volt, ha végigsétáltunk valamelyik utcán, mindenki köszönt nekünk. A legtöbb kapu nem volt kulcsra zárva, sőt, az autókat se zárták be, nem volt rá szükség, mindenki megbízott mindenkiben.

57. ábra: A tábor résztvevői a kultúrház melletti felújított parkban

Farkas Tibor felvétele

Úgy tűnt, sokan minket is befogadtak: például amikor segítettünk az egyik néninek cipelni a szatráit, utána behívott minket, hogy megnézzük a kalotaszegi szobáját. Ott lehettünk a néptánc találkozón és a másnap esti vacsorán is. Voltak, akik nem elégedtek meg annyival, hogy mi kérdeztük őket, ők is érdeklődtek irántunk: kíváncsiak voltak, hogy honnan jöttünk, hány

évesek vagyunk, milyen iskolába járunk, és hogy voltunk-e már ott. Találkoztunk olyannal is, aki járt már valamikor Gödöllőn. Vasárnap még az istentiszteleten is részt vehettünk.

Amellett, hogy ezalatt az egy hét alatt sokkal jobban megismertük a falut, az Otthonban lakó gyerekekkel is jóval több időt tölthettünk, szinte minden szabad percünkben velük voltunk. Jó érzés volt, hogy találtunk olyat, aki még emlékezett ránk két évvel ezelőtről. Sok mindent csináltunk velük, csocsóztunk, labdáztunk, vagy csak beszélgettünk. Kiharcolták, hogy játsz hassanak a telefonomon, különböző frizurákat próbáltak ki a hajamon, megmutatták a nemrég született kiskutyákat. Ha volt valamijük, abból azonnal adni akartak: alig bírtuk lebeszélni őket arról, hogy az egy zacskó gümikruk nagy részét nekünk akarják adni. Közelebb kerültünk hozzájuk, mint korábban, így az utolsó este sokkal fájdalmasabb volt, még arra is születtek tervek, hogy hogyan maradhatnánk ott velük: volt, aki a pincébe akart bezárni bennünket, más a busz kerekeit is hajlandó lett volna leszerelni. Kaptam búcsúajándékot is: két kis plüssállattal lettem gazdagabb.

Rossz volt eljönni. Hihetetlen, de mindössze egy hét alatt annyira megszoktam Zsobokot, hogy alig telik el úgy idő, hogy ne jutna eszembe. Aki egyszer odamegy, az rengeteg élménnyel, tapasztalattal lehet gazdagabb, de ugyanakkor ott is hagy magából valamit. Pont annyit, hogy vissza akarjon majd menni érte.

Zsobok élete fényképeken

Farkas Tibor – Göntér Ágnes – Sándor Barnabás

58. ábra: Szalai Erzsébet édesanyja, Ruzsa Pista Erzsi 1910-ben

Szalai Erzsébet édesanyja 1894-ben született és 1914-ben volt az esküvője. A kép 1910 körül készült. Ünnepi ruha van rajta, de a fején nincs párta, mivel a confirmálása óta még nem telt el egy esztendő.

59. ábra: Ambrus Palkó Erzsébet

Palkó Erzsébet 6 éves volt a felvétel készítésének idején. A fénykép Nagyváradon készült; az unokatestvérénél voltak látogatóban. A jobb láthatóság érdekében egy kerítés tetejére állították fel.

60. ábra: Ambrus Gy. Erzsébet 1936-ban

A legényeknek és a lányoknak volt alkalmuk megismerkedni. Minden második vasárnap volt tánc, ahol cigányzenészek muzsikáltak. A zenészek ingyen muzsikáltak, de a szomszéd faluba eladták a lányokat aratni. A cigányok kaptak érte pénzt, a fiatalok pedig learatták az ottani gazdák búzáját.

Karácsonykor és húsvétkor, a nagyobb ünnepekkor volt külön a kicsiknek és nagyoknak is tánc. Amíg nem konfirmáltak a lányok és a fiúk, addig külön táncoltak. Karácsonykor este kántáltak. Akkor keveset táncoltak, akkor kötötték a lányok a pálcát. Egy botra szalagokat kötöttek és azzal mentek a hívogatók. Hat kicsi legény volt a hívogató, az idősebb legények voltak a gazdák, ők szervezték a bált. A gazda gyűjtötte össze a pénzt, amit a táncba kellett adni, illetve a zenészek bérét. Vitték a kenderet, a paszulyt és a kalácsot is.

61. ábra: A csoportkép 1936-ban, egy ifjúsági tábor idején készült

Zsobokon ekkor keresztyén ifjúsági konferencia volt. Kimondottan egyházi, azaz templomi rendezvény az IKE keretében. Ezen a konferencián részt vett Kós Károly is, aki ekkor a Kalotaszegi Egyházmegye főgondnoka volt. Móricz Zsigmond épp ekkor vendégeskedett Kósnál, így Kós őt is elhozta Zsobokra és részt vett a konferencián

62. ábra: Vőlegény és menyasszony a 30-as évek végén

Szalai Erzsébet (Ambrus Palkó Istvánné) édesapja és első felesége. A menyasszonynak nincs kontya, a vőlegénynek pedig díszsebkendője és bokrétája van. A kép a harmincas években készült Bánffyhunyadon. A házasságkötés előtt a fiatalok a bálokban ismerkedtek egymással. *„Mintán vége lett a táncnak, reggel visszajöttek a hívogatók, és hívtak minket táncolni. Táncoltunk délelőtt kilenc óráig, majd mentünk haza és utána vissza a templomba. Nem volt fáradt senki, bár nem sokat aludtunk. Ez volt a szép, ez volt a jó. Szép volt a szokás.*

Manapság hiába fogadnak zenészt, hiába van bál, a fiúk csak ülnek a padon, nem kéri fel a lányokat. Manapság a fiatalok csak verik magukat a földhöz ezekre a különleges angol zenékre. Mostanában ha az idősebb asszonyok ott ülnek a bálon, a fiatalok azt mondják nekik, hogy menjenek haza a falvédőre. Régen az idősek ültek körben a bálon, míg a fiatalok táncoltak középen, ők voltak a nézőközönség. Szülők is mentek a táncba. Szép is volt, nótáztunk, bolondoztunk. A legényeknek kellett egy kis jó hangulat, ezért ittak egy keveset.”²⁸

---

²⁸ A. E. alapján.

63. ábra: Zsúpfedeles ház Zsobokon

A régi kalotaszegi házak kékre voltak meszelve, a fedelük lehetett zsúp, szalma vagy zsinde is. Egy fedél alatt két-három nemzedék is élt, nem volt mindenkinek saját szobája, mint most. Régen tapasztották a házat. A sárba töreket szórtak és azzal tapasztották a ház oldalát. *„Szédtük össze az agyagot az utcáról, majd azt seprűvel sikároltuk a szobában a földre. Ez volt a futtatás. Mindenki meszelte a ház elejét magának. Akkoriban volt még szalmás ház a faluban.”*

64. ábra: Rúzsa Pista Marci 1940-ben

Rúzsa Pista katonai egyenruhában van. A magyar csapatok 1940 szeptemberében vonultak be Bánffyhunyadra. Nagy felvonulás, nagy evés-ivás volt; piros-fehér-zöld szalagokat tűztek ki. 1944-ben, mikor a román csapatok foglalták el a falut, összegyűjtötték a férfiakat és állataikat; alagutat építeni vitték őket. Egy konyhát állítottak fel, ahol az oroszoknak főztek. A leányok és fiatal asszonyok pedig bujkáltak előlük.

65. ábra: Ambrus P. Sándor leventeruhában 1943

Szalai Erzsébet bátyja, a képen 19 éves. A kedvezményre jogosító vasúti igazolványba készült a kép. Menekültek az szovjet csapatok elől, de a Dunántúlon bombatalálatot kapott a teherautójuk. A kapuvári kórházban halt meg.

66. ábra: Szűcs Kati és Gál Máté István két leányukájukkal

Bartók Béla is járt Zsobokon. Szűcs Katit kereste; a hallott énekeket azonnal kottázta is.

67. ábra: Elemi iskolások

A képen többek között szerepel: Gál Máté Erzsébet, Szalai István a kép jobb szélén. Guggolva jobbról a második Gál Potyó Piri rövid hajjal, Ambrus Gyurka Árpád svájci sapkában. A copfos lány Kis Katalin, illetve Ruzsa Gazsi Gyuri Irén. A képen szereplő ruházat volt akkoriban az egyenruha. Első osztályos fénykép, 1966-67-ben készülhetett.

68. ábra: Gál Máté István Condi családja és barátai szüretkor

A szüretbe a szomszédok is be szoktak segíteni. A zenészek is kimentek a szőlőbe, és ott táncoltak is. A szüret után a kultúrotthonban jöttek össze mulatságra. A csősz is látható a képen. Ha valaki megérkezett a szőlőbe egy fára felszerelt ekevas megütésével kellett jeleznie a csősznek. A csősz felügyelte azt is, hogy mindenki a saját szőlőjét művelje meg. A szőlők Sztána felé voltak, manapság is van még ott szőlő. Kb. 5-6 gazda van, aki műveli a szőlőt. Akinek 5 ha területnél több szőlője volt a rendszerváltás előtt, abból már egy részt be kellett szolgáltatni. Az 1960-as 1970-es években nem volt sör a háztartásokban, leginkább bort fogyasztottak. A kocsmában csak pálinkát ittak és rumot, de rendes pálinka csak a házaknál volt.

69. ábra: Népdalverseny résztvevői 1959-ben

Bánffyhungyadon 1959 áprilisában készült a felvétel egy népdalversenyen. A csoport harmadik díjat nyert. Hátsó sorban jobbról az első nő Szalai Erzsébet. Mellette későbbi férje áll. Egerlőben a fonóban ismerkedtek meg Gál Máté János házában. (Mind a három utcának külön fonója volt). Öt évig udvarolt a férje, 1963-ban volt az esküvőjük.

70. ábra: Gyerekek az 1960-as években

A gyerekek között Bethlendi Erzsébet látható.

71. ábra: A bíró egykori háza

Akkoriban az emberek gyakran a földekről haza sem jártak aludni, kint aludtak a mezőn, hogy korán tudjon kezdeni dolgozni, az ételme ilyenkor hagyma szalonna kenyér volt, amit tűzön megpirított, esetleg a gyermek, feleség kivitte az ételmet a férfiaknak. Nem volt könnyű akkoriban, leginkább a beszolgáltatás miatt. Volt, hogy kevesebb termett, mint amennyit be kellett szolgáltatni. Ebben az esetben a hiányzó mennyiséget elő kellett teremteni, meg kellett vásárolni. A kenyérliszt ilyenkor félig kukoricalisztből volt, sütemény nem igazán volt jellemző abban az időben. Volt olyan is, hogy valamit beletett a tarisznyába a férfi, mikor ment ki a mezőre, hogy ne lássák, hogy üres tarisznyával megy dolgozni. Ez volt jellemző az 50-es évek végén. 1960-ban alakult ki a kollektív. A rendszer valamivel jobb volt ekkor a Ceaușescu rendszer elején, mindenkinek volt munkája, volt fizetés. Aztán megszűnt ez, nem tudtak vásárolni. A 80-as évek végén volt a legnagyobb a megszorítás. Ekkor Sugár Pali volt a település párttitkára, rendőr viszont soha nem volt Zsobokon.

72. ábra: Általános iskolai tablókép 1972

Tablókép Jakab Istvánnal és Jakab Ilonával. A Jakab házaspár irányította ekkoriban a falu kulturális életét. „Mindig kellett legyen valaki, aki összefogja a dolgokat.” A tanárok közül többen – például Csucsuj István – Kolozsvárról jártak ki. Mikor Kolozsvárra mentek, a csizmájukat itt hagyták a faluban. A József Attila idézet ezen a tablón is hiányos, a mondat eleje így hangzik: „Bár a munkádon más keres – ...”.

73. ábra: Kós Károly temetése 1977

A templomban a zsoboki lányok ültek az első sorban. Bálint Ferenc lelkész és sztánai származású felesége szervezték össze a zsoboki lányokat Kós Károly temetésére. Mondták, hogy a temetésre sötét ruhába kellene menni, de a lelkészfeleség ragaszkodott a piros szoknyához és az ahhoz tartozó ruhadarabokhoz. A koszorúkat is ők vitték.

74. ábra: Kós Károly temetése 1977 –II.

„Nem gondoltam másra és nem tettem mást, mint szeretettel és lehető hűségesen felrajzoltam benne úgy ahogy láttam és ahogy tudtam a kicsi kalotaszegi világot, a hegyeket és erdőket, a földet és a népet, melyet én vállaltam és amely cserében vállalt engem és amelynek mindent köszönhetek, ami bennem emberi és művészi érték”
– Kós Károly a Cifra Kalotaszeg c. munkájáról.²⁹

²⁹ <http://www.erdelyiturizmus.hu/>

75. ábra: Törös Vég Ilona óvónéni óvodásokkal 1965 körül

76. ábra: Lakodalmi menet

A képen egy lakodalmi menet látható. Az asszonyok a fejükön kosarat visznek, amikben perec, pánkó illetve kalács található. A kosár tetején található a menyasszony ajándéka, ami leginkább méteráru, szoknya, kötény volt akkoriban. Régen úgy volt, hogy összegyűlt a násznép a vőlegényes házhoz és a menyasszonyos házhoz is. Akkoriban nem volt olyan nagy a lakodalom, kb. 80-100 személyes. A vőlegényes háztól mentek a férfiak a menyasszonyos házhoz. Utána mentek az utcán, azt mondták szedik össze a népeket, akik hivatalosak voltak oda. Ezután mindenki ment a kaláccsal, amit sütött, mert akkor kalács volt és perec. Az asszonyok a fejükön vitték a kosarat. Fel volt díszítve, attól függően, hogy kalács volt benne vagy perec. Amit vitt ajándékot a vőlegény a menyasszony részére, az a kosár tetején volt, hogy mindenki lássa, mit visz.

Egy termőágot is csináltak. Vágtak egy szilvafa vagy vackor ágot, aminek szép volt a teteje. Azt feldíszítettük. Azt is fejükön vitték az asszonyok. Miután ment a menet harangoztak. Az asszony és a legény is köszöntőt mondott a saját házánál és utána indultak a templomba. Miután kijöttek a templomból, a menyasszony népe elment haza gyalog, a vőlegény népe felült a szekérre és mentek a menyasszonyért. A kapuban ott volt a kiadó, a vőlegényéknél a násznagy. A menyasszonyos háznál volt ilyen mondóka, ki kellett kérni a menyasszonyt. Ott kikérték a menyasszonyt, megkínálták a vendégeket és a menyasszony felült a szekérre, ládára és párnára. A nászasszonyok felültek a szekérre és kísérték a szekeret nótaszóval. Körbevitték a falun,

megjártatták a menyasszonyt, nem rögtön vitték a vőlegényes házhoz. Utána beköszönt a menyasszonyt, és a násznép a vőlegényes háztól visszament a menyasszonyos házhoz. Ott mulattak egészen 11 óráig, majd a vőfély hívta a menyasszony népét és este mentek vissza a vőlegényes házhoz, ahol megint megkínálták őket mindennel.

Ott mulattak reggelig, majd reggel kezdődött a szolás (ajándékozás). Ezután jött a menyasszonytánc. Pénzt kellett egy tányérba tenni, és attól függött valaki mennyit táncolhatott a menyasszonnyal, hogy mennyi pénzt tett a tányérra. Ezután megint szétvált a két násznép, mindenki ment haza a két házhoz. A menyasszonyt a vőlegény násznépe hazakísérte és ott táncoltak egyet. Ezután mindenki ment haza és mindkét háznál töltött káposztával vendégelték meg a vendégsereget. Mire harangoztak már mindenki hazament és mentek a templomba. A menyasszonyt az új padba ültették a templomban.

78. ábra: Az ökrös szekér megy a menyasszonyért

1976-ban volt az esküvője Szalai Istvánnak és Gál Margitnak. Ökörfogattal jött le a menyasszonyos házhoz a vőlegény. A fogatba négy ökör volt befogva. A szekér is szépen fel volt díszítve ágakra felfűzött pattogatott kukoricával. Az ökrösszekér rúdjára ún. hárászt tettek, ami szépen ki volt varrva piros cérnával. Az ökör szarvára sütöttek perecet és kendőt tettek rá. 1976 után már nem voltak ökörfogatok, mert be kellett őket adni a kollektívba. A botos bácsi Ruzsa Pista Kata férje, Ruzsa Gazsi Ferkó István volt. A képen a két násznagyasszony és a négy nyoszolyólány: Szalai Erzsébet, Gál Piroska, Gál Gizella, Szalai Erzsébet, Ruzsa Irén, Botos Erzsébet látható. Míg a szekér megérkezett a menyasszony és a két vőfély a szokásoknak megfelelően rántottát ettek.

A szekéren csujogattak is: „Egy szem búza egy szem rozs, esküvőre megyünk most!”, „Násznagy uram arra kérem, ugarolja le a rétem!” Mikor megérkezett a menyasszony az anyóshoz: „Ne búsuljon anyám asszony, lesz már, aki mosogasson, ki a rántást megkeverje, ki a hátát megdöngesse!”

79. ábra: Csoportkép 1962-ből

A kép 1962-ben Bódiséknál készült, ahol Gál Máté István Condi családja lakott, amíg a háttérben látszó házuk elkészült. A képen a szomszédok álltak össze: Gazsi Gyuri, Kőpál Kata, Kis András, Szíjártó Erzsébet, Gazsi Gyuri Janiné, Jankó Feri János és Sári Anna.

Sok vasutas volt akkoriban a faluban. A legtöbben a vasútnál, illetve az egeresi gépgyárban dolgoztak. Az ingázás jellemző volt a munkavállalók között. A fiatalabbak igyekeztek elköltözni is, inkább az idősebbek maradtak a faluban, akik fuvarozásból próbálták fenntartani magukat.

81. ábra: Zsoboki óvodások

A képen (többek között): Ambrus Péter Erzsi, Ruzsa Győző, Szalai István, Szalai László, Gál Dezső, Ambrus Erzsi és Szalai János. A kép 1975-körül készülhetett, amikor a gyerekek 5-6 évesek voltak. A kép télen készült a helyi óvoda előtt. Akkoriban egy óvónő jutott az összes óvodásra, Törő Vég Ilona. Az ovisok égszínkéék egyenruhát viseltek piros csokornyakkendővel. A gyerekek az ún. Sólýom szervezet tagjai voltak. Ez az úttörőmozgalomra való felkészítést szolgálta. 9 éves korukig lehettek sólymok, harmadik osztályosként avatták őket pionírnak, de csak a szorgalmas, ügyes gyerekek lehettek pionírok.

82. ábra: A színjátszó csoport egy lakodalmi jelenetet ad elő

83. ábra: Keresztelő

A képen látható asszonyok kalotaszegi viseletben vannak egy keresztelő alkalmával. A képen látható: Ruzsa Babi, Gál Piroska, Szalai Magda, Szalai Tárkány Kata, Gazsi Marci Erzsé, Gál Ica, Korpos Pintye Kati.

84. ábra: Félixfürdői emlék

A kép 1985 körül készült Félixfürdőn, Nagyvárad közelében. A képen három tizenéves fiú látható: Szalai László, Ruzsa Tibor és Gál Tibor. A kép egy egynapos strandolást örökített meg a nyári szünet ideje alatt. A fiúk ekkor végezték el a zsoboki általános iskolát, és ez után folytatták tanulmányaikat.

85. ábra: Konfirmálás után

A lelkész Kis Zoltán, a konfirmandusok 1970-ben születtek. A képen szerepel: Gál Máté István, Szalai Lenke, Gál Bancsi Tibor, jobbról az első férfi Gyuri Jani, Ferenc Jani, Kőpál Erzsike, Edit, Magdi, Péter Erzsi, Pintye Gyuri Irén és két idegen, akik akkor konfirmáltak a helyiekkel. A "nagy emberek" gyerekeinek nem szabadott konfirmálni, ezért itt Zsobokon konfirmáltak, hogy ne tudódjon ki. Gál Juliska Erzsébet, Korpos Edit, Szalai László, Ruzsa Magdi, Gál Gyuri János, Ambrus Péter, Ambrus János, Gál Máté István, Szalai Lenke, Ruzsa Győző, Pintye Gyuri Irén. Most is konfirmálnak a fiatalok. Kötelező kalotaszegi népviseletben konfirmálni. Van kiskonfirmáció, illetve konfirmáció. Fiúk bő gatyában, inggel és árvalányhajas kalappal, a leányok pártában és kötényben konfirmálnak. A lányok kiskonfirmációkor csak kendőben konfirmáltak.

87. ábra: A németországi gyakorlat végetért

1992 májusában németországi gyakorlaton lévő zsoboki fiatalemberek visszatérnek. Balról jobbra nevek: Ruzsa Károly, Gál-Jankó Csaba, Gál-Máté István, Szalai Ernő, Szalai István, Sigfried Menner. Menner úr 32 évig volt polgármester Erdmannhausenben. 2004-ben búcsúzott a hivatalától.

88. ábra: Az esküvő másnapja

A képen látható: Szalai Margit, Szalai István, Török Katalin, Ferenc Erzsébet, Gál Máté István és a felesége Csilla. Ilyenkor az új asszonyt felöltöztetik viseletbe. Ezt a fajta viseletet csak a frissen férjhez adott lány viselheti. A feje be van kötve, ez jelenti azt, hogy férjhez ment. A képen látható viselet minden ruhadarabja megegyezik a többi asszony és lány viseletével, kivéve a fejkötőt, az ún. dúlándrét, amit szintén csak frissen házasodott asszony hordhat.

Szalai István és felesége 1989-ben mentek el Egeresbe, mert gyermekeik iskoláztatását nem tudták helyben megoldani. Akkor az ország minden részéből mentek oda munkások. Kaolin-, gipszgyár és vegyiművek is volt ott. 1996-ban jöttek vissza Zsobokra.

89. ábra: A zsobokiak átveszik a Németországból kapott mezőgazdasági eszközöket

A kapott mezőgazdasági gépek még az első világháború előtti eszközök. A zsobokiak csodájára jártak a sok hasznavehetetlen lomnak, hiszen egy-két ekekapát kivéve semmit sem lehetett belőlük felhasználni.

90. ábra: A falu kövezett útjának átadása, 1993

A köves út éveken keresztül a Zsoboki Református Egyházközség magánútja volt. Közmunkával tartották rendbe és családonként külön útdót is meghatározott a Presbitérium. Ebből vásárolták a követ a gödrök betömésére. A Megyei Tanács éveken keresztül kérte a tiszteletes asszonyt, hogy adja át az utat a megyének, mert akkor ők rendben fogják tartani. Az átadás megtörtént 1996-ban, de a helyzet nem változott. Továbbra is az egyházközség vette és szórta a sódert, és az otthon vagy a pékség traktora takarította a havat. Végül hosszas közbenjárás után annyi történt, hogy a Megyei Tanács, főleg az RMDSZ közbenjárására állami pénzt utalt ki a Váralmás, Farnas, Zsobok útszakasz leaszfaltozására. Ez meg is történt 2012-ben egészen az állomásig, mert ott a megyehatár. Az állomás feletti rész ugyan még zsoboki határ, de már Kolozs megye.

91. ábra: A malom és a pékség építése, 1998

92. ábra: A néptáncgyűttesek fogadása Szent István napján

A kép körülbelül négy éve készült Alszezen. A Szent István napi néptáncfalalkozóra érkező csoportokat a falu bejáratánál fogadják a helyiek. A táncgyűttesek végigjárják a falut, a falubeliek asztalokat tesznek ki a házaik elé, amin saját készítésű tésztákkal kínálják a vendégeket. Ez lehet pánkó (hasonlít a fánkra) vagy csöröge (csíkokra van vágva és egyiket át dugják a másikon). Más fontos ünnep is van a faluban, például amikor külföldiek érkeznek, mindig megvendégelik őket. Fontosak a vallási ünnepek is: Karácsony, Húsvét, Pünkösd. Amikor konfirmálás van, ünnepel az egész falu, meghívják az egész rokonságot.

Interjúalanyok:

Gál Máté Istvánné

Molnár János

Szalai Erzsébet

Szalai Magda

Szalai István

Összefoglaló

2013 nyarán egy falukutató tábor keretein belül a kalotaszegi Zsobok falu helyi társadalmát, gazdaságát és sok más jellemzőjét vizsgáltuk. A tábor jó hangulatban telt, sok munkát végeztünk, de a munka java része csak ezek után következett. Az összegyűjtött adatokat, interjúkat, képeket, megfigyeléseket nyolc tanulmányban összegeztük.

A kötet első fejezete a romániai Észak-Nyugati régió vidéki térségeinek elemzésével foglalkozik. A régió – a fekvésének köszönhetően – viszonylag kedvező lehetőségekkel rendelkezik Románián belül. Ugyan a népesség és a foglalkoztatottság csökkent az utóbbi időszakban, de a születéskor várható átlagos élettartam nőtt. A régió nagyobb városai körül erőteljes agglomerálódás zajlott le, a városból való kiköltözés hatása a vidéken is érzékelhető.

A következő fejezet már a zsoboki helyi gazdaság és gazdálkodás helyzetét tárja fel. A szerzők megállapítják, hogy a foglalkoztatottságot tekintve Zsobok rendkívül kedvező helyzetben van. A falu 90-es évek óta történt fejlesztései visszavonozták a korábban elvándorolt falusiakat, és lelassították a korábbi kedvezőtlen demográfiai folyamatokat. A települést vonzó városok közül leginkább Bánffyhunyad szerepe emelhető ki, ez a legfontosabb központi funkciókkal rendelkező település, amelynek fejlődése, fejlesztése nagyban befolyásolhatja Zsobok jövőjének alakulását. A mezőgazdaság súlya az 1930-as évektől csökkent a faluban, de a jelenlegi szociális gazdaságnak nevezhető tevékenységek újra ki tudják használni a mezőgazdaság nyújtotta lehetőségeket.

A harmadik fejezetben Zsobok népesedési helyzetét tekintettük át. Néhány kiemelt kérdést alaposabban érintettünk, mint például a házasságkötések endogenitását, a kalotaszegi egyke problémáját vagy a női és férfiszerepek változását. A 20. század második felében a falu lakossága majdnem elfogyott. A városi munkahelyek irányába történő migráció, az erőltetett urbanizáció, a falvak elsorvasztása generálta elsősorban ezeket a folyamatokat. Jelenleg a vándorlási folyamatok súlya csökkent, a népesség további fogyását a rendkívül kedvezőtlen születési és a növekvő halálozási arányszámok okozzák. Az elemzéseink igazolták, hogy Zsobokon nem volt jellemző az egykezés, az abortusztilalomra sokkal erőteljesebben reagált a falu, és a házassági körei jóval szélesebbek, mint azt eddig gondoltuk. A nők helyzete is kedvezőbbnek mondható, mint sok más erdélyi településen.

A negyedik fejezetben a zsoboki helyi társadalom egyes összefüggéseit vizsgáltuk. Kutatásunk rávilágított arra, hogy a zsobokiak társadalmi tőkéje igen nagy. Az idegen emberek iránt érzett, empátián alapuló általános bizalom Zsobokon jóval erősebb, mint a 2005-ös Nemzetközi Összehasonlító Értékvizsgálatban résztvevő magyarországi településeken. A felmérésünkéből az derült ki, hogy a közösség tagjai között gyakori a személyes kapcsolattartás. A civil társadalmi aktivitás is jónak mondható a településen. A lakosság csaknem kétharmada végez rendszeresen valamilyen önkéntes munkát, és közel egyharmada legalább egy civil szervezet tagja. A helybeliek lelkiállapota jelentősen befolyásolja a társadalmi tőke nagyságát a helyi

társadalomban. A zsobokiak könnyebben el tudnak igazodni az élet dolgaiban, nagyobb a társadalmi szolidaritás és a társas támogatás mértéke, többen látják értelmét a tervezésnek, így kevesebben élnek egyik napról a másikra.

93. ábra: A tábor résztvevői

Fábián Bertalan felvétele

Az ötödik fejezetben a szubjektív életminőség jellemzőit vizsgáltuk Zsobokon. Megállapítottuk, hogy a lakosság túlnyomó többsége boldog és elégedett az élete egészével. Azt találtuk, hogy a zsobokiak legkevésbé a jövedelmükkel, az egészségi állapotukkal és az iskolai végzettségükkel, míg leginkább a házukkal, a lakókörnyezetükkel, a közösségi élettel és a közbiztonsággal elégedettek. Kiderült továbbá, hogy ha több szabadidejük lenne, akkor is szinte kizárólag olyan tevékenységeket végeznének, amelyeket helyben is művelhetnek.

A következő tanulmány a Zsobokon lezajlott, sorsfordítónak nevezett fejlesztés-sorozatot elemzi. Megállapítottuk, hogy ehhez több tényező szerencsés együttállására volt szükség. Egyrészt megvoltak a helyi hősök, akik magukat nem kímélve a közösség élére álltak, és

elindították a fejlesztéseket. Az előrelépést kezdeményező aktorok erős külső kapcsolatrendszerrel és erős kezdeményező-készséggel rendelkeztek. Másrészt megvoltak a külső támogatók és erőforrások is. Harmadrészt a helyi közösség olyan erőforrásokkal rendelkezett és rendelkezik, amelyekre szintén lehetett támaszkodni.

A hetedik tanulmány az árvaházban élő gyermekek vizsgálatát néhány szociálpedagógiai szempont szerint végezte el. A szerző megállapította, hogy a gyermekek egészséges és letisztult jövőképpel rendelkeznek. Ehhez nagymértékben hozzájárul az a tény, hogy a faluban minden család valamilyen formában segíti az árvaház működtetését, fennmaradását, így a zsoboki árvák egy olyan, családként működő intézményben nevelkedhetnek, ahol az összefogás, a feltétel nélküli elfogadás és a hitben gazdag szeretet elvei érvényesülnek.

Az ezt követő oldalakon a Török Ignác Gimnázium és a Bethesda Gyermekotthon együttműködését, a falukutató tábor mindennapjait mutatjuk be egy gimnazista táborlakó szemével.

A kötet utolsó nagyobb fejezetében sajátos vizuális antropológiai kísérletben vehetünk részt. Megkíséreltük ugyanis a falu életét, történetét, fontosabb mozgásait, jellegzetességeit a családi fotóalbumok segítségével megmutatni. A fekete-fehér képek és a hozzájuk tartozó képaláírások és kiegészítések a kötet legszínesebb oldalai.

A tanulmánykötetet többnyelvű összefoglaló zárja.

Resume

We examined the local society, economy and a lot of other characteristics of Zsobok in the frame of a research camp in the summer of 2013. The atmosphere at the camp was very good, we worked a lot, but a great deal of tasks came just after that. The collected data, interviews, photos and observations were summarized in eight studies.

The first chapter of the book deals with the analysis of rural areas of Northwest Region of Romania. Due to its location, the region has relatively favourable opportunities within Romania. Although the population and the employment have declined recently, the average life expectancy has increased. Dynamic agglomeration process has been going on around the larger cities of the region, the impact of emigration from cities can be observed in the countryside as well.

The next chapter discusses the situation of local economy and agriculture. The authors have concluded that Zsobok is in a very favourable situation regarding employment. Those who left the village earlier returned and the former unfavourable demographic processes have slowed down due to the developments that have been taken place since the 1990s. The role of Bánffyhungyad can be highlighted among cities attracting Zsobok. This settlement has the most important central functions; its development can substantially influence the future of Zsobok. Although the importance of agriculture has been weakened in the village since the 1930s, the current activities, which can be called social economy, can exploit the possibilities provided by agriculture again.

In the third chapter the demographic situation of Zsobok has been reviewed. We examined some features in detail, such as endogeneity of marriages, the problem of feature of singleton in Kalotaszeg or the changes in roles of males and females. The population of the village almost diminished in the second half of the 20th century. These processes were generated mainly by migration in the direction of urban working places, the enforced urbanization and the atrophy of villages. Currently the importance of migration processes has decreased; the further decline in population is the result of unfavourable birth rates and increasing death rates. Our examination proved that the feature of singleton was not typical in Zsobok, the village reflected to ban on abortion much more powerfully and its marriage circles are much wider than we thought before. The situation of women can be regarded more favourable than in many other Transylvanian settlements.

In the fourth chapter the correlations of local society of Zsobok have been examined. Our research highlighted that the social capital of the society is very large. General trust felt towards foreign people based on empathy was much stronger than in Hungarian settlements which participated in World Value Survey in 2005. Our survey confirmed that personal communication is very frequent among the members of the community. The civil society activity can be considered good at the settlement. Almost two-third of the population are regularly

engaged in some kind of voluntary services and almost one-third of them are members at least in one civil organization. The state of mind of local inhabitants significantly influences the size of social capital in the local society. The inhabitants of Zsobok can find their way around the things of life more easily, the extent of social solidarity and collective support is larger, more people see the point of planning, thus less people live from one day to the next.

In the fifth chapter the characteristics of subjective quality of life in Zsobok have been examined. It is noted that most of the inhabitants are happy and satisfied with their life wholly and completely. We have found that the locals were the least satisfied with their income, health conditions and school qualifications, while they were the most satisfied with their houses, living surroundings, community life and public security. In addition, it turned out that if they had more free time, they would carry on solely such activities which can be done locally as well.

The next chapter discusses the development series which have occurred in Zsobok and can be regarded pivotal. It has been concluded that more factors must have coexisted to achieve this. On the one hand, there were local heroes who took the lead in the community and started on developments. The actors who initiated the progress have had strong external system of relations and strong initiative skills. On the other hand, the external supporters and resources were available. In addition, the local community also could rely on their own resources.

In the seventh study charity school pupils have been examined from social pedagogic point of view. The authors noted that children have healthy and clear vision of future, due largely to the fact that all the families in the village help the operation and maintenance of the charity school in some form. So the orphan children can grow up in an institution which operates as a family, where the principles of cooperation, acceptance without any conditions and love based on faith prevail.

On the next pages the cooperation between Török Ignác Secondary School and Bethesda Children's Home, the daily activities of the research camp have been presented from a secondary-school student's point of view.

The reader can participate in a special visual anthropological experiment in the last chapter of the book, since we have tried to show the life of villagers, its history, the most important activities and characteristics with the help of family photo albums. The black and white photos, the descriptions belonging to them and the additional information are the most colourful pages of the volume.

The studies are finished by a multilingual summary.

Rezumat

În vara anului 2013, în cadrul unei tabere organizate în satul Jebucu, județul Sălaj, s-au studiat aspecte privind dezvoltarea socio-economică, precum și cele legate de caracteristicile specifice spațiului rural. Starea de spirit a fost deosebit de plăcută în cadrul taberei, am adunat foarte multe date, însă munca cea mai grea a urmat ulterior. Datele obținute, interviurile, fotografiile și observațiile au fost prelucrate în opt lucrări științifice.

Primul capitol din volum se ocupă cu analiza spațiului rural în Regiunea Nord Vest a României. Această regiune poate fi considerată privilegiată datorită poziției geografice pe care o are. Deși populația a scăzut în ultima perioadă, speranța de viață la naștere a crescut. În zona metropolitană a marilor orașe din Regiunea Nord-Vest, localitățile rurale s-au dezvoltat atât de mult, încât au devenit suburbii ale municipiilor respective. În același timp, în ultima perioadă de timp, s-a constatat o creștere a migrației populației dinspre urban înspre rural.

Capitolul următor descrie situația economiei locale a satului Jebucu cât și structura gospodăriilor. Autorii constată că, în ceea ce privește rata de ocupare a forței de muncă, Jebucu se află într-o situație deosebit de favorabilă. Începând cu anii '90, dezvoltarea spațiului rural a atras populația care a migrat în anii anteriori spre orașe și a încetinit procesele demografice nefavorabile. Dintre aceste orașe, se remarcă Huedin, cea mai importantă localitate cu funcții centrale, administrative și economice din zonă, a cărei dezvoltare poate influența semnificativ modelarea în viitor a satului Jebucu. Ponderea agriculturii în economia acestui sat a scăzut treptat comparativ cu anii 1930, dar activitățile socio-economice actuale se pot dezvolta din nou prin valorificarea posibilităților oferite de agricultură.

În capitolul al treilea am analizat situația demografică a satului Jebucu. Am atins câteva chestiuni deosebit de importante cum ar fi endogenitatea căsătoriilor, problema unui singur copil în familie cât și modificarea rolului femeilor și al bărbaților în cadrul unei căsnicii. În cea de-a doua jumătate a secolului XX, populația satului aproape că a migrat în totalitate. Migrația către locurile de muncă din spațiul urban, urbanizarea forțată, sunt procese care au dus la dezintegrarea spațiului rural. Momentan, cuantumul migrației a scăzut. Scăderea demografiei este influențată de rata scăzută a natalității și de rata din ce în ce mai mare a mortalității. Analiza demografiei satului Jebucu arată că aici nu a fost caracteristică existența unui singur copil în familie, locuitorii satului reacționând negativ față de avorturi. În momentul de față, se acceptă însă idei mult mai liberale în ceea ce privește căsătoriile. Situația femeilor se poate considera mult mai avantajoasă în zilele noastre, ceea ce se poate constata de altfel în numeroase zone rurale din Ardeal.

Capitolul patru arată situația economică a locuitorilor satului Jebucu unde capitalul social este considerabil ridicat. Empatia față de străini este deosebit de accentuată. Activitatea de voluntariat este respectată în zonă. Două treimi dintre locuitori desfășoară muncă voluntară și cel puțin o treime fac parte dintr-o organizație civilă. Energia pozitivă a celor care au ales să se retragă la țară influențează și nivelul capitalului în societatea locală. Există o solidaritate foarte

accentuată, locuitorii se ajută reciproc, se fac proiecte de lungă durată, numărul celor care trăiesc de pe o zi pe alta scăzând semnificativ.

În capitolul cinci se analizează nivelul de trai în satul Jebucu. În urma observațiilor noastre, am ajuns la concluzia că locuitorii satului sunt fericiți și satisfăcuți cu traiul lor. Cei din Jebucu se preocupă în foarte mică măsură de venit, de starea de sănătate și de educație, punând accent mai mult pe spațiul locuit, pe relația intercomunitară și pe siguranța publică. S-a constatat că și în cazul în care locuitorii ar dispune de mai mult timp liber, ar desfășura tot activități locale.

Următorul capitol descrie proiectele de dezvoltare care s-au implementat la Jebucu. Și în acest caz, s-a constatat o solidaritate deosebită. Au existat eroi locali, care, fără a se cruța, s-au pus în fruntea comunității și au implementat proiectele. Aceștia au beneficiat de relații și resurse externe semnificative, dar au primit sprijin considerabil și din partea comunității.

Capitolul al șaptea analizează situația copiilor de la orfelinatul existent în satul Jebucu, din punct de vedere socio-pedagogic. Autorul a constatat că acești copii au o concepție sănătoasă și pozitivă despre viitor. Aceasta se datorează, în mare măsură, faptului că fiecare familie din sat contribuie într-un fel sau altul la funcționarea orfelinatului, în acest fel orfanii din Jebucu crescând într-o instituție unde predomină solidaritatea și credința, acceptând situația necondiționat.

În paginile ce urmează se prezintă activitatea zilnică a taberei, care a urmărit colaborarea dintre gimnaziul Török Ignac și orfelinatul Bethesda, prin prisma unui elev din tabără.

Ultimul capitol al volumului prezintă o experiență antropologică specială. Am reconstituit viața, istoria satului, evenimentele deosebite care au avut loc de-a lungul timpului cu ajutorul albumelor de fotografii ale familiilor. Pozele alb-negru și comentariile ce se leagă de ele reprezintă paginile cele mai “colorate” ale prezentului volum.

Acest volum de studiu se încheie cu un rezumat în mai multe limbi.